

DOI: <https://doi.org/10.52651/vr.j.2023.1>

VJENSKÉ REFLEXIE

AOS

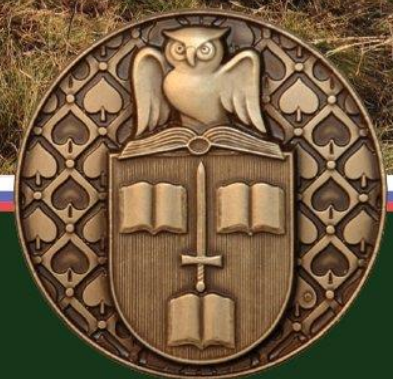
vojenský vedecký časopis

AOS

ROČNÍK XVIII.
ČÍSLO 1/2023

AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL
GENERÁLA MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNKA

**Akadémia ozbrojených síl
generála Milana Rastislava Štefánika**

VOJENSKÉ REFLEXIE

VOJENSKÝ VEDECKÝ ČASOPIS

**ROČNÍK XVIII.
ČÍSLO 1/2023**

**AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL GENERÁLA MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNKA
LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ**

Redakčná rada / Editorial board

Predseda redakčnej rady / Chairman:

doc. Ing. Lubomír BELAN, PhD.

AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

Tajomník redakčnej rady / Secretary

doc. Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD.

AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

Členovia redakčnej rady / Members of Editorial Board

doc. Ing. Jozef PUTTERA, CSc.

Rektor AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

doc. Ing. Boris ĎURKECH, CSc.

Prorektor pre vedu, AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

generál Ing. Daniel ZMEKO

Náčelník Generálneho štábu OS SR, Bratislava

generál major Ing. Ivan PACH

Veliteľ PS OS SR, Trenčín

generál major Ing. Róbert TÓTH

Veliteľ VzS OS SR, Zvolen

brigádny generál Ing. Jaroslav KRÁM

Veliteľ VeŠŠO OS SR, Trenčín

BG prof. RNDr. Zuzana KROČOVÁ, Ph.D.

Rektorka, Univerzita obrany, Brno, ČR

plk. Ing. Jan DROZD, Ph.D.

Dekan, Fakulta leadershipu, Univerzita obrany, Brno, ČR

doc. PhDr. Ivana NEKVAPILOVÁ, Ph.D.

Univerzita obrany, Brno, ČR

plk. gšt. Ing. Jan ZEŽULA, Ph.D.

Univerzita obrany, Brno, ČR

pplk. gšt. Ing. Pavel ZAHRADNÍČEK, Ph.D.

Univerzita obrany, Brno, ČR

Assoc. Prof. Elitsa PETROVA, DSc.

"Vasil Levski" National Military University, Veliko Tarnovo, Bulgaria

Commander Assoc. Prof. dr. Marius ȘERBESZKI, Ph.D.

Commandant (Rector), Air Force Academy "Henri Coandă", Brașov, Romania

BG Prof. Eng. Ghiță BARSAN, Ph.D.

Commandant (Rector), "Nicolae Balcescu" Land Forces Academy, Sibiu, Romania

Prof. Dr. Iztok PODBREGAR

Dean, Faculty of Organizational Sciences, University of Maribor, Slovenia

Assoc. Prof. Marijana MUSLADIN, Ph.D.

University of Dubrovnik, Dubrovnik, Croatia

Prof. John M. NOMIKOS, Ph.D.

Director, Research Institute for European and American Studies, Athens, Greece

Dr. Vasko STAMEVSKI Ph.D.

International Slavic University "Gavrilo Romanovich Derzhavin", North Macedonia

Prof. Darko TRIFUNOVIĆ, Ph.D.

University of Belgrade, Serbia

COL Assoc. Prof. Dariusz MAJCHRZAK

Vice-Rector, War Studies University, Warsaw, Poland

COL Assoc. Prof. Tomasz JAŁOWIEC

Dean, Faculty of Management and Command, War Studies University, Warsaw, Poland

Assoc. Prof. Norbert ŚWIĘTOCHOWSKI

Military University of Land Forces, Wrocław, Poland

COL. prof. Klára S. KECSKEMÉTHY, CSc.

Faculty of Military Science and Officer Training, Budapest, Hungary

BG Dr. Árpád POHL

Faculty of Military Science and Officer Training, Budapest, Hungary

Col. Prof. Dr. László KOVÁCS

Faculty of Military Science and Officer Training, Budapest, Hungary

Col. László Ujházy, PhD.

Associate Professor. Head of Department. Department of Military Leadership and General Subjects. Faculty of Military Science and Officer Training University of Public Service Ludovika. Budapest, Hungary

Dr.h.c. prof. Ing. Miroslav KELEMEN, DrSc., MBA, LL.M. brig. gen. v. z.

Technická univerzita v Košiciach. Košice

Dr. h. c. prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD., MBA

Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica

doc. PhDr. Rastislav KAZANSKÝ, PhD.

Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica

doc. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD. et PhD., MBA, MSc.

Akadémia Policajného zboru, Bratislava

Dr. h. c. prof. Ing. Miroslav LÍŠKA, CSc.

AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc.

AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

doc. Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD.
 doc. Ing. Stanislav MORONG, PhD.
 doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD.
 Ing. Daniel BREZINA, PhD.
 mjr. Ing. Michal HRNČIAR, PhD.
 mjr. Ing. Jaroslav KOMPAN, PhD.
 Ing. Viera FRIANOVÁ, PhD.
 PhDr. Mária MARTINSKÁ, PhD.

AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš
 AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš
 AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš
 AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš
 AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš
 AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš
 AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš
 AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

Redakcia časopisu / Editorial staff:

Technický editor: Ing. Dušan SALÁK

Členovia redakcie: Ing. Soňa JIRÁSKOVÁ, PhD.; mjr. Ing. Miroslav MUŠINKA;

Korektor v AJ: Mgr. Katarína HOLOŠOVÁ

Časopis je indexovaný v databáze ERIHPLUS, DOAJ

ISSN 1336-9202

Adresa redakcie / Editorial Board:

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš

tel. +421 960 423524, +421 960 422620

e-mail redakcie / e-mail board: lubomir.belan@aos.sk; ivan.majchut@aos.sk

Recenzovaný vedecký časopis Vojenské reflexie bol založený v roku 2006, je vydávaný Akadémiou ozbrojených síl, ktorá je štátnou vojenskou vysokou školou s dlhodobou tradíciou vedeckého skúmania na poli bezpečnosti, obrany a vojenstva. V súčasnosti spolupracuje s partnermi z vojenských a civilných univerzít a ďalších renomovaných odborných pracovísk zo Slovenskej republiky ale i zo zahraničia.

Časopis Vojenské reflexie je určený pre prispievateľov a čitateľov z bezpečnostnej komunity, príslušníkov ozbrojených síl, akademických pracovníkov, študentov a ďalších záujemcov zo Slovenskej republiky i zo zahraničia, ktorí sa venujú oblastiam:

- bezpečnostné a strategické štúdie,
- operačné umenie a taktika,
- ekonomika a manažment obranných zdrojov,
- spoločenské, humanitné a sociálne vedy,
- politické vedy a medzinárodné vzťahy,
- vojenské technológie a technologické štúdie,
- vojenská a policajná teória a prax,
- celoživotné a kariérne vzdelávanie.

Názory a postoje prezentované v publikovaných článkoch nemusia byť v zhode so stanoviskom vydavateľa a redakčnej rady časopisu. Zodpovedajú za nich autori. Časopis Vojenské reflexie od autorov nevyberá publikačné ani žiadne iné poplatky.

Články sú publikované v slovenskom jazyku, českom jazyku a anglickom jazyku. Sú recenzované.

Časopis vychádza v elektronickej forme na internetovej adrese: vr.aos.sk:

- dvakrát ročne v SJ a ČJ, vždy v júni a v decembri kalendárneho roka,

- jedenkrát ročne v AJ vždy v decembri kalendárneho roka.

Časopis Vojenské reflexie je časopis s otvoreným prístupom, to znamená, že celý obsah je k dispozícii čitateľovi alebo inštitúcií bezplatne. Čitatelia môžu čítať, sťahovať, kopírovať, distribuovať, tlačiť, alebo odkazovať na plné texty článku alebo ich používať pre akýkoľvek iný zákonný účel bez predchádzajúceho súhlasu vydavateľa alebo autora. Užívateľia môžu kopírovať, distribuovať materiály a vychádzať z nich, pokiaľ citujú zdroj.

Časopis **Vojenské reflexie** používa pri recenzovaných článkoch aj ostatných textoch, ktoré publikuje, licenciu Creative Commons - Attribution 4.0. Spolu s odovzdaním príspevku do redakcie časopisu autor súhlasí s použitím licencie CC BY 4.0 vo svojej práci. Autor udeľuje časopisu Vojenské reflexie právo prvého publikovania. Copyright vydavateľ ponecháva autorom. Autori sú teda oprávnení zverejniť svoju štúdiu na svojej webstránke, na akademických sociálnych sieťach alebo ju zviditeľniť iným spôsobom.

The peer-reviewed journal Vojenské reflexie was established in 2006 and is issued by the Armed Forces Academy, which is a state military university with a long history of **scientific research in the field of security, defence and the military**. At present, the academy cooperates with partners from military and civilian universities and other renowned specialized institutions from the Slovak Republic as well as from abroad.

The journal Vojenské reflexie is intended for contributors and readers from the security community, members of the armed forces, academic teachers, students and other readers interested in the following:

- **security and strategic studies,**
- **operational art and tactics,**
- **economy and management of defence resources,**
- **social studies and humanities,**
- **political science and international affairs,**
- **military technologies and technological studies,**
- **military and police theory and practice,**
- **lifelong and career education.**

Opinions and attitudes presented in the articles do not necessarily have to be in accordance with the opinion of the editor and the editorial board of the journal. They are the sole responsibility of their authors. The journal does not charge article processing or any other charges.

The articles are published in Slovak, Czech and English language. The articles are peer-reviewed. The journal Vojenské reflexie is published in electronic format on its website: vr.aos.sk :

- **Twice a year in Slovak and Czech language**, always in June and December
- **Once a year in English**, always in December.

Vojenské reflexie is a journal with open access, which means that the whole content is available for the readers or institutions for free. The readers may read, download, copy, distribute, print or refer to the texts of the articles or use them for any purpose without the consent of the authors or editor. The readers may copy, distribute and refer to the articles when citing the source.

Regarding the peer-reviewed articles and other published texts, **Vojenské reflexie** uses the Creative Commons - Attribution 4.0 license. By submitting the article the author agrees with the use of CC BY 4.0 license. The author grants the journal the right to first publication of the work. Copyrights are granted to the authors. Thus, the authors are granted the right to publish their work on their website, on academic social sites or to raise its profile in other ways.

Recenzenti / Reviewers

prof. Ing. Ladislav Potužák, CSc.,
doc. Ing. Aleš Olejníček, Ph.D.,
mjr. Ing. Ota Rolenic, Ph. D.

*Univerzita obrany,
Brno*

Dr. h. c. prof. Ing. Miroslav Kelemen, DrSc., MBA, LL.M.

*Technická univerzita v Košiciach,
Košice*

Dr. h. c. prof. Ing. Pavel Nečas, PhD., MBA,
prof. Mgr. Jaroslav Ušiak, PhD.

*Univerzita Mateja Bela,
Banská Bystrica*

doc. PhDr. Ľubomír Čech, CSc.

*Ekonomická univerzita v Bratislave,
Bratislava*

Ing. Ján Mišík, PhD., EUR ING

*Ministerstvo spravodlivosti SR,
Bratislava*

mjr. Mgr. Jana Mihálová Žáková

*Veliteľstvo pozemných síl OS SR,
Trenčín*

doc. PhDr. Mária Petrufova, PhD.

doc. Ing. Boris Ďurkech, CSc.

doc. Ing. Peter Spilý, PhD.

doc. Ing. Lubomír Belan, PhD.

doc. Ing. Ivan Majchút, PhD.

genmjr. Ing. Jindřich Joch

PhDr. Mária Martinská, PhD.

mjr. Ing. Jaroslav Kompan, PhD.

mjr. Ing. Michal Hrnčiar, PhD.

Ing. Daniel Brezina, PhD.

*Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Liptovský Mikuláš*

kpt. v.v. Ing. Marián KUNEKLA

Výsluhový dôchodca

OBSAH

CONTENTS

Radoslav IVANČÍK , Vojtech JURČÁK O VÝZVACH EURÓPSKEJ ÚNIE Z POHĽADU VOJENSKÝCH OPERÁCIÍ A MISÍ VEDENÝCH V RÁMCI SPOLOČNEJ BEZPEČNOSTNEJ A OBRANNEJ POLITIKY _____	8
Mira ABRAHAMYAN STRATEGICKÁ MEDIÁLNI KOMUNIKACE ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ: PŘÍKLAD DEMOKRATICKÉ REPUBLICE KONGO _____	25
Soňa JIRÁSKOVÁ PROBLÉM AGENTSTVA PRI ZABEZPEČOVANÍ OBRANY ŠTÁTU _____	41
Monika SAGANOVÁ KURZ VELITEĽA PRÁPORU V IZRAELI AKO JEDEN Z EKVIVALENTNÝCH KURZOV NA VOJENSKÚ HODNOSŤ _____	57
Tatiana FÁBRYOVÁ PSYCHOLOGICKÉ OPERÁCIE V PODMIENKACH NATO A OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REPUBLIKY _____	68
Michal VAJDA ANALÝZA SPÔSOBOV OSTREĽOVANIA CIEĽOV POZEMNÝM DELOSTRELECTVOM OS SR _____	78
Alexander HUGYÁR MOŽNÝ NÁVRH IMPLEMENTÁCIE EXPLOATÁCIE VÝBUŠNÝCH PROSTRIEDKOV NATO DO PROSTREDIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY _____	91
Tomáš HUĎA RELIGIOZITA KADETOV AKADÉMIE OZBROJENÝCH SÍL SR V CELONÁRODNOM KONTEXTE: SPOLOČENSKÁ ZÁŤAŽ ALEBO ŠANCA S VÍZIOU? _____	104
Michal HRNČIAR Recenzia publikácie - PAVEL ZŮNA: PARADIGMATA VOJENSKÉ TAKTIKY _____	122

O VÝZVACH EURÓPSKEJ ÚNIE Z POHĽADU VOJENSKÝCH OPERÁCIÍ A MISIÍ VEDENÝCH V RÁMCI SPOLOČNEJ BEZPEČNOSTNEJ A OBRANNEJ POLITIKY

ON THE CHALLENGES OF THE EUROPEAN UNION FROM THE POINT OF VIEW OF MILITARY OPERATIONS AND MISSIONS CONDUCTED WITHIN THE FRAMEWORK OF THE COMMON SECURITY AND DEFENCE POLICY

Radoslav IVANČÍK, Vojtech JURČÁK

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 25. 01. 2023

Schválený: 12. 06. 2023

Vydaný: 30. 06. 2023

ABSTRACT

Since the launch of the first military and civilian operations and missions, conducted within the framework of its security and defence policy, the European Union has been trying to constantly improve its structures, mechanisms, and instruments to support stability and security in its neighbourhood and beyond, thus contributing to increasing security not only in the Union, but also in the world. The primary goal of operations and missions led by the Union is to help prevent the emergence of conflicts and crises, or if they have already arisen, to help solve them, increase the capacities of partners, and ultimately protect the Union and its citizens. Given the fact that what happens outside the borders of the Union has a direct impact on its security, the European Union today faces serious security challenges and threats. In order to protect and defend its citizens, it must deal with them and try to solve them using all available means and tools, including the military. That is also why, the authors – as part of their interdisciplinary scientific research – deal with the current challenges of the Union, primarily from the point of view of EU operations and missions conducted within the framework of the Common Security and Defence Policy.

KEYWORDS

European Union, security and defence policy, operations and missions, challenges, and threats.

© 2021 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

Spoločná bezpečnostná a obranná politika (ďalej len „SBOP“), ktorá je integrálnou súčasťou Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (ďalej len SZBP“) Európskej únie (ďalej len „EÚ“ alebo „Únia“), patrí v dnešnej dobe kontinuálneho zhoršovania globálneho

i regionálneho bezpečnostného prostredia, zhoršovania bezpečnostnej situácie v bližšom i vzdialenejšom okolí európskeho teritória a zvyšovania napätia medzi štátmi, predovšetkým medzi veľmocami (a to nielen kvôli vypuknutiu konfliktu na Ukrajine), medzi najdôležitejšie politiky Únie. Je neoddeliteľnou súčasťou komplexného prístupu EÚ ku krízovému manažmentu, ktorý využíva vojenské aj civilné prostriedky, a zároveň nástrojom, ktorý umožňuje Únii prevziať vedúcu úlohu v operáciách a misiách medzinárodného krízového manažmentu pri posilňovaní medzinárodnej bezpečnosti a mieru vo svete.

Únii súčasne poskytuje operačnú spôsobilosť na nasadzovanie vojenských a civilných operácií a misií mimo teritória EÚ, pričom ich úlohy siahajú od krízového manažmentu, predchádzania konfliktom a udržiavania mieru, cez spoločné odzbrojovacie operácie a úlohy vojenského poradenstva a pomoci, až po humanitárne, záchranné a postkonfliktné stabilizačné úlohy. Od roku 2003 Únia viedla, resp. vedie 37 operácií a misií na troch kontinentoch. Aktuálne je pod hlavičkou EÚ, v rámci SBOP, vedených 18 operácií a misií, z toho je 11 civilných a 7 vojenských (EEAS, 2022a). Od spustenia prvých operácií a misií sa EÚ snaží neustále zdokonaľovať svoje štruktúry, mechanizmy a nástroje na podporu stability a bezpečnosti v jej susedstve aj mimo neho, čím prispieva k zvýšeniu bezpečnosti nielen v Únii, ale aj vo svete.

Vzhľadom na skutočnosť, že to, čo sa deje za hranicami EÚ, má priamy vplyv na bezpečnosť členských štátov Únie a ich občanov, operácie a misie EÚ vedené v rámci SBOP prispievajú ku globálnej bezpečnosti doma aj v zahraničí. Ich primárnym cieľom je pomáhať pri predchádzaní vzniku konfliktov a kríz, alebo ak už vznikli, tak ich pomáhať riešiť, zvyšovať kapacity partnerov a v konečnom dôsledku chrániť Úniu a jej občanov. Rozhodnutia EÚ o nasadení vojenských síl a/alebo civilných zložiek do operácie alebo misie sa zvyčajne prijímajú na žiadosť krajiny, ktorej sa poskytuje pomoc, a/alebo na základe rezolúcie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov (ďalej len „OSN“), avšak vždy v súlade s medzinárodným právom. Tieto rozhodnutia zohľadňujú bezpečnostné záujmy EÚ. Sú prispôbené miestnym podmienkam a úlohám, ktoré je potrebné realizovať. Na doplnenie možno uviesť, že operácie a misie EÚ sú otvorené príspevkom tretích štátov do nich (Tardy, 2014), pričom doteraz boli podpísané už viac ako dve desiatky rámcových partnerských dohôd¹ (Framework Partnership Agreement – FPA) o participácii tretích krajín v jednotlivých vojenských alebo civilných operáciách a misiách EÚ (napríklad s Tureckom na participácii v operácii EUFOR ALTHEA v Bosne a Hercegovine, s Gruzínskom v operácii EUFOR RCA v Stredoafrickej republike, s Kanadou a Nórskom pri nasadení civilných expertov do viacerých civilných misií atď.).

Z uvedených dôvodov sa autori v článku zaoberajú výzvami bezpečnostnej a obrannej politiky Únie predovšetkým z pohľadu operácií a misií EÚ vedených v rámci SBOP

¹ Rámcové partnerské dohody (Framework Partnership Agreements – FPA) sú uzatvárané medzi EÚ a partnerskými krajinami za účelom identifikácie všeobecných práv a povinností zmluvných strán pri uzatváraní osobitných dohôd a stanovenia pravidiel, ktorými sa riadia činnosti financované EÚ, Bližšie pozri: Európska komisia. 2021. Working with DG ECHO as an International Organisation 2021-2027. In *European Commission – DG ECHO Partners' Website*, 2021

v nadväznosti na aktuálny vývoj globálneho i regionálneho bezpečnostného prostredia a bezpečnostnej situácie v bližšom i vzdialenejšom okolí hraníc Únie. Autori v rámci svojho interdisciplinárneho výskumu čerpajú z teoretických konštruktov a vedeckých prác domácich i zahraničných autorov (Brhlíková, 2014; Ayrault – Steinmeier, 2016; Smith, 2017; Nečas – Kollár, 2018; Kazanský – Andrassy, 2018; Tocci, 2019) najmä z oblasti bezpečnostnej vedy, politických vied, medzinárodných vzťahov a európskych štúdií, pričom využívajú relevantné vedecké metódy v podobe analyticko-syntetickej metódy, obsahovej analýzy, trendovej analýzy, komparatívnej analýzy, vedeckej metódy štúdia dokumentov a ďalších, s primárnym cieľom poukázať na komplexnosť riešenej problematiky a na výzvy, ktoré stoja pred EÚ v oblasti vedenia operácií a misií v rámci SBOP jednak v záujme dosiahnutia zvýšenej úrovne bezpečnosti a obrany EÚ a jej občanov a jednak v záujme aktívneho príspevku EÚ k medzinárodnej bezpečnosti a mieru vo svete.

1 ZÁKLADNÉ VÝCHODISKÁ PLÁNOVANIA A VEDENIA OPERÁCIÍ A MISIÍ EÚ V RÁMCI SBOP

Podľa Lisabonskej zmluvy je účelom SBOP poskytnúť Únii operačnú spôsobilosť na vykonávanie operácií a misií mimo teritória EÚ na udržanie mieru, predchádzanie konfliktom a posilňovanie medzinárodnej bezpečnosti a mieru v súlade so zásadami Charty OSN (EÚ, 2007). Tieto operácie a misie zahŕňajú, ako už bolo naznačené vyššie, spoločné odzbrojovacie operácie, humanitárne a záchranné úlohy, úlohy vojenského poradenstva a pomoci, úlohy predchádzania konfliktom a udržiavania mieru a úlohy bojových síl v rámci krízového manažmentu vrátane nastolenia mieru a stabilizácie po skončení konfliktu. Vojenské a civilné spôsobilosti potrebné na vykonávanie týchto operácií a misií zabezpečujú jednotlivé členské štáty Únie. Rozhodnutia týkajúce sa spustenia týchto operácií a misií prijíma Európska rada jednomyselne na návrh vysokého predstaviteľa Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku alebo na podnet členského štátu.

Aby sa to stalo skutočnosťou, EÚ prijala v tomto kontexte štandardizované postupy krízového manažmentu v podobe *Návrhov postupov krízového manažmentu pre operácie krízového manažmentu SBOP* (Suggestions for crisis management procedures for CSDP crisis management operations) (EEAS, 2013). Tieto postupy schválil Politický a bezpečnostný výbor² (Political and Security Committee – ďalej len „PSC“) EÚ v júni 2013 po komplexnom preskúmaní pôvodných *Návrhov postupov pre koherentný, komplexný krízový manažment EÚ* z júla 2003. V preskúmaní z roku 2013 sa zohľadnili skúsenosti získané počas prvého

² Politický a bezpečnostný výbor (Political and Security Committee - PSC) je zodpovedný za SZBP a SBOP EÚ. Monitoruje medzinárodnú situáciu, odporúča Rade strategické prístupy a možnosti politiky, poskytuje usmernenia Vojenskému výboru, Politicko-vojenskej skupine a Výboru pre civilné aspekty krízového manažmentu, zabezpečuje politickú kontrolu a strategické riadenie operácií a misií krízového manažmentu. PSC tvoria veľvyslanci členských štátov so sídlom v Bruseli a predsedajú mu zástupcovia Európskej služby pre vonkajšiu činnosť. Stretáva sa dvakrát týždenne, v prípade potreby aj častejšie. Bližšie pozri: Európska rada. 2022a. Political and Security Committee (PSC). In *European Council*, 2022

desaťročia fungovania EBOP³/SBOP a zriadenie Európskej služby pre vonkajšiu činnosť⁴ (European External Action Service – ďalej len „EEAS“) vrátane rozvoja nových štruktúr SBOP v dôsledku vykonávania Lisabonskej zmluvy.

V tejto súvislosti je nevyhnutné spomenúť *Postupy krízového manažmentu* (Crisis Management Procedures – ďalej len „CMP“ alebo „Postupy“) (Európska únia, 2021), ktoré ilustrujú proces, prostredníctvom ktorého sa EÚ zapája do riešenia kríz s nástrojmi vychádzajúcimi zo SBOP ako súčasť jej celkového integrovaného prístupu. Všetky kroky v tomto procese sú popísané v plnom rozsahu, pričom proces je navrhnutý tak, aby riešil krízy najvyššej úrovne zložitosti. Postupy sú veľmi podrobné a opakujúce sa, ale tak aby to neobmedzovalo schopnosť EÚ pristupovať k akejkolvek kríze čo najpružnejšie a najefektívnejšie.

CMP sú navrhnuté tak, aby zabezpečili, že každá činnosť realizovaná v rámci SBOP je koncipovaná, plánovaná, začatá, riadená a ukončená pod priamou politickou kontrolou a strategickým riadením vykonávaným z úrovne PSC v rámci zodpovednosti Európskej rady a Vysokého predstaviteľa Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku⁵ (High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy – ďalej len „HR“). Postupy tak poskytujú dôležitý rámec pre rozhodovacie a plánovacie procesy na prípravu a začatie operácií a misií SBOP ako súčasť širšieho integrovaného prístupu EÚ. Zároveň poskytujú spoločný základ pre interakciu medzi členskými štátmi EÚ, EEAS, štruktúrami velenia a riadenia SBOP, Európskou komisiou a ďalšími príslušnými aktérmi.

V Postupoch sú stanovené rozhodovacie a plánovacie procesy pri zavádzaní akcií SBOP vrátane zodpovedností rôznych aktérov a ich vzájomného pôsobenia, pričom sa berú do úvahy špecifiká SBOP. Stanovujú sa v nich aj príslušné dokumenty, ktoré sa majú pripraviť a prijať počas celého procesu, a ich rozsah, pričom osobitná pozornosť sa venuje civilno-

³ EBOP = Európska bezpečnostná a obranná politika – predchodkyňa Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky (SBOP). EBOP vznikla na základe ustanovení Amsterdamskej zmluvy (Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts - Amsterdamská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii, zmluvy o založení Európskych spoločenstiev a niektoré súvisiace akty; bola podpísaná 2. októbra 1997 a do platnosti vstúpila 1. mája 1999), ktoré špecifikovali postupné budovanie spoločnej európskej bezpečnostnej a obrannej politiky, ktorá by sa zaoberala humanitárnymi a záchrannými úlohami, udržiavaním mieru a úlohami ozbrojených síl pri manažovaní kríz, vrátane operácií na nastolenie (peacemaking) a udržiavanie (peacekeeping) mieru.

⁴ Európska služba pre vonkajšiu činnosť (The European External Action Service - EEAS) je diplomatickou službou Európskej únie. Od roku 2011 vykonáva SZBP a SBOP EÚ na podporu mieru, prosperity, bezpečnosti a záujmov občanov Únie na celom svete. Na celom svete v koordinácii s inštitúciami Európskej únie rieši priority zahraničnej, bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ vrátane civilného a vojenského plánovania a reakcie na krízy. Bližšie pozri: EEAS. 2022b. European External Action Service. The Diplomatic Service of the European Union. In *European External Action Service*, 2022

⁵ Vysoký predstaviteľ EÚ pre zahraničné veci formuje postavenie Európskej únie na globálnej scéne. Od nadobudnutia platnosti Lisabonskej zmluvy je vysoký predstaviteľ zároveň aj podpredsedom Európskej komisie. To umožňuje ďalšiu koordináciu a zabezpečuje súdržnosť v zahraničnej, bezpečnostnej a obrannej politike EÚ, keďže Európska komisia má dôležité medzinárodné zodpovednosti, ako sú obchod, rozvoj, susedská politika a humanitárna pomoc. Bližšie pozri: EEAS. 2022c. High Representative / Vice President. In *European External Action Service*, 2022

vojenskej povahe SBOP. Obsahujú aj ustanovenia o spolupráci s partnermi a inými medzinárodnými organizáciami (Pirozzi, 2013).

CMP stanovili päťfázový prístup k rozhodovaniu a plánovaniu reakcie na krízy a tiež k vedeniu a kontrole operácií a misií EÚ. Aj keď sú tieto kroky prezentované postupne, v skutočnosti sa niektoré procesy prekrývajú alebo môžu byť dokonca zlúčené či preskočené, ak je to vhodné alebo potrebné. Okrem toho príprava konkrétnych dokumentov, ako sú koncepcie krízového manažmentu, strategické prehľady, koncepcie operácií alebo operačné plány, predstavuje zložitý proces, ktorý zahŕňa interakciu s inými aktérmi, vyšetrovacie misie, formálne a neformálne konzultácie s členskými štátmi, partnermi a miestnymi orgánmi, misie technického hodnotenia atď., vďaka čomu sa každá operácia alebo misia stáva jedinečnou výzvou.

Fáza 1: Identifikácia kríz a vývoj celkového prístupu EÚ

Počas prvej fázy procesu EÚ cestou HR s pomocou EEAS prispieva k predchádzaniu konfliktom a posilňovaniu medzinárodnej bezpečnosti prostredníctvom monitorovania a včasného varovania. Táto fáza nie je priamo zameraná na SBOP, ale jej cieľom je preskúmať, PREČO by sa EÚ mala angažovať, identifikovať záujmy EÚ ovplyvnené vzniknutou krízou a možnosti a ciele potenciálnej integrovanej reakcie EÚ. Výsledkom tejto fázy by malo byť predloženie politického rámca pre krízový prístup (Political Framework for Crisis Approach – ďalej len „PFCA“) PSC (zloženého zo zástupcov členských štátov), ktorý by následne mal informovať o tom a navrhnúť, ako by EÚ mala situáciu riešiť. PFCA vypracúva príslušné geografické oddelenie s podporou iných útvarov EEAS a Európskej komisie. Vstup SBOP do PFCA poskytuje Oddelenie integrovaného strategického plánovania (Integrated Strategic Planning Department) s podporou Vojenského štábu EÚ⁶ (EU Military Staff – ďalej len „EUMS“), Útvárom pre plánovanie a vedenie vojenských operácií⁷ (Military Planning and Conduct Capability – ďalej len „MPCC“) a Útvárom pre plánovanie a vedenie civilných

⁶ Vojenský štáb Európskej únie (EUMS) je súčasťou Európskej služby pre vonkajšiu činnosť (EEAS), poskytuje strategické poradenstvo vysokému predstaviteľovi a velí operáciám prostredníctvom svojho operačného veliteľstva pre spôsobilosť vojenského plánovania a vedenia (MPCC). Je zdrojom vojenských expertíz v rámci. Jeho úlohou je poskytovať včasné varovanie, vyhodnocovanie situácie, strategické plánovanie, tvorbu koncepcií, školenia a vzdelávanie a podporu partnerstiev. Pracuje pod priamou právomocou vysokého predstaviteľa, ktorý vedie EEAS a predsedá Rade pre zahraničné veci a obranu. V zhode s Vojenským výborom EÚ (EU Military Committee) a partnermi EEAS vytvára podmienky, za ktorých môžu vojenské sily viesť svoje operácie a misie spolu so svojimi civilnými partnermi v teréne. Bližšie pozri: EEAS. 2022e. The European Union Military Staff (EUMS). In *European External Action Service*, 2022

⁷ Útvar pre plánovanie a vedenie vojenských operácií (The Military Planning and Conduct Capability – MPCC) bola zriadená s cieľom umožniť EÚ reagovať rýchlejšie, efektívnejšie a účinnejšie ako poskytovateľ bezpečnosti mimo svojich hraníc. MPCC je zodpovedné za operačné plánovanie a vedenie nevykonných vojenských misií EÚ. V strategickom kompase EÚ je MPCC, keď dosiahne svoju plnú operačnú spôsobilosť, opísaná ako preferovaná štruktúra velenia a riadenia (Command and Control – C2) na vojenskej strategickej úrovni, ktorá je schopná plánovať, kontrolovať a riadiť nevykonné aj výkonné úlohy a operácie, ako aj živé cvičenia. Bližšie pozri: EEAS. 2022h. The Military Planning and Conduct Capability (MPCC). In *European External Action Service*, 2022

operácií⁸ (Civilian Planning and Conduct Capability – ďalej len „CPCC“). Návrh PFCA by sa mohol preskočiť, ak s tým PSC súhlasí, a to v naliehavých situáciách, alebo ak už existuje strategický rámec pre potenciálnu reakciu SBOP (t. j. regionálna stratégia). PSC by potom mohol vyzvať EEAS, aby navrhla koncepciu krízového manažmentu (Crisis Management Concept – CMC) pre činnosť SBOP (EEAS, 2022d). V tejto fáze sa systematicky vedú konzultácie so Severoatlantickou alianciou (ďalej len „NATO“ alebo „Aliancia“), OSN a ďalšími medzinárodnými organizáciami a partnermi.

Fáza 2: Rozvoj CMC a zriadenie operácie/misie

Po diskusiách o PFCA PSC rozhodne o pokračovaní v plánovaní opatrení SBOP a vyzve EEAS, aby navrhla CMC. Toto je politicko-strategická časť procesu a jej cieľom je definovať ČO sa bude robiť s nástrojmi SBOP. Výsledkom tejto fázy je schválenie CMC Európskou radou po jej predložení v PSC HR alebo jeho zástupcom a prijatí rozhodnutia Európskej rady o zriadení operácie/misie (ďalej len mandát). Táto fáza, ktorú vedie Jednotka integrovaného strategického plánovania SBOP a stabilizácie (Integrated Strategic Planning for CSDP and Stabilisation – ďalej len „ISP3“), zahŕňa časté interakcie s partnermi, medzinárodnými organizáciami, miestnymi orgánmi, útvarmi Európskej komisie a inými relevantnými aktérmi. Počas tejto fázy by sa mohli vypracovať aj vojenské a/alebo civilné strategické možnosti na doplnenie CMC. Do celého procesu sú zapojené aj ďalšie orgány ako Vojenský výbor EÚ⁹ (EU Military Committee – ďalej len „EUMC“), Výbor pre civilné aspekty krízového manažmentu¹⁰ (Committee for Civilian Aspects of Crisis Management – ďalej len „CIVCOM“) a Politicko-vojenská skupina¹¹ (Politico-Military Group – ďalej len „PMG“), aby poskytli svoje rady a odporúčania PSC predtým, ako prijme akýkoľvek dokument týkajúci sa riešenia krízy. CMC

⁸ Útvar pre plánovanie a vedenie civilných operácií (CPCC) je súčasťou Európskej služby pre vonkajšiu činnosť (EEAS) EÚ. Služí ako operačné veliteľstvo pre civilné misie SBOP. Spolupracuje so svojim vojenským náprotivkom – Útvárom pre plánovanie a vedenie vojenských operácií (MPCC). Bližšie pozri: EEAS. 2022f. The Civilian Planning and Conduct Capability (CPCC). In *European External Action Service, 2022*

⁹ Vojenský výbor Európskej únie (The European Union Military Committee - EUMC) je najvyšším vojenským orgánom zriadeným v rámci Európskej rady. Skladá sa z náčelníkov obrán členských štátov Únie, ktorí sú pravidelne zastúpení v EUMC v Bruseli svojimi stálymi vojenskými predstaviteľmi (Military Representatives - MilRep), čo sú zväčša dvoj- alebo trojhviezdičkový generáli. EUMC je pod vedením vysokého predstaviteľa EÚ (VP) a Politického a bezpečnostného výboru (PBV), ktorým poskytuje vojenské poradenstvo. Dohliada aj na Vojenský štáb Európskej únie (EUMS). Bližšie pozri: EEAS. 2022g. European Union Military Committee. In *European External Action Service, 2022*

¹⁰ CivCom radí Politickému a bezpečnostnému výboru EÚ (PSC) o civilných aspektoch krízového manažmentu. Pripravuje plánovacie dokumenty pre nové misie, dáva odporúčania, zaoberá sa vypracovaním stratégií pre civilné krízy, manažment a pre civilné spôsobilosti. Je zložený zo zástupcov členských štátov EÚ. Bližšie pozri: Európska rada. 2022b. Committee for Civilian Aspects of Crisis Management (CivCom). In *European Council, 2022*

¹¹ Politicko-vojenská skupina (The Politico-Military Group - PMG) vykonáva prípravné práce v oblasti SBOP pre Politický a bezpečnostný výbor (PSC). Zahŕňa politické aspekty vojenských a civilno-vojenských otázok EÚ vrátane koncepcií, spôsobilostí, operácií a misií. Pripravuje závery Rady a poskytuje odporúčania pre PSC, monitoruje ich efektívnu implementáciu, prispieva k rozvoju horizontálnej politiky a uľahčuje výmenu informácií. Má osobitnú zodpovednosť za partnerstvá s krajinami mimo EÚ a inými organizáciami vrátane vzťahov medzi EÚ a NATO, ako aj za cvičenia. Bližšie pozri: Európska rada. 2022c. Politico-Military Group (PMG). In *European Council, 2022*

je základným pilierom rozhodovacieho procesu SBOP, ktorý premieňa politické ambície a potreby na jasné možnosti zapojenia SBOP. CMC navrhuje ISP3 s podporou EUMS a CPCC a po konzultácii s ostatnými zložkami EEAS a Európskej komisie, pričom zohľadňuje ostatné nástroje EÚ a reakcie partnerov. V tejto fáze EEAS poskytne PSC odporúčanie o možnosti pozvať tretie krajiny, aby sa zúčastnili na operácii/misii SBOP. Na základe rozhodnutia Európskej rady a parametrov definovaných v CMC (doplnených prípadnými civilnými a/alebo vojenskými strategickými možnosťami) sa začína tretia fáza. V prípade vojenských operácií by bolo v tejto fáze identifikované operačné veliteľstvo operácie (Operational Headquarters – OHQ) a jeho aktivácia by pokračovala v tretej fáze.

Fáza 3: Operačné plánovanie operácie/misie SBOP a rozhodnutie o začatí

Pre vojenské operácie/misie EUMC vydá veliteľovi operácie/misie (zvyčajne menovanému na konci druhej fázy) iniciačnú vojenskú smernicu (EEAS, 2015) (Initiating Military Directive – IMD), ktorú vypracoval EUMS na základe predchádzajúcich dokumentov. Počas tejto fázy veliteľ vojenskej a/alebo civilnej operácie/misie zahájí plánovací proces, pričom identifikuje, AKO bude vykonávať prijatý mandát. Veliteľ operácie/misie navrhuje a predkladá na schválenie PSC koncepciu operácie¹² (Concept of Operations – CONOPS) a operačný plán¹³ (Operational Plan – OPLAN); súčasťou tohto plánovania sú informácie o nevyhnutných technických hodnotiacich misiách vyslaných do terénu a proces vytvárania síl. Po schválení OPLAN-u Európskou radou sa prijme druhé rozhodnutie Európskej rady o začatí operácie/misie, v ktorom určí dátum skutočného začatia operácie/misie. V CMP je stanovená aj rýchlá možnosť začatia operácie, kedy sa počet krokov a dokumentov zníži tak, že na začatie operácie/misie by boli potrebné iba CMC, IMD a OPLAN. Ak je skutočne potrebná rýchlá reakcia, PSC môže rozhodnúť o jej uplatnení. Počas tejto fázy EEAS rokuje o dohode medzi EÚ a hostiteľskou krajinou o štatúte vojenských síl nasadených do operácie/misie EÚ (Status of Forces Agreement – SOFA¹⁴), zatiaľ čo orgány Európskej rady naďalej poskytujú rady a odporúčania PSC týkajúce sa rôznych dokumentov, ktoré sa majú predložiť schválenie.

¹² Koncepcia operácie (Concept of Operations – CONOPS) je verbálne, písomné alebo grafické vyjadrenie predpokladov alebo zámerov veliteľa v súvislosti s plánovanou operáciou alebo sériou operácií. Je súčasťou plánov kampaní a operačných plánov, najmä ak tieto plány pokrývajú simultánne a následné operácie.

¹³ Operačný plán je plán vedenia vojenskej operácie v nepriateľskom prostredí pripravený veliteľom, v ktorom veliteľ okrem iného špecifikuje sily a prostriedky potrebné na dosiahnutie stanoveného cieľa.

¹⁴ Dohoda o štatúte ozbrojených síl (A Status of Forces Agreement - SOFA) je dohoda medzi hostiteľskou krajinou a cudzou krajinou alebo organizáciou, ktorá v tejto krajine rozmiestňuje vojenské sily. SOFA sú často zahrnuté spolu s inými typmi vojenských dohôd ako súčasť komplexnej bezpečnostnej dohody. SOFA nepredstavuje bezpečnostnú dohodu; ustanovuje práva a výsady zahraničného vojenského personálu prítomného v hostiteľskej krajine na podporu rozsiahlejšieho bezpečnostného usporiadania. Podľa medzinárodného práva sa dohoda o postavení ozbrojených síl líši od vojenskej okupácie.

Fáza 4: Nasadenie operácie/misie SBOP

Štvrtá fáza by sa pravdepodobne začala súbežne s treťou a zahŕňala by rozmiestnenie síl a výkon schváleného mandátu, ako aj pravidelné podávanie správ PSC, ktorý pod vedením Európskej rady a HR vykonáva politickú kontrolu a určuje strategické smerovanie. Pri vykonávaní operácií/misií v rámci SBOP EEAS vždy spolupracuje s tretími krajinami a medzinárodnými organizáciami s cieľom zabezpečiť kompatibilitu akcií SBOP s ich akciami, zatiaľ čo velitelia operácií/misií koordinujú výkon svojich mandátov s ostatnými zúčastnenými aktérmi. Bez ohľadu na skutočnosť, že vedúci delegácií EÚ a/alebo osobitní zástupcovia EÚ netvorí súčasť velenia operácií/misií, môžu poskytovať miestne politické usmernenia týkajúce sa konkrétnych akcií SBOP.

Fáza 5: Strategické preskúmanie operácie/misie SBOP

Piata fáza spočíva v prehodnotení parametrov operácie/misie SBOP (scenár, situácia, záujmy a ciele EÚ, pridaná hodnota SBOP, potreby a príležitosti, zapojenie ostatných strán, miestny záväzok atď.) s cieľom poskytnúť možnosti pre rozhodnutie Európskej rady o predĺžení, zmene zamerania a/alebo ukončení operácie/misie. Strategické hodnotenia (Strategic Reviews – ďalej len „SRs“) vykonáva EEAS pod vedením HR, keď sa blíži koniec mandátu alebo vždy vtedy, keď okolnosti naznačujú, že je potrebné preskúmať parametre predmetnej operácie/misie SBOP. SRs predkladá PSC HR alebo jeho zástupca s návrhom na rozhodnutie o budúcnosti operácie/misie. Keď sa rozhodne o zriadení operácie/misie SBOP, Európska rada zvyčajne splnomocní PSC, aby prijal všetky príslušné rozhodnutia, pričom rozhodovacie právomoci týkajúce sa cieľov a ukončenia akcie SBOP zostávajú Európskej rade.

2 VÝZVY VOJENSKÝCH OPERÁCIÍ A MISIÍ EÚ VEDENÝCH V RÁMCI SBOP

Od roku 2003 EÚ spustila v rámci SBOP celkovo 13 vojenských operácií a misií. Tieto operácie a misie, vedené na dvoch kontinentoch, na súši a na mori, predstavujú vojenský príspevok Únie v rámci jej komplexného prístupu ku krízovému manažmentu. Ich cieľom, bez ohľadu na geografickú oblasť, v ktorej sú vykonávané, je podporovať úsilie o obnovenie stability a budovanie bezpečnosti v štátoch a regiónoch na periférii európskeho teritória. V súčasnosti je aktívnych 6 vojenských operácií a misií vedených v rámci SBOP pod hlavičkou EÚ. Ich mandáty, stanovené rezolúciou Bezpečnostnej rady OSN alebo na základe žiadosti hostiteľskej krajiny, sú rôzne. To vo svojej podstate podporuje flexibilný a prispôsobivý charakter vojenského prístupu, ktorý umožnil rozvoj angažovanosti EÚ v nadväznosti na vývoj v danom štáte či regióne. Typickým príkladom postupného rozvoja je vojenská operácia EÚ v Stredoafrickej republike (EUFOR CAR) (EEAS, 2015) z výkonnej operácie na nevykonnú vojenskú poradnú misiu (EUMAM CAR) (Európsky parlament, 2022) a neskôr na výcvikovú misiu (EUTM CAR) (EEAS, 2022i).

2.1 Projekcia stability a budovanie bezpečnosti prostredníctvom operácií/misií SBOP

Nedostatok rýchlych a veľkolepých výsledkov v oblasti únijnej bezpečnostnej a obrannej politiky môže niekomu prinášať sklamanie a spôsobovať istú frustráciu, povaha vojenskej angažovanosti v súčasných operáciách a misiách vedených EÚ v rámci SBOP sa však zásadne líši od vojenských úloh, ktoré sa vykonávajú pod národnou kontrolou a v rámci národných hraníc. Hoci sú vojenské sily spravidla spájané s „tvrdým“ prvkom moci (Gray, 2011), v rámci prístupu EÚ sú určené na podporu stability a zvýšenie bezpečnosti v mieste nasadenia a nie na prezentáciu tvrdej sily.

Závazok Únie pre mier a bezpečnosť v Afrike rastie a zhoršovanie bezpečnostného prostredia v niektorých častiach tohto kontinentu – konkrétne najmä v Stredoafrickej republike, Mali a Somálsku – vytvára bezpečnostné výzvy a hrozby, ktoré treba včas, primerane a efektívne riešiť. Z hľadiska EÚ sa všeobecne uznáva, že kľúčom k dosiahnutiu trvalo udržateľného bezpečného prostredia je povzbudzovať, umožňovať a podporovať miestne bezpečnostné inštitúcie pri budovaní ich vlastných kapacít. Na tento účel je nutnou podmienkou využívanie rozsiahlej podpory všetkých zainteresovaných strán v danej krajine. V tejto súvislosti preto úlohy zverené nasadeným vojenským jednotkám zahŕňajú podporu budovania domácej bezpečnosti a poskytovanie poradenstva príslušným bezpečnostným inštitúciám v takých oblastiach, akými sú operácie, plány, logistika, administratíva a právne záležitosti, ako aj poskytovanie špecializovaného výcviku ozbrojeným silám príslušných hostiteľských krajín.

Veľký dôraz sa kladie na presadzovanie ústavného a demokratického poriadku nad vojenským aparátom a na posilnenie právneho štátu. Posilnenie efektivity miestnych ozbrojených síl, ich reforma na modernizovanú, etnicky vyváženú a demokraticky zodpovednú inštitúciu, ako aj obnovenie ich dôveryhodnosti a celkového obrazu medzi obyvateľstvom predstavuje jeden zo základov bezpečného prostredia v danej krajine a regióne (EEAS, 2021a). Hoci sa mandáty každej z týchto troch nevykonných vojenských misií EÚ v Stredoafrickej republike, Mali a Somálsku líšia a odrážajú rozdielne potreby a priority príslušnej hostiteľskej krajiny, sú podobné v tom, že sa namiesto presadzovania tvrdých prvkov sily zameriavajú na pôsobenie akoby v pozadí a vykonávanie úloh spájaných skôr s mäkkými prvkami, ktoré si vyžadujú trpezlivosť, vytrvalosť a odhodlanie (EEAS, 2022j).

2.2 Výkonný charakter a mandát vojenských operácií/misií SBOP

Rovnaký, alebo veľmi podobný prístup možno identifikovať vo všetkých vojenských operáciách/misiách EÚ vedených v rámci SBOP. Ich výkonný charakter a mandát uprednostňujú príslušné úlohy. Svedčia o tom aj formulácie vybrané z mandátov jednotlivých vybraných operácií. Napríklad „*udržiavať bezpečné a stabilné prostredie*“ v prípade operácie EUFOR ALTHEA (EEAS, 2022k), „*ochrana lodnej dopravy, projekcia odstrašenia, potláčanie pirátskych činov*“ v prípade operácie EUNAVFOR ATALANTA (EEAS, 2022l), alebo „*narúšanie*

obchodného modelu pašerákov ľudí a obchodníkov s ľuďmi“ v prípade operácie EUNAVFORMED SOPHIA (EEAS, 2022m) atď. Ani v prípade týchto operácií neexistujú žiadne rýchle riešenia: Operácia EUFOR ALTHEA prevzala zodpovednosť za udržiavanie bezpečného a stabilného prostredia od Stabilizačných síl NATO (Stabilization Force – SFOR) ešte v roku 2004; operácia EUNAVFOR ATALANTA pôsobí v Indickom oceáne od roku 2008 a operácia EUNAVFORMED SOPHIA od roku 2015, pričom s najväčšou pravdepodobnosťou bude aktívna asi tiež pomerne dlho. Pružnosť a prispôbovivosť vojenského nástroja tu opäť preukázala svoju dôležitosť. V priebehu času a vývoja na mieste pôsobenia sa po počiatkovej fázovej jednotlivé operácie vyvinuli tak, že zahŕňajú zmenené alebo doplnené úlohy.

2.3 Nadnárodné, multidimenzionálne a dynamické hrozby

Počas druhej dekády 21. storočia sa bezpečnostné prostredie a bezpečnostná situácia v regiónoch susediacich s Európou výrazne zmenili. Objavili sa nové, hlavne nekonvenčné, asymetrické bezpečnostné hrozby a výzvy, ktoré sa pripojili k pretrvávajúcim konvenčným hrozbám. Patrí medzi ne najmä terorizmus, hybridné hrozby, šírenie zbraní hromadného ničenia a ich nosičov, nadnárodný organizovaný zločin, pirátstvo, ozbrojené konflikty (Jurčák a kol., 2016; Ivančík, 2016; Belan, 2016; Majchút, 2018) atď. Globálna stratégia EÚ pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku presne identifikuje tieto bezpečnostné výzvy a hrozby a v tejto súvislosti ponúka víziu EÚ ako dôveryhodného poskytovateľa bezpečnosti.

Nové výzvy a hrozby si vyžadujú nové reakcie. Prevažná väčšina z nich, ak nie všetky, sú nadnárodné, multidimenzionálne a vysoko dynamické, ktoré stierajú hranice tradičného rozdelenia vnútornej a vonkajšej bezpečnosti. Na ich úspešné zvládnutie je preto potrebná spoločná civilno-vojenská reakcia. Únia preto musí byť flexibilná a silná, aby sa stala uznávaným globálnym strategickým aktérom. Na to, aby mohla plniť túto úlohu, musí jednak dobudovať chýbajúce vojenské spôsobilosti a kapacity a jednak lepšie a efektívnejšie využívať tie nástroje, ktoré už má k dispozícii, doladiť ich a doplniť o množstvo ďalších funkcií na preklopenie alebo pokrytie zistených nedostatkov.

2.4 Bojové skupiny EÚ

Vojenské operácie a misie čelia výzvam, ktoré sú vo vzťahu k EÚ interné a externé, čo zvyšuje ich celkovú zložitosť. Všetky sú pomerne dobre známe a boli dôkladne analyzované. Únia bola v minulosti vo veľkej miere kritizovaná najmä za údajnú pomalosť a ťažkopádnosť jej reakcií. Ešte väčšiu kritiku však vyvolala neochota použiť svoje sily rýchlej reakcie, konkrétne bojové skupiny (EU Battlegroups – EU BG) (EEAS, 2017). V tejto súvislosti nemožno poprieť, že zavedené rozhodovacie postupy v rámci EÚ sú skutočne časovo náročné a mnohokrát zdĺhavé. Na druhej strane, sú tak navrhnuté preto, že procesy prebiehajú v nadnárodnej organizácii, ktorá v súčasnosti združuje 27 suverénnych členských štátov s rovnakým počtom hlasov, čo nie je jednoduché. Zároveň sa ale vždy, keď bol čas

kriticky dôležitý, ako napríklad v prípade operácií Artemis alebo EUFOR CAR, preukázala primeraná flexibilita a rozhodnutia sa prijímali flexibilne a včas, čo je všeobecne uznávaná skutočnosť. To dokazuje, že každú konkrétnu výzvu možno riešiť za predpokladu, že na to existuje prítomná politická vôľa.

Rovnaký argument by sa dal použiť v prospech potenciálneho nasadenia bojových skupín. Ide o nástroj, ktorý nikdy doteraz nebol použitý, napriek tomu, že pri viacerých príležitostiach mohol predstavovať správnu reakciu zo strany Únie (Vincent, 2022). Z uvedených dôvodov je najvyšší čas prehodnotiť koncept bojových skupín a preskúmať, či je stále relevantný pre súčasné bezpečnostné výzvy. Súčasne je potrebné v tomto kontexte položiť si aj niekoľko ďalších otázok, ako napríklad, či Únia ešte potrebuje alebo chce mať tento druh spôsobilosti rýchlej reakcie a v závislosti od odpovede prijať príslušné rozhodnutia. Ak bude výsledkom tejto diskusie to, že bezpečnostné výzvy a hrozby, ktorým EÚ čelí, si vyžadujú tento druh spôsobilosti, potom sa musia bojové skupiny nielenže zachovať, ale hlavne sa musia rozvinúť do niečoho, čo je zmysluplné, užitočné a predovšetkým nasaditeľné. Pretože ak predstavujú relevantný nástroj, potom si zaslúžia byť použité.

2.5 Kolektívne financovanie operácií/misií EÚ v rámci „mechanizmu Athena“

Primerané financovanie je ďalšou výzvou, ktorej čelia vojenské operácie/misie EÚ. Vojenské operácie sa zvyčajne financujú prostredníctvom národného financovania, t. j. z obranných rozpočtov tých štátov, ktoré poskytli svoje vojenské jednotky a príslušníkov do vedených operácií/misií, hoci niektoré výdavky z nich možno financovať prostredníctvom kolektívneho financovania podľa ustanovení finančného mechanizmu „Athena“ (Európska rada, 2021). Národné financovanie nerobí účasť na operáciách a misiách EÚ príťažlivou, naopak, predstavuje určitú záťaž a väčšinou odrádzajú od aktívnych príspevkov do nich menšie členské štáty, alebo tie štáty, ktoré zasiahla finančná kríza, resp. v ktorých verejné financie nie sú v dobrej kondícii. Pripravovaná revízia mechanizmu „Athena“ tak poskytuje vhodnú príležitosť na riešenie tohto problému, ktorý zvyšuje nevôľu a do určitej miery vysvetľuje neochotu členských štátov nasadiť bojové skupiny. V prípade vojenských operácií/misií EÚ by financovanie nasadenia bojových skupín malo pokrývať okrem výdavkov vynakladaných počas operácie aj poskytovanie príslušnej logistickej podpory pred a po operácii a refundáciu výcvikových programov, ak majú byť bojové skupiny reálnym, využiteľným a nasaditeľným nástrojom SBOP. V tejto súvislosti treba tiež poznamenať, že celkové náklady SBOP pre rozpočet EÚ sú minimálne, čo je v ostrom kontraste s významom, ktorý sa jej pripisuje. Revízia mechanizmu „Athena“ by preto mala priniesť zmeny, ktoré zvýšia atraktivitu bojových skupín a ochotu členských štátov prispievať do nich, uľahčia generovanie síl a zlepšia udržateľnosť tohto úsilia. Očakáva sa, že kompetentní využijú túto príležitosť a prijme sa politické rozhodnutie zamerané na maximalizáciu účinnosti vojenskej angažovanosti v rámci SBOP.

2.6 Ďalšie výzvy bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ

Stále väčšie stieranie hraníc tradičného rozdelenia medzi vnútornou a vonkajšou bezpečnosťou a z toho vyplývajúca potreba riešiť prepojenie medzi nimi prináša ďalšiu výzvu pre bezpečnostnú a obrannú politiku EÚ. Jej riešenie si nepochybne vyžaduje užšiu spoluprácu medzi ozbrojenými (vojenskými) silami a ozbrojenými (bezpečnostnými) zbormi (silami). To sa už udialo vo viacerých členských štátoch, ktoré zmobilizovali svoje národné ozbrojené sily, aby pomohli ich národným bezpečnostným silám, napríklad v rámci reakcie na situácie, ako bola migračná kríza, ktorej intenzita prekonalala kapacity zodpovedných bezpečnostných zborov. V budúcnosti preto môže v podobnej súvislosti vzniknúť požiadavka, aby vojenská misia EÚ poskytla tento druh podpory členskému štátu.

Odvolať sa na článok 42 ods. 7 (doložka o vzájomnej pomoci) Zmluvy o EÚ (Európska únia, 2012) zo strany Francúzska po smrtiacich teroristických útokoch v Paríži v novembri 2015 (Maurice, 2015; Traynor, 2015; Valero, 2015) vyvolalo túto otázku a podnietilo diskusie o spôsoboch, akými by Únia mohla poskytnúť pomoc členskému štátu v podobnej situácii v budúcnosti. Táto diskusia zahŕňala aj článok 222 (doložka o solidarite) Zmluvy o fungovaní EÚ (ďalej len „ZFEÚ“) (Európska únia, 2016). Výslovná zmienka v ňom o použití vojenských nástrojov, ktoré má EÚ k dispozícii (*„... mobilizovať všetky nástroje, ktoré má k dispozícii, vrátane vojenských nástrojov poskytnutých členskými štátmi ...“*), predstavuje výzvu a zároveň príležitosť zamyslieť sa nad spôsobmi, ako by to bolo možné realizovať, a to najmä preto, že článok 222 ZFEÚ nie je súčasťou SBOP, a preto nespadá do zodpovednosti EUMC.

Spôsob, akým bude EÚ riešiť zistené nedostatky a medzery v tom, ako sa v súčasnosti plánujú a vedú vojenské operácie a misie v rámci SBOP, predstavuje iný druh výzvy. Vytvorenie stálej plánovacej a riadiacej štruktúry Únie a operačného veliteľstva boli z uvedeného dôvodu jasne označené ako nápravné kroky, ktoré by mali zefektívniť postupy EÚ pomocou zavedených a overených noriem. Veľkou výzvou je tiež nájsť rovnováhu medzi tými členskými štátmi, ktoré volajú po ambicióznejšom rozvoji vojenských spôsobilostí Únie, a tými, ktoré zastávajú zdržanlivý postoj z dôvodu vyhýbania sa zbytočnej duplicite s NATO, čo je téma, na ktorej existuje jednomyselná zhoda. Existujú aj dohody o prehĺbení spolupráce EÚ s NATO (Európska rada, 2016, 2018, 2022d) v mnohých vzájomne zhodne identifikovaných oblastiach spoločného záujmu. Toto je ďalšia z oblastí, ktorá predstavuje pre EÚ výzvu, berúc do úvahy hlavne rôznu povahu oboch organizácií a prevládajúcu politickú citlivosť niektorých členských štátov. Praktická spolupráca sa uplatňuje na taktickej úrovni, riešením problémov na mieste a maximalizáciou efektivity Úniou vedených operácií a misií.

ZÁVER

EÚ sa snaží byť globálnym aktérom a poskytovateľom bezpečnosti. Jej doterajšie aktivity, napríklad v podobe dosiaľ vedených vojenských a civilných operácií a misií, sa tešia veľkej úcte a sú veľmi uznávané. Nemožno to však považovať za samozrejmosť, pretože pozícia aktéra v medzinárodnom systéme a jeho relatívna sila sa neustále posudzuje a prehodnocuje na základe jeho rozhodnutí a ním vykonávaných akcií. V súčasnom bezpečnostnom prostredí, charakterizovanom komplexnosťou, premenlivosťou, nestabilitou a revizionizmom, sa objavili noví aktéri – štátni aj neštátni – ktorí chcú zmeniť a zlepšiť svoje postavenie v anarchickom medzinárodnom systéme. Preto ak chce byť Únia uznávaná ako naozaj rešpektovaný aktér a poskytovateľ bezpečnosti, musí sa k tomu, ako aj k výzvam, ktoré pred ňou stoja, rozhodne a presvedčivo postaviť. Bezpečnosť naozaj nie je samozrejmosť, zvlášť v dnešnej dobe kontinuálneho zhoršovania globálneho i regionálneho bezpečnostného prostredia, zhoršovania bezpečnostnej situácie v bližšom i vzdialenejšom okolí teritória Únie a zvyšovania napätia medzi štátmi, predovšetkým medzi veľmocami. Nikto z kompetentných už ďalej nemôže ignorovať fakt, že diplomatické prostriedky EÚ musia byť komplementárne s adekvátnymi vojenskými spôsobilosťami a kapacitami. Z uvedeného dôvodu je nevyhnutné, aby sa existujúce medzery vo vojenských spôsobilostiach a kapacitách postupne odstraňovali prostredníctvom v ostatných rokoch prijatých nástrojov a iniciatív ako sú napríklad Strategický kompas (Strategic Compass – SC) (Európska rada, 2022e), Stála štruktúrovaná spolupráca (Permanent Structured Cooperation – PESCO) (EDA, 2022a), Európsky obranný fond (European Defence Fund – EDF) (EDA, 2022b), Koordinované ročné hodnotenie obrany (Coordinated Annual Review on Defence – CARD) (EEAS, 2021b), Európsky mierový nástroj (European Peace Facility – EPF) (Európska komisia, 2022) a ďalších. V koncepcnej rovine bolo preto prijatie a prezentácia Globálnej stratégie EÚ pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku a Implementačného plánu pre bezpečnosť a obranu veľmi vhodné a potrebné, teraz je však už aj v nadväznosti na vypuknutie konfliktu na Ukrajine najvyšší čas konať a využiť k tomu všetky vyššie uvedené nástroje a iniciatívy, ako aj všetky relevantné a disponibilné nástroje krízového manažmentu, vrátane vojenských nástrojov v podobe operácií a misií vedených v rámci SBOP pod hlavičkou EÚ.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- AYRAULT, J. – STEINMEIER, F. 2016. *A strong Europe in a world of uncertainty*. [online] [cit. 2023-01-02]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/tinz>>.
- BELAN, L. – PETRUFOVÁ, M. 2021. Správanie sa príslušníkov Ozbrojených síl SR v krízových situáciách. In *Politické vedy*, 2021, roč. 24, č. 1, s. 70-94. ISSN 1335-2741. DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2021.24.1.70-94>
- BELAN, L. 2016. Vlastnosti bezpečnosti. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016 – zborník vedeckých a odborných prác zo 7. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský

- Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2016, s. 31-37. ISBN 978-80-8040-534-2.
- BRHLÍKOVÁ, R. 2014. *Bezpečnosť a Európska únia*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2014. 208 s. ISBN 978-80-558-0717-1.
- EDA. 2022a. Permanent Structured Cooperation. In European Defence Agency, 2022. [online] [cit. 2023-01-06] Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/xaem>>.
- EDA. 2022b. European Defence Fund. In European Defence Agency, 2022. [online] [cit. 2023-01-06] Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/ayg9>>.
- EEAS. 2015. EU Concept for Military Planning at the Political Strategic Level. In *European External Action Service*, 2015. [online] [cit. 2023-01-02]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/zk34>>.
- EEAS. 2015. EUFOR RCA. In *European External Action Service*, 2015. [online] [cit. 2023-01-03]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/wk34>>.
- EEAS. 2017. EU Battlegroups. In *European External Action Service*, 2017. [online] [cit. 2023-01-04]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/qsc2>>.
- EEAS. 2021a. The European Union and the African Union - Peace & Security. In *European External Action Service*, 2021. [online] [cit. 2023-01-03]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/joku>>.
- EEAS. 2021b. Coordinated Annual Review on Defence (CARD). In *European External Action Service*, 2021. [online] [cit. 2023-01-06]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/xfv9>>.
- EEAS. 2022a. EU Missions and Operations. In *European Union External Action*, 2022. [online] [cit. 2023-01-02]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/yq02>>.
- EEAS. 2022d. CSDP Structure, Instruments and Agencies. In *European External Action Service*, 2022. [online] [cit. 2023-01-03]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/fydi>>.
- EEAS. 2022b. European External Action Service. The Diplomatic Service of the European Union. In *European External Action Service*, 2022. [online] [cit. 2023-01-03]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/fd25>>.
- EEAS. 2022c. High Representative / Vice President. In *European External Action Service*, 2022. [online] [cit. 2023-01-03]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/ckfp>>.
- EEAS. 2022e. The European Union Military Staff (EUMS). In *European External Action Service*, 2022. [online] [cit. 2023-01-03]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/ewv7>>.
- EEAS. 2022f. The Civilian Planning and Conduct Capability (CPCC). In *European External Action Service*, 2022. [online] [cit. 2023-01-03]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/nhrx>>.
- EEAS. 2022g. European Union Military Committee. In *European External Action Service*, 2022. [online] [cit. 2023-01-03]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/wjm2>>.
- EEAS. 2022h. The Military Planning and Conduct Capability (MPCC). In *European External Action Service*, 2022. [online] [cit. 2023-01-03]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/bfgj>>.

- EEAS. 2022i. EUTM RCA: European Training Mission in Central African Republic - Military Mission. In *European External Action Service*, 2022. [online] [cit. 2023-01-03]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/yeiq>>.
- EEAS. 2022j. EU-AU Partnership for Peace, Security and Governance. In *European External Action Service*, 2022. [online] [cit. 2023-01-04]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/chtf>> .
- EEAS. 2022k. About EUFOR. In *European External Action Service*, 2022. [online] [cit. 2023-01-04]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/lfmv>> .
- EEAS. 2022l. EU Naval Force Mission. In *European External Action Service*, 2022. [online] [cit. 2023-01-04]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/uxf0>>.
- EEAS. 2022m. EUNAVFOR MED Operation SOPHIA. In *European External Action Service*, 2022. [online] [cit. 2023-01-04]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/yior>>.
- Európska komisia. 2021. Working with DG ECHO as an International Organisation 2021-2027. In *European Commission – DG ECHO Partners' Website*, 2021. [online] [cit. 2023-01-03] Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/uknx>>.
- Európska komisia. 2022. European Peace Facility. In *European Commission – Service for Foreign Policy Instruments*, 2022. [online] [cit. 2023-01-06] Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/kc04>>.
- Európska rada. 2016. EU-NATO joint declaration. In *European Council*, 2016. [Online] [cit. 2023-01-05] Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/we45>>.
- Európska rada. 2018. Joint declaration on EU-NATO cooperation. In *European Council*, 2018. [Online] [cit. 2023-01-05] Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/fmwg>>.
- Európska rada. 2021. Athena - financing security and defence military operations. In *European Council*, 2021. [online] [cit. 2023-01-03]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/inat>>.
- Európska rada. 2022a. Political and Security Committee (PSC). In *European Council*, 2022. [online] [cit. 2023-01-03]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/fseh>>.
- Európska rada. 2022b. Committee for Civilian Aspects of Crisis Management (CivCom). In *European Council*, 2022. [online] [cit. 2023-01-03]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/koo1>>.
- Európska rada. 2022c. Politico-Military Group (PMG). In *European Council*, 2022. [online] [cit. 2023-01-03]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/kzha>>.
- Európska rada. 2022d. EU-NATO Cooperation. In *European Council*, 2022. [Online] [cit. 2023-01-05] Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/stg7>>.
- Európska rada. 2022e. A Strategic Compass for a stronger EU security and defence in the next decade. In *European Council*, 2022. [online] [cit. 2023-01-06] Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/rq59>>.
- Európska únia. 2007. Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva, podpísaná v Lisabone 13. decembra 2007. In *Eur-Lex*, 2007. [online] [cit. 2023-01-02]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/nok8>>.

- Európska únia. 2012. Zmluva o Európskej únii (konsolidované znenie). In *Úradný vestník Európskej únie*, 2012. [online] [cit. 2023-01-05]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/hqtv>>.
- Európska únia. 2016. Zmluva o fungovaní Európskej únie (konsolidované znenie). In *Úradný vestník Európskej únie*, 2016. [online] [cit. 2023-01-05]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/wcuy>>.
- Európska únia. 2021. The Crisis Management Procedures. In *The Crisis Management and Planning Directorate*, 2021. [online] [cit. 2023-01-03]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/peqr>>.
- Európsky parlament. 2022. EUMAM RCA – Military Advisory Mission. In *European Parliament*, 2022. [online] [cit. 2023-01-03]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/gbtx>>.
- GRAY, C. S. 2011. *Hard Power and Soft Power: The Utility of Military Force as an Instrument of Policy in the 21st Century*. Carlisle : Strategic Studies Institute of US Army War College, 2011. 71 s. ISBN 978-1-58487-486-4. DOI: <https://doi.org/10.21236/ADA542526>
- IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. 2013. *Peace Operations of International Crisis Management*. Ostrowiec Świetokrzyski : Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Św., 2013. 182 s. ISBN 978-83-936652-6-6.
- IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. 2014. *Kauzalita participácie Ozbroyených síl Slovenskej republiky v operáciách medzinárodného krízového manažmentu a jej finančné aspekty*. Ostrowiec Świetokrzyski : Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Św., 2014. 213 s. ISBN 978-83-64557-05-7.
- IVANČÍK, R. 2016. Teoretické východiská skúmania problematiky hybridnej vojny – vojny 21. storočia. In *Medzinárodné vzťahy*, 2016, roč. 14, č. 2, s. 130-156. ISSN 1339-2751.
- JURČÁK, V. – JURČÁK, J. – SASARÁK, J. 2016. Hybridné hrozby – výzva pre Európsku úniu. In *Medzinárodné vzťahy 2016 : Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, 2016, s. 542-550. ISBN 978-80-225-4365-1.
- JURČÁK, V. – MARTAUS, T. 2021. Lisabonská zmluva a bezpečnosť. In *Politické vedy*, 2021, roč. 24, č. 3, s. 33-50. ISSN 1335-2741. DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2021.24.3.33-50>.
- KAZANSKY, R. – ANDRASSY, V. 2019. Conflict resolution approaches towards smart sustainability of internal relations. In *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 2019, roč. 6, č. 3, s. 1468-1484. ISSN 2345-0282. DOI: [https://doi.org/10.9770/jesi.2019.6.3\(29\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2019.6.3(29))
- MAJCHÚT, I. 2018. Súčasný bezpečnostný aspekt. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2018 – zborník vedeckých a odborných prác z 9. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, s. 233-241. ISBN 978-80-8040-568-7.
- MAURICE, E. 2015. EU activates mutual defence clause for France. In *EU Observer*, 2022. [online] [cit. 2023-01-06] Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/ok57>>.
- NEČAS, P. – KOLLÁR, D. 2018. Bezpečnostná stratégia EÚ a jej význam pre sektorovú bezpečnosť. In *Medzinárodné vzťahy 2018 : aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*. Bratislava : Ekonóm, 2018. s. 519-529. ISBN 978-80-225-4602-7.

- PIROZZI, N. 2013. The EU's Comprehensive Approach to Crisis Management. In *DCAF – A centre for Security, Development and Rule of Law*. Bruxelles, 2013. [online] [cit. 2023-01-03]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/uxdf>>.
- SMITH, M. E. 2017. *Europe's common security and defense policy: Capacity-building, experiential learning, and institutional change*. Cambridge : Cambridge University Press, 2017. 336 s. ISBN 978-1-1071-300-2. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781316779545>.
- TARDY, T. 2014. CSDP: Getting Third States on Board. In *European Union Institute for Security Studies*. [online] [cit. 2023-01-02]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/cs48>>.
- TOCCI, N. 2019. Resilience and the role of the European Union in the world. In *Contemporary Security Policy*, 2019, roč. 41, 2, s. 176-194. ISSN 1352-3260. DOI: <https://doi.org/10.1080/13523260.2019.1640342>.
- TRAYNOR, I. 2015. France invokes EU's article 42.7, but what does it mean? In *The Guardian*, 2022. [online] [cit. 2023-01-06] Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/qthv>>.
- VALERO, J. 2015. France 'at war' inaugurates EU's mutual defence clause. In *Euractive*, 2022. [online] [cit. 2023-01-06] Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/kw39>>.
- VINCENT, M. 2022. EU Battlegroups: The European 'army' that politicians can't agree how to use. In *ABC News*, 2022. [online] [cit. 2023-01-06] Dostupné na: <<https://lnk.sk/bobo>>.

plk. gšt. v. z. doc. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD. et PhD., MBA, MSc.

Akadémia Policajného zboru

Sklabinská 1, 835 17 Bratislava

Tel.: 09610 57490

E-mail: radoslav.ivancik@akademiapz.sk

plk. v. v. prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc.

Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš

Tel.: 0960 422792

E-mail: vojtech.jurcak@aos.sk

STRATEGICKÁ MEDIÁLNÍ KOMUNIKACE ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ: PŘÍKLAD DEMOKRATICKÉ REPUBLIKY KONGO

UNITED NATIONS STRATEGIC MEDIA COMMUNICATIONS: THE CASE OF THE DEMOCRATIC REPUBLIC OF THE CONGO

Mira ABRAHAMYAN

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 30. 04. 2023

Schválený: 12. 06. 2023

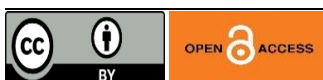
Vydaný: 30. 06. 2023

ABSTRACT

The article deals with the approach of strategic communication (formerly information intervention) of the United Nations (UN), focusing on the context of the use of media for these purposes. This text provides an evaluation of the communication and information strategy applied to the case study of the Democratic Republic of the Congo (DRC) and the peacekeeping mission MONUC/MONUSCO. The aim is to reflect the evolution of media use in missions and to provide an overview of the development of the UN strategic information concept. Strategic communication with all stakeholders (involving the media access) is essential to establish and maintain mission effectiveness.

KEYWORDS

Strategic Communication, Peace Operations, United Nations, Democratic republic of the Congo, Radio Okapi, MONUC, MONUSCO

© 2021 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

Mírové operace Organizace spojených národů (OSN) prošly od roku 1990 změnami vedoucími k proměně nástrojů a přístupů, v úsilí o řešení konfliktů v mezinárodních vztazích (Waisová, 2011, s. 22-23). Daný proces změn v mírových misích je v literatuře označován jako mírové mise druhé generace, jejichž nedílnou součástí je i zapojení civilistů z řad policejních sil, soustředící se na stabilizaci a postkonfliktní rekonstrukci společnosti. Pozdější mírové mise, tzv. třetí generace, jsou založeny na myšlence strukturální prevence a poválečné rekonstrukce. Tyto robustní mise jsou charakterizovány jako multilaterální, multidimenzionální a multinárodní/multikulturní operace, ve kterých jsou nasazeni další aktéři, členské státy OSN, programy OSN (Rozvojový program OSN, UNHCR), regionální mezivládní organizace jako

například Africká unie, OBSE. Tyto operace zahrnují ve svých misích i komunikační strategie, dříve tzv. „informační intervence“. Již tehdejší generální tajemník Butrus Butrus Ghálí upozorňoval na důležitost otázek informovanosti. Vydal klíčovou zprávu, „*Agenda pro mír*“, v roce 1992, kde identifikoval potřebu „efektivní informační kapacity“ v mírových operacích (Ghali, 1992, s. 14).

Další dokument expertů OSN byl zveřejněn v roce 2000 a jednalo se o zefektivnění fungování mírových operací. Takzvaná Brahimiho zpráva obsahovala doporučení ve směru k informování veřejnosti („*public information*“). V paragrafu č. 269 Generální tajemník zdůrazňuje, že: „*je třeba, aby OSN oslovila občanskou společnost a posílila vztahy s nevládními organizacemi, akademickými institucemi a médii, které mohou být užitečnými partnery při prosazování míru a bezpečnosti pro všechny*“ (Brahimi Report, 2000, s. 4). Hlavním nedostatkem této zprávy z hlediska informování veřejnosti bylo to, že neposkytla určitý rámec pro její uskutečnění v misích.

Informační intervence se staly podstatnou součástí misí OSN na podporu míru. V roce 2002 došlo k dalším radikálním reformám. Byla vytvořena komunikační skupina, která měla posílit meziagenturní koordinaci v oblasti informování veřejnosti. Také na úrovni misí se OSN prosazovala v rozšíření využívání médií v informačních a vzdělávacích programech (Jacob, 2017, s. 16). Z tohoto hlediska plnilo informační funkci Radio Okapi, které bylo součástí mírové mise MONUC (od roku 2010 MONUSCO).

V mnoha mírových misích OSN patřily jednotky zabývající se informacemi a komunikací k největším civilním složkám. Bez ohledu na konsensus o zásadní úloze informování veřejnosti a strategické komunikace v mírových operacích (Howard, 2019; Lehmann, 1999), zůstávala funkce médií donedávna nedostatečně prozkoumána. Z tohoto hlediska se článek zaměřuje právě na konkrétní aktivity Radia Okapi, které měly za cíl informovat postkonfliktní veřejnost o situaci v zemi.

Cílem článku je analyzovat jakým způsobem se proměnil přístup informační intervence mírové mise MONUC/MONUSCO v DRK a později strategické komunikace, a to v rámci využívání médií pro tyto účely. Cílem je analyzovat vývoj využívání médií v misích a poskytnout přehled rozvoje strategického informačního konceptu OSN.

V současné době se mírové operace OSN zaměřují na digitální a interaktivní prostředky komunikace, jako jsou platformy sociálních médií (Twitter, YouTube, Facebook). Otázka strategické komunikace byla prioritou v nejnovější reformě mírových operací, takzvaném A4P+, neboli 2021-23 fáze programu „Akce pro udržování míru“ (A4P) (UN Peacekeeping, 2021). Strategická komunikace se všemi zúčastněnými stranami má zásadní význam pro vytvoření a udržení účinnosti mise.

CÍL A METODIKA

Tento článek využívá k analýze strategické komunikace dokumenty OSN, převážně materiály UNESCO (Mezinárodního programu pro rozvoj komunikace) a mírové mise MONUC (MONUSCO). Tyto materiály byly podrobeny kvalitativní obsahové analýze za účelem získání údajů a informací souvisejících se zkoumaným problémem. Technika sběru dat se vyznačovala na oblast počátku informační intervence až do současného přístupu strategické komunikace OSN.

Na základě multidisciplinárního přístupu je kombinována teorie mezinárodních vztahů a mediálních studií. Převažující neoliberální ideologie 80. a 90. let 20. století a vzestup masmédií, jakožto hybatelů veřejné diplomacie, přinesly nové možnosti v řízení zahraniční a bezpečnostní politiky státu, které formovaly vývoj komunikační strategie OSN.

Cílem je komparovat komunikační strategii OSN převládající v 90. letech 20. století ve formě informační intervence se současnou mediální strategií 21. století. Za účelem analýzy aplikované strategie na konkrétním území byla využita případová studie DRK, která reflektuje používané komunikační strategie s ohledem na proměňující se charakter mírové mise MONUC/MONUSCO v čase. Dalším cílem je poukázat na vývoj činností, které byly na daném území po občanské válce uplatňovány za využití tradičních i elektronických médií.

Diskusní a závěrečná část přináší debatu nad uchopením pojmu „informační intervence“, kterou konfrontuje s „kybernetickou válkou“. Strategická komunikace v mírových operacích je dále srovnávána v kontextu tradičních vojenských operací, „informačních operací“ a „psychologických operací“.

1 OD INFORMAČNÍ INTERVENCE KE STRATEGICKÉ KOMUNIKACI OSN

Mění se světová politika se stále více sílícími informačními a globalizačními tendencemi, vedla Josepha Nyeho k rozvinutí konceptu moci, kterou rozdělil na „hard power“ a „soft power“. V knize *Soft Power: The Means to Success in World Politics* definuje měkkou moc jako: „schopnost jednoho aktéra ovlivnit chování ostatních“ (Nye, 2004, s. 5-9), a to prostřednictvím spolupráce, tvorbou agendy, přesvědčováním a vyvoláváním pozitivních reakcí za účelem získat požadované výsledky. Tvrdou moc dále označil jako sílu hrozeb vojenskými prostředky, ekonomickými výhrůzkami a uplácením. Na počátku 21. století však autor přichází s konceptem „smart power“ ve smyslu schopnosti „kombinovat zdroje hard a soft power do efektivních strategií“ (Nye, 2011, s. 25-46; s. 22-23). Autor poznamenává, že rozhodujícím a důležitým předpokladem měkké síly je její informační důvěryhodnost. Politika se stává soutěží v důvěryhodnosti, ve které mezi sebou soutěží zpravodajská média, korporace, nevládní organizace (NGO), mezivládní organizace i vědecké komunity (Nye, 2008, s. 100). Ve světě tradiční mocenské politiky jde obvykle o to, čí armáda nebo ekonomika

zvítězí. Politika v informačním věku „může být nakonec o tom, čím příběh zvítězí“ (Arquilla – Ronfeldt, 1999, s. 53).

Jamie Metzl, bývalý úředník OSN pro lidská práva, přichází s pojetím „informační intervence“ v článku *Information Intervention: When Switching Channels Isn't Enough*, z roku 1997, kterou definuje jako určitou formu „měkké humanitární intervence“ (Thompson – Price, 2002, s. 41). Ve své stati se obrací k příkladům zneužívání médií pro propagandistické účely, jenž považuje za hlavní spouštěče humanitárních krizí a konfliktů ve 20. století. Uváděl příklad etnicko-politického napětí mezi kmeny ve Rwandě, kde rozhlasové vysílání nabádalo k vraždění lidí, což vyústilo v genocidu a vyvraždění pětiny obyvatel. Po této události vyvstaly na půdě mezinárodního společenství otázky, zda a jakým způsobem lze legálně zakročit proti takovému nenávistnému vysílání, a to bez porušení suverenity daného území (Metzl, 1997 b, s. 628-630).

Informační intervenci chápe jako posílení veřejných záležitostí a vztahů s médii („veřejná diplomacie“) pomocí nových technologií, a to k promítání určitého (politického) sdělení publiku se souhlasem představitele státu nebo bez něj. Dále jako mediální rozvojovou činnost, která má různými způsoby napomáhat budování demokratické mediální sféry. Třetím a pravděpodobně nejkontroverznějším cílem stanovuje agresivní zásah do negativních mediálních aktivit v krizové společnosti, které mohou zahrnovat i rušení neboli „jamming“ mediálního vysílání. To by však mělo být vždy až poslední možností po překročení předem dohodnutých limitů (Metzl, 1997 a, s. 17).

Všechny tři činnosti se mnohdy doplňují, avšak odráží nejednoznačnost, jenž je vlastní celé myšlence informační intervence v 90. letech 20. století. Z tohoto důvodu bylo jedním z jeho doporučení, v tomto ohledu, formální zavedení složky informační intervence do kapitoly VII Charty OSN a tím deklarování její činnosti (Thompson – Price, 2002, s. 8-9).

Pokud má být informační intervence dle pojetí Metzela „měkkou humanitární intervencí“, tak samotné koncipování humanitární intervence představovalo výzvu pro OSN a její členské státy. Termín v sobě zahrnuje „hrozby silou nebo použití síly přes hranice státu (nebo skupiny států) s cílem zabránit nebo ukončit rozsáhlé a závažné porušování základních lidských práv jiných osob než vlastních občanů, a to bez souhlasu státu, na jehož území je síla použita“ (Holzgreffe, 2003, s. 18).

Takzvaným „právem na humanitární intervenci“ a otázkou, zda je vhodné, aby státy přijaly donucovací (zejména vojenskou) akci, proti jinému státu za účelem ochrany osob ohrožených v tomto jiném státě se zabývá dokument ICISS „The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty“ z roku 2001. Definuje suverenitu nikoli nutně ve smyslu vestfálských zásad územní celistvosti, nedotknutelnosti hranic a nadřazenosti státu, ale ve smyslu dvojí odpovědnosti: vnější – respektovat suverenitu jiných států, a vnitřní – respektovat důstojnost a základní práva každého člověka ve státě. Zpráva nepovažuje informační intervenci za samostatný mechanismus, ale za součást komplexní nebo vícerozměrné humanitární intervence (Evans –

Sahnoun, 2001). Tento moderní význam suverenity je pro koncepci informační intervence zásadní. V oddíle 7.37 dokumentu se uvádí, že: „plánování operace na ochranu by mělo obsahovat přiměřeně dílčí koncepci informování veřejnosti. Vedení vhodné informační kampaně pro veřejnost je nejen rozhodující pro udržení podpory veřejnosti, ale také pro udržení soudržnosti koalice“ (Thompson – Price, 2002, s. 25). Čímž se opět dostáváme k potřebám důvěryhodného jednání.

1.1 Fáze informační intervence

Informační rámec intervence v sobě zahrnuje tři důležité cíle (Thompson – Price, 2002, s. 25):

1. Mediální intervence: jasné vysvětlení použitých modelů, dostupných zdrojů a plán, jak by intervenující a místní aktéři spolupracovali.
2. Efektivní vyjádření mezinárodního společenství s transparentní strukturou.
3. Odpovědné prostředí se zodpovědnými aktéry.

Metzl rozlišuje mezi první a druhou fází informační intervence na něž se vztahují různé právní režimy. Fázi I. Popisuje na jedné straně jako informační zásah reagující proti škodlivé informaci, na druhé straně jako reakci potlačující extrémní okolnosti. Fázi II. určuje jako využití informací ze strany OSN při mírových operacích (Thompson – Price, 2002, s. 42). Obě fáze vyžadují zcela odlišný právní a politický rámec a různé strategie. V obou případech je cílem posílit umírněnost v krizové společnosti, přinášet zprávy a informace z vnějšího prostředí, vytvářet objektivní klima a zasáhnout v případě negativní mediální aktivity v krizové společnosti, což může zahrnovat i cílené narušení vysílání nenávistných zpráv (Metzl, 1997a, s. 41-42).

Tyto dva proudy lze koncepčně rozlišit (Jacob, 2017, s. 6):

1. Činnosti informační intervence zaměřené na posílení veřejné diplomacie, jejichž cílem je přinést sdělení určitému publiku, a to buď se souhlasem představitele státu, nebo bez něj. Záměrem je obvykle ovlivnit názor nebo jednání (Reakční informační intervence).
2. Aktivity v oblasti rozvojových médií prováděné zahraničními státními nebo nestátními aktéry, jejichž cílem je napomáhat budování demokratické mediální sféry v krizovém státě (Rozvojová informační intervence).

Je třeba poznamenat, že tyto dva proudy se vzájemně nevyklučují a mohly by být komplementární.

Na Metzlovu práci navazují Price a Thompson (2002, s. 148) v kolektivní monografii s názvem „Forging Peace: Intervention, Human Rights and Management of Media Space“. Metody postupu při informační intervenci rozdělují do tří strategií dle fáze konfliktu, a to před konfliktem, během konfliktu a po konfliktu. Přicházejí s tím, že vhodnost dané techniky závisí

na fázi, do které potenciální nebo skutečný konflikt dospěl. Pouhá možnost použití určitých technik přitom může záviset na politické vůli a ekonomických zdrojích. Autoři navrhli modul pro informační intervence související s udržováním míru, který se skládá ze samostatného souboru mechanismů a tvrdí, že účinný plán informační intervence musí být „ušitý doma na míru“ a participativní. Pokládají za nezbytné zapojit místní komunity a novináře při identifikování těchto komunikačních strategií, které mohou zahrnovat použití participačních technik vizualizace v terénu či vedení rozhovorů. V daném období však neexistoval jasně definovaný rámec pro konkrétní a časově vymezená opatření vycházející z podrobného hodnocení probíhajícího programu informační intervence, který by umožnil pochopit oblasti úspěchů a oblasti neúspěchů v jednotlivých fázích konfliktu (Jacob, 2017, s. 194).

1.2 Strategická komunikace OSN

Na počátku roku 2000 začal Odbor OSN pro informování veřejnosti (DPI) přeorientovat svůj přístup vytvořením Oddělení strategické komunikace, které mělo zajistit, aby komunikace byla postavena do centra strategického řízení OSN. Tato restrukturalizace proběhla v roce 2002 a informuje o ní Valné shromáždění OSN v dokumentu „Reorientation of United Nations Activities in the Field of Public Information and Communications-Report of the Secretary-General“. V roce 2003 byla zřízena Divize strategické komunikace, jejímž úkolem bylo formulovat komunikační strategie k prioritním otázkám a provádět komunikační kampaně na podporu cílů OSN (UN Strategic Communication Division, 2003, odst. 1). Ačkoliv však OSN ve svém konceptu nepřichází s vlastní definicí strategické komunikace, lze ji chápat jako „komplexní úsilí o pochopení a zapojení klíčového publika za účelem vytvoření, posílení nebo udržení podmínek příznivých pro prosazování zájmů, politik a cílů mise“ (Birnback 2019, s. 4; Hallahan, 2007, s. 1).

Efektivní strategická komunikace zahrnuje obousměrné předávání zpráv (tj. jak předávání zpráv, tak naslouchání) přizpůsobené různým cílovým skupinám (jak veřejnosti, tak soukromé sféře) na různých mediálních platformách (rozhlas, televize, tisk, internet, sociální média). Veřejné informování a strategická komunikace v mírových operacích postupem času nabývají na významu, rozšiřujícím se přístupem k novým technologiím, zejména k mobilním telefonům a digitálním médiím, které otevírají prostor pro šíření fám a dezinformací ve společnosti, což vyvolává naléhavou potřebu těmto dezinformacím čelit (Sherman – Trithart 2021).

Oficiálně byla zavedena strategická komunikace do misí pro udržování míru po roce 2010, aby lépe odrážela proaktivní a strategickou povahu moderních mírových operací. V kontextu mírových operací to představuje schopnost vysvětlit klíčovými zainteresovaným stranám a klientům na národní, regionální a mezinárodní úrovni svůj mandát a koncepci operací. Podle této politiky je cíl strategické komunikace trojí (Sherman – Trithart, 2021, s. 4):

1. zvýšit důvěru v mírové procesy a umožnit misím porozumět náladám veřejnosti a reagovat na ně,
2. budovat podporu mandátů a cílů misí mezi obyvatelstvem hostitelského státu a mezinárodním publikem,
3. zvládat čelit hrozbám, které by mohly ovlivnit navazování vztahů s hostitelskými komunitami a mechanismus včasného varování před potenciálními hrozbami. S cílem informovat o krizích, ale za podmínky ověřování zpráv.

V roce 2016 byla aktualizována koncepce pro strategickou komunikaci a informování veřejnosti skrze Oddělení mírových operací (Department of Peacekeeping Operations, DPKO) a Oddělení podpory v terénu (Department of Field Support, DFS) Organizace spojených národů. Tato nová směrnice přišla nahradit starou z roku 2006 a přímo ovlivňuje možnosti operace MONUSCO plnit své úkoly. Koncepce revitalizuje staré mechanismy s cílem zlepšit poskytování informací místnímu obyvatelstvu, a tím i udržet účinnost mise. Rovněž nastínila klíčovou roli, kterou hrají technologie, digitální média a inovace v činnosti mise OSN v DRK. Tato komunikace je zaměřena na podporu vztahů s veřejností a krizovou komunikaci za využití elektronických médií (rozhlasu, televize) a tiskové sekce, která vydává propagační materiály. Během této aktualizace bylo dohodnuto, že se „informování veřejnosti“ bude označovat jako „strategická komunikace a informování veřejnosti“, což je název, který lépe odráží proaktivní, strategickou povahu moderních komunikačních činností (Sherman – Trithart, 2021, s. 4; Birnback, 2019:6).

Strategická komunikace má zásadní význam pro práci mírových operací v oblasti ochrany civilního obyvatelstva (POC, The Protection of Civilians). Kromě zefektivnění úsilí v oblasti POC mohou mise využít strategickou komunikaci k řízení úrovně ochrany, kterou mohou poskytnout. Nezávislý strategický přezkum mise MONUSCO z roku 2019 například doporučil, aby mise jasně sdělila, že její vojenská složka bude zaměřena na poskytování POC v šesti provinciích postižených konfliktem, zatímco za zbytek země budou zodpovědné konžské ozbrojené síly (Spink, 2018, s. 24-25).

S příchodem celosvětové pandemie Covid-19 v roce 2020 OSN vypracovala svou první globální komunikační strategii, což se shodovalo s přejmenováním DPI na Odbor globální komunikace (Department of Global Communications). Podle OSN komunikační strategie představuje kulturní změnu Organizace. Cílem je podpořit kulturu komunikace a transparency, která prostupuje všemi úrovněmi Organizace jako prostředek plného informování národů o cílech a činnostech OSN (Activities of the Department of Global Communications: strategic communications services, 2020).

V rámci Deklarace společných závazků, která je součástí iniciativy generálního tajemníka „Akce pro udržování míru“ (A4P), se členské státy „zavázaly zlepšit strategickou komunikaci a zapojení místního obyvatelstva s cílem posílit porozumění mírovým misím a jejich mandátům“ (UN, Declaration of Shared Commitments on UN Peacekeeping

Operations, 2018). Strategická komunikace je také jednou ze sedmi priorit stanovených v „A4P+“, prováděcího plánu A4P na období 2021-2023 (UN, 2021).

1.3 Komparace přístupů

Porovnáním obou zkoumaných rámců lze získat představu o proměnách přechodu informační intervence ke strategické komunikaci OSN. Rámec informační intervence vychází z konceptu intervencionismu a charakterizuje způsob, jakým Organizace prosazovala své cíle v rámci mírových misí a veřejné diplomacie.

V období od poloviny 90. let 20. století do začátku roku 2000 se vedly debaty o tom, jak inovovat doktrínu informační intervence, aby vyhovovala současnému mediálnímu prostředí, které se změnilo rozvojem elektronizace a digitalizace. Přístup informační intervence byl postaven na jednosměrném komunikačním toku, kdy se OSN zabývala převážně mediální rozvojovou činností skrze tradiční masová média (Birnbach, 2019, s. 9). Využívala k tomu intervencionismus v kontextu „veřejné diplomacie“ jakožto informační politiky. Model sledování obsahu tištěných, rozhlasových a televizních médií se později přesunul k sociálním a digitálním médiím.

Přechod k oficiální strategické komunikaci nastává až počátkem 21. století, kdy se stane centrem strategického řízení a komunikačních kampaní OSN (UN Strategic Communication Division). Přístup v sobě zahrnuje základní strategie public relations, reklamy a marketingu a pracuje i se zapojením publika v rámci využívání digitálních technologií a internetu pro komunikaci (Fitzpatrick, 2007). Strategie tak lépe využívá obousměrného komunikačního toku, což přináší efektivnější přístup. V rámci ochrany civilního obyvatelstva se od roku 2016 přístup oficiálně změnil na „strategickou komunikaci a informování veřejnosti“, s cílem podávat informace přímo v konfliktních oblastech.

V současnosti je realizace strategické komunikace OSN prakticky rozdělena mezi Oddělení pro informování veřejnosti (DPI), Oddělení pro mírové operace (DPKO), Oddělení podpory terénu (DFS) a Oddělení pro politické záležitosti (DPA). Celkovou odpovědnost za strategickou komunikaci organizace nese DPI, který předsedá Skupině OSN pro komunikaci (UNCG, UN Communications Group). Skládá se z pracovníků komunikace z oddělení a agentur, fondů a programů (AFP, Departments and Agencies, Funds and Programmes), kde je UNCG hlavním integračním orgánem v otázkách komunikace (Birnbach, 2019, s. 4).

2 PŘÍPAD DEMOKRATICKÉ REPUBLIKY KONGO (MONUC/MONUSCO)

Největší stát v subsaharské Africe, Konžská demokratická republika byla zasažena dlouhou historií konfliktů, politických otřesů, nestability a autoritářské vlády, což vedlo k vážné, nadále pokračující humanitární krizi. Kromě toho došlo v důsledku multietnických

sporů, občanských válek a vnitrostátních konfliktů k nucenému vysídlování obyvatel (WB, 2002).

První a druhá konžská válka (1996-1997 a 1998-2002) se staly nejbrutálnějšími konflikty od druhé světové války doprovázené masovým porušováním lidských práv a v podobě hromadných znásilňování, mučení a poprav civilního obyvatelstva. Do druhé konžské války bylo postupně zapojeno množství povstaleckých skupin i cizích mocností (Rwanda, Uganda a Angola, Sudán a Zimbabwe). Sousedící státy v konfliktu intervenovaly buď přímou vojenskou účastí nebo finanční a materiální pomocí (Schoumaker a kol., 2009).

Mezinárodními silám, a to zejména OSN a Organizací africké jednoty – OAU se podařilo v roce 1999 dojednat Dohodu z Lusaky, i přesto se nepovedlo zastavit boje v zemi. V daném roce byla ustanovena Mise OSN v Demokratické republice Kongo (MONUC), jenž byla zřízena Radou bezpečnosti, konkrétně Rezolucí 1279 RB dne 30. listopadu 1999. Měla za cíl podporovat a monitorovat dodržování dohody o příměří a o dva roky později byla pověřena rezolucemi 1355 RB a 1376 RB zajistit komplexní a dobrovolné odzbrojení, demobilizaci, repatriaci, reintegraci a přesídlení (DDRRR, „Disarmament, Demobilization, Repatriation, Reintegration, and Resettlement“) zahraničních ozbrojených skupin pro dlouhodobou stabilitu a hospodářský rozvoj DRK (MONUC, 2022).

Dalšími úkoly bylo dosáhnout propuštění všech vojenských a válečných zajatců ve spolupráci s mezinárodními humanitárními agenturami; dohlížet a ověřovat uvolnění a přemístění sil stran; usnadnit humanitární pomoc a prosazování lidských práv se zvláštním zřetelem na zranitelné skupiny včetně žen, dětí a demobilizovaných dětských vojáků, v úzké spolupráci s agenturami OSN, vládními i nevládními organizacemi (rezoluce Rady bezpečnosti 1291 ze dne 24. února 2000). Informační intervence MONUC v DRK, jejichž cílem bylo přimět povstalecké bojovníky k odzbrojení, zapadají dle Metzela konceptu do fáze II informační intervence, kde dochází k „širšímu využití informací mezinárodním společenstvím v jeho mírových operacích“ (Jacob, 2017, s. 9).

Mise MONUC použila konkrétně rozhlas k transformaci konfliktu v dané etnicky rozdělené zemi. Rádio Okapi bylo založeno společně s mírovou misí a švýcarskou nevládní organizací Fondation Hironnelle, která již měla zkušenosti s vysíláním v postkonfliktním prostředí. Od svého založení v roce 1995 se tato nadace podílela i v dalších krizových zemích. Dopomohla k vytvoření rozhlasových stanic například v Libérii (Star Radio), v Kosovu (Radio Blue Sky) či v Sierra Leone (Cotton Tree News) (Foundation Hironnelle, 2022).

První vysílání Radia Okapi se objevilo v éteru 25. února 2002, v den, kdy byl v Sun City zahájen mezikonžský dialog (Taunya, 2004, s. 56-67). Rádio Okapi v podstatě podporuje MONUC při plnění jejího mandátu a funguje jako jednotka Oddělení pro informování veřejnosti se 140 zaměstnanci, z nichž spolupracovalo 108 konžských novinářů, techniků a 32 mezinárodních pracovníků (Naidoo, 2002, s. 60).

Zpravodajské pořady a zprávy jsou vysílány v pěti jazycích: francouzština, lingala, tshiluba, svahilština a kikongo. Jedním z klíčových pořadů, které rádio vysílalo byl Dialogue inter-Congolais (Mezikonžský dialog). Jedná se o politický zpravodajský magazín, vzniklý jako platforma pro interakci mezi konžskými politiky a povstaleckými skupinami, jež se účastnili národního dialogu mezi Konžany, podporovaného OSN, v Sun City v Jihoafrické republice. Poprvé tak mohly bojující strany v DRK otevřeně diskutovat o svých problémech. Vzhledem k tomu, že tato jednání skončila neúspěšně, rádio pokračovalo ve vysílání pořadu s novým názvem Dialogue entre Congolaise (Dialog mezi Konžany) (Taunya, 2004, s. 60).

Dalším vysílaným pořadem byl Gutahuka, což v jazyce kinyarwanda (úřední jazyk ve Rwandě) znamená „Zpátky domů“. Program zaměřil své vysílání na rwandské povstalce v Kongu. Cílem bylo přesvědčit rwandské hutuské bojovníky, aby opustili DRK. Vysílání zohledňovalo dva aspekty: nejprve došlo k vysvětlení průběhu programu a následně k interpretaci jednotlivých fází procesu odzbrojení, demobilizace, repatriace, přesídlení a reintegrace. V pořadu Gutahuka vystupovali repatriovaní bojovníci a podávali svá svědectví o podmínkách, které zažívají ve své vlasti. Pořad se snažil poskytnout co nejvíce informací o tom, jak se mohou dobrovolně vrátit do své země a očekávalo se, že tato svědectví přimějí zájemce o DDRRR (kteří mohou stále váhat), zapojit se do tohoto procesu (Jacob, 2016, s. 106).

Programové schéma Rádia Okapi se proměňovalo v závislosti na politické situaci v zemi a reagovalo na výzvy mírové mise. Dnešní informační prostředí se jen málo podobá tomu, jak vypadalo na začátku mise v roce 1999. Do značné míry tomu tak je v důsledku rozšířeného přístupu k internetu, chytrých telefonů a sociálních médií. Analogicky k Metzselovi lze současný stav přirovnat k fázi I., kterou nazývá jako “reakční informační intervence”. Zatímco mírové operace OSN se snaží zlepšit své strategické komunikační schopnosti v reakci na vnější výzvy, účinné komunikaci mohou bránit i vnitřní překážky. Pro úspěšnou informační strategii je potřeba provádět školení komunikačních pracovníků v prosazování proaktivního, upřímného a nedefenzivního stylu vystupování na veřejnosti, zejména ve vztahu k médiím: posilovat interní komunikaci; aktivně využívat digitální média a akceptovat přechod od jednosměrné komunikace k obousměrnému toku (Birnbach, 2019:9). Strategická komunikace je často považována za dodatečnou myšlenku. V důsledku toho je komunikace misí často reaktivní a reaguje na negativní události (Sherman – Trithart, 2021:10).

V roce 2020 se OSN rozhodla bojovat proti globální „infodemii“. Zahájila iniciativu „Verified“ („Ověřeno“), v jejímž rámci byla zřízena síť dobrovolníků, kteří každý týden přijímali obsah ze sociálních médií související s informacemi o Covid-19, který se snažili verifikovat v devíti jazycích (UN, 2020). Zahrnovala také tvorbu původního obsahu na úrovni misí (včetně rozhlasového vysílání v místních jazycích) spolu se souvisejícími iniciativami, jako jsou #TakeCareBeforeYouShare a #PledgeToPause. V roce 2020 také generální tajemník vydal novou strategii a akční plán proti nenávisným projevům (Sherman – Trithart, 2021, s. 12).

Nejnovější reforma na půdě OSN vznikla v roce 2021 v souladu s iniciativou „Action for Peacekeeping“ (A4P); A4P Plus (A4P+) a zdůrazňuje potřebu vedení inovativních mírových

operací s podporou technologií. Cílem digitální transformace strategie je umožnit misím efektivněji plnit své mandáty a zvýšit bezpečnost a ochranu mírových jednotek využitím potenciálu digitálních technologií. Zároveň je cílem zajistit, aby se mírové mise nadále vyvíjely ve využívání technologií. V dokumentu s názvem „Strategie digitální transformace mírových sil OSN“ jsou upřesněny cíle, kterých chce OSN dosáhnout v rámci nového přístupu. V rámci mise MONUSCO se jedná o zavedení využívání mobilní aplikace zaměřující se na včasné varování před krizí, která byla vyvinuta pro usnadnění rychlé a koordinované reakce mise (UN, 2021, s. 26).

DISKUSE

Zatímco intervenující stát má tendenci považovat média a informace za „měkkou“ moc, hostitelské orgány je obvykle považují za zásadní politický nástroj (Nye, 2004). Taylor (2002, s. 313) v textu s názvem „Information Warfare and Information Intervention“ srovnal techniky informační intervence a techniky kybernetické války, přičemž poznamenal, že oba přístupy zdůrazňují význam informací pro strategii v době konfliktu. „Kybernetická válka a informační intervence jsou v tomto smyslu příbuzné fenomény“. Říká, že pokud se informace stanou prvkem strategie v postkonfliktní situaci, a ne pouze nediferencovaným produktem veřejné sféry, je obtížné uplatňovat tradiční myšlení o svobodě projevu a lidských právech.

Úloha práva a právního státu je ústřední v jakékoli debatě o strategické komunikaci. Kapitola VII Charty Organizace spojených národů opravňuje Radu bezpečnosti zajistit opatření proti ohrožení mezinárodního míru a bezpečnosti. Článek 41 Listiny navíc výslovně stanovuje, že „Rada bezpečnosti může rozhodnout, jaká opatření, která nezahrnují použití ozbrojené síly, mají být použita k provedení jejích rozhodnutí, a může vyzvat členy Organizace spojených národů, aby tato opatření použili. Tato opatření mohou zahrnovat úplné nebo částečné přerušování hospodářských styků a železničních, námořních, leteckých, poštovních, telegrafních, rozhlasových a jiných komunikačních prostředků a přerušování diplomatických styků“ (Charta OSN, kap. 7, čl. 41).

V souladu s tím Blinderman (2002, s. 107) spatřuje z právního hlediska rozdíl mezi informační intervencí a jinou formou intervence v roli síly. Odkazuje na Chartu OSN a článek 51, který zakazuje státu použít sílu proti jinému státu, s výjimkou jedná-li v sebeobraně nebo získá schválení od Rady bezpečnosti. Informační intervence předpokládá, že stát použije nenásilné prostředky k dosažení cíle zabránit porušování lidských práv.

Strategická komunikace v mírových operacích OSN vykazuje některé podobnosti s komunikací v tradičních vojenských operacích. Jak u vojenských informačních operací, tak u mírových operací zahrnuje strategická komunikace koordinované využívání více kanálů ke zprostředkování cílů operace různým skupinám příjemců. V obou případech mohou působit jako „násobitel sil“ ve službách „ochrany sil“ (Avruch a kol., 2000, s. 19). Zahrnují soupeření s protivníkem o kontrolu sdělení a utváření veřejného mínění. Přesto existují důležité rozdíly.

Ačkoli mírové operace obvykle zahrnují rozsáhlé vojenské a policejní složky a mohou používat sílu v časově omezeném a lokalizovaném rozsahu, většina misí využívá k dosažení politických cílů řadu civilních, vojenských a policejních opatření. Mírové operace OSN musí pro strategickou komunikaci používat širší, méně militarizovanou optiku.

Dan Lindley (2004) definuje informační operace v kontextu udržování míru jako „využívání médií k pomoci mírové operaci při plnění jejího mandátu“, včetně informování veřejnosti a osvěty. Podle této definice je většina činností jednotek strategické komunikace a informování veřejnosti při mírových operacích právě informačními operacemi. V případě mírových operací je však cílem „pravdivě a komplexně informovat místní i globální publikum o úloze, činnosti a plánech mise“ (Oksamytna, 2018, s. 12).

V rámci strategické komunikace používají národní armády informační operace také jako taktické nástroje, které mohou přesahovat normativní, doktrinální a etické hranice udržování míru. Tyto hranice ještě více rozšiřují psychologické operace („psyops“), které jsou často považovány za podmnožinu informačních operací. NATO definuje psyops jako „plánované psychologické aktivity využívající metody komunikace a další prostředky zaměřené na publikum s cílem ovlivnit vnímání, postoje a chování, což má vliv na dosažení politických a vojenských cílů“ (NATO, 2009).

Nejednoznačnost se vyskytuje ve vytváření integrovaných přístupů k informační politice a řízení při předcházení konfliktů nebo budování míru. Přesto zůstává důležité, jak nám připomíná Philip Taylor (2002), udržet tyto dvě dimenze oddělené. Vzhledem k všudypřítomnému rozšíření civilních a vojenských informačních aktivit je stále naléhavější zajistit zachování určitých operačních rozdílů. Pokud k rozlišování nedojde, hrozí ztráta důvěry v informace a tím se zvyšuje předpoklad, že by mohla média sloužit potřebám vnější propagandy (například zájmům mise OSN nebo dárcovské vlády), což by poškodilo důvěryhodnost úsilí o rozvoj společnosti a mediálních aktivit.

ZÁVER

Dříve využívaný pojem „intervence“ byl kontroverzní v podstatě kvůli možnému rozsahu činností, které by mohl obsáhnout. Na jedné straně by mohl zahrnovat vojenskou intervenci a v případě informační intervence existuje možnost rozšířit jej dále o klamné operace. Na druhou stranu by se mohlo jednat o jakýkoli druh nátlaku na stát a cíle veřejné diplomacie (Jacob, 2017, s. 8). Sporný je nejen pojem „intervence“, ale i slova, která mu předchází. Například termín „humanitární intervence“ byl médií, odborníky a vládními funkcionáři používán pro označení vojenských intervencí, a to k velkému odporu humanitárních agentur a pracovníků. Humanitární organizace trvají na tom, že výraz „humanitární intervence“ by měl být používán zřetelně k popisu intervencí prováděných „za deklarovaným účelem ochrany nebo pomoci ohroženým lidem“. Navíc výraz „humanitární“ má tendenci předjímat, že zásah je obhajitelný (Evans – Sahnoun, 2001, s. 9).

Problematika strategické komunikace je stále diskutovaným tématem na půdě OSN, debaty se vedou na téma přeformulování postupů a technik informačních intervencí a jejich procesu schvalování. Strategická komunikace zahrnuje širokou škálu činností, a to od přesvědčování zemědělců ve východní části DRK, že je bezpečné cestovat do Gomy v Severním Kivu, jakož i tak složitou činnost, jako je přesvědčování hutuských bojovníků v Kivu, aby složili zbraně, připojili se k programu MONUC DDRR a byli repatriováni zpět do Rwandy. V obou případech strategická komunikace znamená využívání médií mezinárodními aktéry včetně vládních a nevládních organizací, popřípadě jejich vzájemnou spolupráci (Jacob, 2017, s. 8).

Současná strategie využívání informačních technologií v krizových oblastech již není výsadou pouze státních aktérů, ale i nestátních. Digitální média představují rostoucí výzvu pro aktivity udržování míru. Velké množství uložených dat však vkládá obrovskou moc do rukou těch, kdo jimi disponuje, a mohou tak vést k jejich zneužití. Na vzestupu jsou kybernetické útoky pro finanční zisk, zničení nebo narušení infrastruktury, krádeže nebo manipulaci s informacemi (UN, 2021: 13).

PODĚKOVÁNÍ

Článek byl publikován v rámci projektu Vědecko-výzkumného záměru MUP č. E66-91, financovaného z podpory MŠMT na institucionální rozvoj výzkumné organizace v roce 2021/2022.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ARQUILA, J. – RONFELDT, D. 1999. *The emergence of neopolitik: Toward an American information strategy*. Santa Monica, CA: RAND. 1999. s. 53. ISBN 0-8330-2698-4.

AVRUCH, K. a kol. 2000. *Information Campaigns for Peace Operations. C4ISR Cooperative Research Program*. 2000. s. 19. ISBN 1-893723-01-1.

BIRNBACK, N. 2019. *Under the Blue Flag: Leadership and Strategic Communications in UN Peace Operations*. International Forum on the Challenges of Peace Operations, Policy Brief 4. 2019. s. 4-9.

BLINDERMAN, E. 2002. *International Law and Information Intervention*. In: *Forging Peace: Intervention, human rights and the management of media space*. Edinburgh University Press. 2002. s. 107. ISBN 9781474471787.

BRAHIMI Report. 2000. *Report Of The Panel On United Nations Peace Operations*. [A/55/305]. s. 4. [online]. In: United Nations Peacekeeping, 2000. [cit. 2022-31-10]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/jte8>>.

- EVANS. G. – SAHNOUN. M. 2001. *The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*. 2001. s. 9. ISBN 0889369607.
- FITZPATRICK, K. 2007. *Advancing the New Public Diplomacy: A Public Relations Perspective*. *The Hague Journal of Diplomacy*. 2007. s. 187-211. DOI: 10.1163/187119007X240497.
- GHALI. B. B. 1992. *An Agenda for Peace: Preventive diplomacy, peacemaking and peacekeeping, Report of the Secretary-General pursuant to the statement adopted by the Summit Meeting of the Security Council on January 31, 1992*. [online]. In: *United Nations*. 1992. s. 14. [cit. 2022-31-10]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/xuy4>>.
- HALLAHAN. K. a kol. 2007. *Defining Strategic Communication*. *International Journal of Strategic Communication* 1, č. 1. 2007. s. 1. DOI: 10.1080/15531180701285244.
- HOLZGREFE, J. L. 2003. *The humanitarian intervention debate*. In: *Ethical, Legal and Political Dilemmas*. Cambridge University Press: Cambridge. 2003. s. 18. ISBN 9780511252624. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511494000>.
- HOWARD. L. M. 2019. *Power in Peacekeeping*. Cambridge, UK: Cambridge University Press. ISBN 978-1-108-47112-1.
- CHARTA OSN. 2023. *Kapitola VII. Článek 41*. [online]. In: *Repertory of Practice of United Nations Organs*. 2023 [cit. 2022-31-10] Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/noi0>>.
- CHARTA OSN. 2023. *Kapitola VII. Článek 51*. [online]. In: *Repertory of Practice of United Nations Organs*. [cit. 2022-31-10]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/esxj>>.
- JACOB. J. U. 2016. *Target Gutahuka: The UN's Strategic Information Intervention in the Democratic Republic of Congo*. *Media and Communication*, Vol. 4, Issue 2. 2016. s.106. ISSN: 2183-2439. Doi: 10.17645/mac.v4i2.583.
- JACOB. J. U. 2017. *Convincing Rebel Fighters to Disarm: UN Information Operations in the Democratic Republic of Congo*. De Gruyter Oldenbourg. 2017. s. 8. ISBN 9783110469295.
- LEHMANN. I. 1999. *Peacekeeping and Public Information: Caught in the Crossfire*. London, UK: Frank Cass. 1999. ISBN 0-7146-4490-0.
- LINDLEY. D. 2004. *Untapped Power? The Status of UN Information Operations*. *International Peacekeeping* 11, no. 4. 2004. DOI: 10.1080/1353331042000248696.
- METZL. J. F. 1997 a. *Information Intervention: When Switching Channels Isn't Enough*. *Foreign Affairs* 76(6). 1997. s. 17; 41-42. DOI: 10.2307/20048273.
- METZL, J. F. 1997 b. *Rwandan Genocide and the International Law of Radio Jamming*. *The American Journal of International Law* 91, no. 4. 1997. s. 628-630. DOI: 10.2307/2998097.
- MONUC. 2022. *DDRRR*. [online]. In: *United Nations Mission in The Democratic Republic of Congo*. 2022. [cit. 2022-31-10]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/jbdl>>.

- NAIDOO, S. 2002. *The Inter-Congolese Dialogue: Negotiations for a Democratic State or the Formalisation of a New Scramble?* Friedrich Ebert Stiftung. 2002. s. 60. ISBN 1-919706-24-0.
- NATO. 2009. *NATO Strategic Communications Policy*. NATO doc. SG (2009)0794, [online]. In: *NATO Strategic Communications Policy*. 2009. [cit. 2022-31-10] Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/wjtv>>.
- NYE, J. 2004. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. Public Affairs: NY. 2004. s. 5-9. ISBN-10 1-58648-306-4.
- NYE, J. 2008. *Public Diplomacy and Soft Power*. Public Affairs: NY. s. 100. [online]. In: Jstor. 2008. [cit. 2022-31-10]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/waz7>>.
- NYE, J. 2011. *The Future of Power*. Public Affairs: NY, 2011. s. 22-46. ISBN-139781586488925
- OKSAMYTNA, K. 2018. *Policy Entrepreneurship by International Bureaucracies: The Evolution of Public Information in UN Peacekeeping*. *International Peacekeeping* 25, no. 1. 2018. s. 12. DOI: 10.1080/13533312.2017.1395286.
- SHERMAN, J. – TRITHART, A. 2021. *Strategic Communications in UN Peace Operations: From an Afterthought to a Core Mandate*. [online]. In: *International Peace Institute*. 2021. s. 4-12. [cit. 2022-31-10] Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/sef7>>.
- SCHOUMAKER, B. a kol. 2009. *Political turmoil, economic crises, and international migration in DR Congo: Evidence from event-history data (1975-2007)*. IUSSP International Seminar on Demographic Responses to Sudden Economic and Environmental Change Kashiwa, Chiba, JAPAN, 21-23 May 2009. [online]. In: *Demographic Responses to Economic and Environmental Crises*. IUSSP. 2010. [cit. 2022-31-10]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/ybhm>>.
- SNOW, N. 2020. *Public Diplomacy*. Oxford Research Encyclopedia. [online]. In: *International Studies*. 2020. [cit. 2022-31-10]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/rtug>>. DOI: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190846626.013.518>.
- SPINK, L. 2018. *Protection with Less Presence: How the Peacekeeping Operation in the Democratic Republic of Congo Is Attempting to Deliver Protection with Fewer Resources*. [online]. In: *Center for Civilians in Conflict*. 2018. s. 24-25. [cit. 2022-31-10] Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/wacj>>.
- TAUNYA, J. N. 2004. *Public Information and the media: Radio Okapi's contribution to the peace process in the DRC*. In: *Challenges of Peace Implementation: The UN Mission in the Democratic Republic of the Congo*. Pretória: Institute for Security Studies. 2004. s. 56-67. ISBN 1919913467.
- TAYLOR, P. M. 2002. *Information warfare and information intervention*. In: *Forging Peace: Intervention, human rights and the management of media space*. Edinburgh University

Press. 2002. s.313. ISBN 9781474471787. DOI: <https://doi.org/10.1515/9781474471787-014>.

THOMPSON, M. – PRICE, M. E. 2002. *Forging Peace: Intervention, human rights and the management of media space*. Edinburgh University Press. 2002. s. 25-42; 148. ISBN 9781474471787.

UNITED NATIONS PEACEKEEPING. 2021. *Strategy for the Digital Transformation of UN Peacekeeping*. [online]. In: *United Nations Peacekeeping*. 2021 [cit. 2022-31-10]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/wmou>>.

UNITED NATIONS. 2018. *Declaration of Shared Commitments on UN Peacekeeping Operations*. [online]. In: *Action for Peacekeeping*. 2018. [cit. 2022-31-10] Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/nzxx>>.

UNITED NATIONS. 2020. *'Verified' initiative aims to flood digital space with facts amid COVID-19 crisis*. [online]. In: *United Nations*. 2020. [cit. 2022-31-10]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/kpe5>>.

UNITED NATIONS. 2021. *A4P+: Priorities for 2021–2023*. [online]. In: *United Nations*. 2021. [cit. 2022-31-10]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/udhu>>.

WAIŠOVÁ, Š. 2011. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Plzeň: Aleš Čeněk. 2011. s. 22-23. ISBN 978-80-7380-339-1.

WORLD BANK. 2002. *DDRRR*. [online]. In: *Country overview*. 2002. [cit. 2022-31-10]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/plr0>>.

Mgr. Mira ABRAHAMYAN

Katedra mediálních studií Metropolitní univerzity v Praze

Tel.: +420 732 450 612

E-mail: mira.abraha@gmail.com

TEORETICKÉ SKÚMANIE PROBLÉMU AGENTSTVA V INTENCIÁCH IMPLEMENTÁCIE ZASTUPITEĽSKEJ TEÓRIE V EKONOMIKE OBRANY

THEORETICAL SURVEY OF THE „PRINCIPAL-AGENT“ PROBLEM IN THE INTENT OF IMPLEMENTATION OF „AGENCY THEORY“ IN DEFENSE ECONOMICS

Soňa JIRÁSKOVÁ

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 26. 01. 2023

Schválený: 12. 06. 2023

Vydaný: 30. 06. 2023

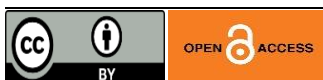
ABSTRACT

The “principal–agent” problem refers to the conflict in interests and priorities that arises when one person or entity takes actions on behalf of another person or entity.

The main goal of this article is to explain the essence of the “principal–agent” problem, at the same time to compare how the “principal–agent” problem manifests itself in the private sector and in the public sector. The article also provides a presentation of the theoretical starting points for research into “an agency theory” in the military field.

KEYWORDS

agency theory, principal-agent problem, public sector, defence

© 2022 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

Zabezpečovanie obrany štátu patrí k mimoriadne náročným a finančne nákladným aktivitám verejného sektora. Obranné výdavky predstavujú pre štát značné bremeno, preto stanovenie ich optimálnej výšky vzhľadom na zaistenie obranyschopnosti krajiny a zároveň na adekvátny rozvoj hospodárstva v súvislosti s nákladmi obetovanej príležitosti je mimoriadne dôležité.

Proces financovania obranných potrieb a zároveň vlastný proces zaistovania obrany (prípadne vedenia vojny) môže byť v praxi negatívne ovplyvňovaný určitými javmi, ktorým je potrebné v teórii i praxi venovať náležitú pozornosť. Medzi takéto javy patrí i problém agentstva, ktorý je možné zaznamenať pri stanovovaní obranných potrieb a následnom vyčleňovaní potrebných zdrojov na zabezpečenie obrany.

Problém agentstva („principal-agent problem“) je súčasťou tzv. zastupiteľskej teórie („agency theory“). Koncept zastupiteľskej teórie predstavili v roku 1976 americkí ekonómovia Michael Jensen a William Meckling v diele „Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure“. Podstata tohto konceptu plynie z konfliktu záujmov a priorit, ktorý vzniká, keď jedna osoba alebo subjekt koná v mene inej osoby alebo subjektu. Problém sa zhoršuje, keď sa zväčšuje nesúlad záujmov medzi príkazcom (principálom) a agentom, ako aj vtedy, keď principálovi chýbajú prostriedky na ovplyvňovanie, prípadne potrestanie agenta.

Zastupiteľská teória je využívaná predovšetkým v ekonómii, no jej aplikácia nachádza svoje uplatnenie i v politológii, zároveň vo vojenských vedách v súvislosti so zabezpečovaním obrany, riešením civilno-vojenských vzťahov vrátane vzťahov súvisiacich s outsourcingom obslužných činností, civilným riadením a demokratickou kontrolou ozbrojených síl, využívaním nájomných vojenských síl, problémom dezertérstva a ďalších.

Analýzou problému agentstva z rôznych aspektov vo vojenskom prostredí sa venuje napríklad Feaver (1997, 2005), Hartley (2011), (Mumford, 2013), Castillo, Balbinotto (2017), Althouse (2018), Fox (2019, 2020, 2022), Olejníček, Krč (2021) a ďalší. Vzhľadom na skutočnosť, že o aplikácii zastupiteľskej teórie a riešenia problému agentstva vo vojenskom prostredí sa tuzemské vedecké a odborné informačné zdroje doposiaľ nezmieňujú, primárnym cieľom autorky tohto príspevku je vysvetliť čitateľovi podstatu problému agentstva v súkromnom sektore, objasniť a prostredníctvom príkladov z praxe ilustrovať akým spôsobom sa problém agentstva prejavuje vo verejných inštitúciách a vo vojenskej oblasti. Keďže diapazón javov súvisiacich s problémom agentstva vo vojenskom prostredí je široký, autorka zamerala svoju pozornosť na existenciu a možné riešenie problému agentstva v súvislosti s obrannými výdavkami a fenomén tzv. zástupnej vojny. Zámerom nie je komplexné riešenie problému „principál-agent“ vo vojenskom prostredí, ide o načrtnutie a zdôvodnenie potreby zaoberania sa uvedenou problematikou.

Pri spracúvaní článku bola využitá obsahová analýza vedeckých a odborných informačných zdrojov tuzemských i zahraničných autorov. Pri skúmaní problému „principál-agent“ v súkromnom sektore, verejnom sektore a vo vojenskom prostredí bola z vedeckých metód využitá metóda analógie a komparatívnej analýzy. Metóda konkretizácie bola použitá pri uvedení odporúčaní možných postupov na zmiernenie negatívnych efektov tohto javu.

1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ SKÚMANIA PROBLÉMU AGENTSTVA V SÚKROMNOM SEKTORE

Podstata problému agentstva v súkromnom sektore spočíva v skutočnosti, že veľké podniky majú spravidla formu akciových spoločností, v ktorých je oddelené vlastníctvo od riadenia. Iba v menších spoločnostiach riadi organizáciu samotný majiteľ alebo niektorý z majiteľov. V akciových spoločnostiach sú vlastníkmí kapitálu akcionári, väčšina ktorých sa

na každodennom riadení podniku nezúčastňuje. Niektorí z akcionárov môžu byť na valnom zhromaždení zvolení do predstavenstva a do dozornej rady, pričom sa schádzajú len v istých časových intervaloch a rozhodujú o zásadných problémoch akciovej spoločnosti. Vlastníci, ktorých označujeme ako „principálov“ preto zamestnávajú manažérov – „agentov“, aby v ich mene a v súlade s ich záujmami riadili spoločnosť (Kráľovič, Vlachynský, 2006).

Vo vzťahu medzi principálmi a agentmi však vznikajú problémy. Oddelenie riadenia od vlastníctva v akciovej spoločnosti vedie k zastupiteľskému konfliktu. Je tomu tak preto, lebo vlastníci (akcionári) i manažéri majú svoje preferencie a sledujú svoje vlastné ciele.

Zo všeobecnej ekonomickej teórie vyplýva, že každý ekonomický subjekt sa snaží maximalizovať svoj prospech. Prioritným záujmom akcionárov je maximalizovať svoje bohatstvo. Ide im predovšetkým o to, aby sa čo najlepšie plnil základný cieľ podnikateľskej činnosti, a to maximalizácia trhovej hodnoty podniku. Vlastníkov zaujímajú konkrétne výsledky – rast trhovej hodnoty akcií spoločnosti a zároveň výplata podielov na zisku – výška dividend.

Aj cieľom manažéra je maximalizovať svoj vlastný prospech. Keďže manažéri sa môžu vo svojom konaní viac sústreďovať na vlastné záujmy než na záujmy vlastníkov, vzniká oportunistický vzťah nasmerovaný proti cieľom akcionárov. Medzi ciele manažéra patrí (Růčková, Roubíčková, 2012):

- maximalizácia veľkosti podniku,
- zvyšovanie manažérskej zodpovednosti a právomocí,
- zabezpečovanie svojej vlastnej pozície, ktoré je podporené stabilitou akciovej spoločnosti,
- rast manažérskych výhod a odmien,
- presadzovanie vlastných sociálnych cieľov,
- rast svojej prestíže.

V praxi sa preferencia vlastných cieľov môže prejavovať v existencii javov s negatívnym dopadom, napríklad v obstarávaní luxusných vozidiel, v požiadavkách na nákladné vybavenie kancelárie, v uskutočňovaní neopodstatnených služobných ciest do exotických destinácií, dokonca v podvodnom konaní, keď manažment odčerpáva finančné zdroje do iných, ním vlastnených firiem na základe realizácie nevýhodných transakcií (Hrdý, Strouhal, 2010).

Manažéri a vlastníci majú zároveň odlišný postoj k riziku. Akcionári tlačia manažérov do realizácie rizikovejších projektov, od ktorých sa očakáva, že budú zvyšovať zisky pre vlastníkov. Naopak, manažéri bývajú často rizikovo averzní a neradi sa púšťajú do aktivít, ktoré by priniesli do akciovej spoločnosti vyššie riziko i keby to znamenalo možnosť zvýšenia budúcich výnosov. Existenčným cieľom manažérov je predovšetkým zotrvať čo najdlhšie vo funkcii. V rámci investičnej činnosti preto preferujú projekty s nižšou mierou rizika (to znamená s nižším potenciálnym výnosom), aby sa nedostali do problémov súvisiacich

s možnými stratami. Dôvody vykázania strát by následne museli vysvetľovať akcionárom na valnom zhromaždení. V dôsledku toho by manažérovi mohlo hroziť poškodenie jeho reputácie (neschopnosť dosiahnuť zisk) a následné prepustenie zo zamestnania.

Ďalším cieľom manažérov je získať čo najvyššiu možnú nezávislosť v rozhodovaní, a to jednak nezávislosť od vlastníkov, aby museli iba v minimálnom počte prípadov od nich žiadať schválenie ich rozhodnutí a jednak od veriteľov¹. Z tohto dôvodu uprednostňujú financovanie potrieb z vlastných zdrojov pred využívaním úverov (cudzích zdrojov), a to aj napriek tomu, že náklady vlastného kapitálu sú pre podnik vyššie ako náklady cudzieho kapitálu.

Faktorom, ktorý prispieva k prehĺbovaniu problému agentstva je existencia tzv. informačnej asymetrie medzi vlastními a manažérmi. Manažéri majú k dispozícii detailné a komplexné informácie o podnikateľskom subjekte, kým vlastníci majú k dispozícii iba súhrnné informácie pripravované a poskytované manažérmi (Kráľovič, Vlachynský, 2006). Informačná asymetria tak predstavuje značnú výhodu pre manažérov pri presadzovaní vlastných cieľov. Keďže akcionári nemajú prístup k úplným informáciám, ťažšie sa im posudzuje správnosť manažérskych postupov a rozhodnutí. Z uvedeného vyplýva, že manažéri pri spravovaní „cudzích peňazí“ nebudú postupovať tak, ako keby sa starali o svoje vlastné.

Na elimináciu negatívnych javov súvisiacich s problémom agentstva sa v praxi využívajú dva postupy (resp. ich istá kombinácia):

- uplatnenie kontrolného systému,
- využívanie systému zainteresovania manažérov.

Kontrolný systém v sebe zahŕňa vytvorenie vnútorných pravidiel, ktoré vymedzujú právomoci manažérov, a tým spôsobom obmedzujú slobodu ich rozhodovania (napr. určujú sumu prostriedkov, o ktorej môže manažér rozhodovať samostatne). Okrem toho sa vytvára aj systém vnútornej a vonkajšej kontroly rozhodnutí manažérov.

Vytvorenie kontrolného systému je však spojené s nákladmi a nikdy nemusí úplne vyriešiť problém. Z tohto dôvodu sa pristupuje k zavedeniu systému finančnej zainteresovanosti manažérov, ktorý môže mať podobu možnosti získania určitého počtu a typu akcií emitovaných v akciovej spoločnosti. Manažéri takto majú priamy záujem, aby celková hodnota spoločnosti a zároveň hodnota akcií, ktoré vlastní v čase rástla (Kráľovič, Vlachynský, 2002).

¹ Charakteristikou oportunistických záujmov akcionárov, manažérov a veriteľov sa venuje napríklad Hrdý, Stouhal (2010) a Růčková, Roubíčková (2012).

2 PROBLÉM AGENTSTVA VO VEREJNOM SEKTORE

Existencia problému agentstva je identicky zaznamenaná i v inštitúciách verejného sektora, pričom je spájaná s teóriou byrokracie. Negatívne aspekty tohto javu sa v konečnom dôsledku prejavujú v neefektívnom vynakladaní disponibilných zdrojov určených na verejne zabezpečované statky, čo je označované pojmom „neefektívnosť X“, prípadne „technická neefektívnosť“.

Ako príklad možno uviesť vzťah medzi pacientom (vystupujúcim v role principála) a jeho lekárom (agentom), ktorý mu poskytuje zdravotnú starostlivosť. Pacient hľadá informácie o svojom zdravotnom stave, ktoré mu poskytne lekár. Lekár zároveň rozhoduje o postupe jeho liečenia. Vystáva však otázka, či lekár bude prihliadať na záujmy pacienta, alebo na svoje záujmy.

V rámci verejného sektora pôsobia profesijné skupiny rozličného charakteru, napr. lekári, právnici, plánovači, učitelia a pod. Každá skupina má svoje profesijné normy a štandardy, ktoré majú vplyv na úroveň nimi poskytovaných verejných služieb. Ak ale lekár bude dávať prednosť profesijným normám pred záujmami pacienta, dôjde k neefektívnej alokácii vzácnych zdrojov. Úroveň a kvalita skutočne produkovaných služieb bude slúžiť záujmom agenta (lekára), nie principála (pacienta). Môže tak dochádzať k poskytovaniu zdravotnej starostlivosti (napr. kozmetické zákroky, špecializované vyšetrenia a pod.), ktorú pacient reálne nepotrebuje. V tomto prípade dochádza k dopytu, ktorý je vyvolaný zo strany ponuky. Keďže pacient nemá odborné znalosti, so zdravotníckym výkonom súhlasí. K podobnej situácii môže dôjsť aj v prípade iných profesií patriacich do verejného sektora.

Uvedený príklad možno aplikovať aj na iné rozhodovacie procesy dotýkajúce sa verejne zabezpečovaných statkov. Vo všeobecnosti možno povedať, že problém agentstva vo verejnom sektore spočíva v skutočnosti, že verejné inštitúcie môžu produkovať nadmerný rozsah verejných statkov, alebo produkovať statky vo vyššej kvalite, ako by to bolo potrebné, pričom občan ako daňový poplatník by za takto produkované statky nebol ochotný zaplatiť, pokiaľ by bol lepšie informovaný (Jackson, Brown, 2003).

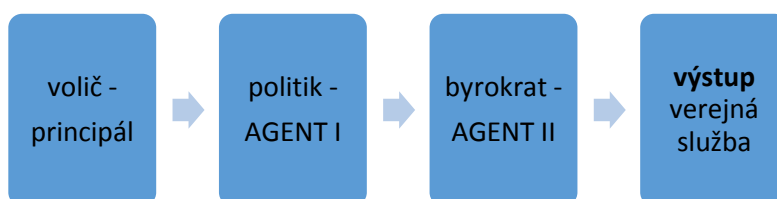
Výkonnosť každého ekonomického systému závisí od jeho inštitucionálneho rámca. Manažéri (štátni úradníci) pôsobiaci vo verejných inštitúciách sa v ekonomickej teórii označujú pojmom byrokracia. Byrokráciu možno vymedziť ako množinu úradov (odborov, oddelení, sekcií), ktoré sú zodpovedné za zabezpečovanie verejnej služby. Podobne ako je tomu v súkromnom sektore i byrokrat, ktorý je výkonnou zložkou zabezpečujúcou produkciu verejných služieb, bude maximalizovať svoj prospech. Vo všeobecnosti prevláda názor, že byrokracia plytvá prostriedkami, má veľa zamestnancov a nízku produktivitu práce. „Neefektívnosť X“ (technická neefektívnosť) vzniká v dôsledku zle koncipovaných, prípadne nedostatočne špecifikovaných zmlúv medzi verejnou inštitúciou a dodávateľom zo súkromného sektora. Ide o typický príklad trhového zlyhania spôsobeného vysokými transakčnými nákladmi, keď náklady na tovary a služby sú neadekvátne vysoké, čo

v konečnom dôsledku vyvoláva tlak na zvýšenie rozpočtu štátnej inštitúcie.

Problém agentstva a informačnej asymetrie sa prejavuje predovšetkým pri tvorbe rozpočtu. I keď je rozpočet na príslušný finančný/rozpočtový rok vyjadrením cieľov a ambícií v tom čase vládnuccich politických strán, rozhodujúcim aktérom zostávajú štátni zamestnanci – byrokrati. Konečný vplyv na tvorbu rozpočtu obvykle nemá politik, ale byrokrat, ktorý je zdrojom informácií a má záujem na maximalizácii svojho úžitku. V ekonomickej teórii známy „Niskanenov model byrokracie“² je založený na štyroch hypotézach (Cibáková kol., 2012):

- byrokracia sa snaží maximalizovať svoju moc, teda maximalizovať rozpočet,
- výška rozpočtu nemôže klesnúť pod výšku celkových nákladov administratívy,
- výška rozpočtu vyjadruje hraničný sklon politickej moci k plateniu za služby byrokracie,
- negociácia (vyjednávanie) medzi byrokraciou a politickou mocou predstavuje výmenu špecifického statku za špecifický rozpočet. Byrokracia sa vďaka lepšej informovanosti môže správať ako monopolista, čo jej umožňuje privlastniť si spotrebiteľský prebytok.

Z uvedeného vyplýva, že občan (volič) ako princípál od svojho agenta – politika (označeného ako AGENT I) očakáva, že ten naplní jeho očakávania a bude uspokojovať jeho (predovšetkým spoločenské) potreby. Politik však nepresadzuje politické záujmy sám, ale prostredníctvom byrokratov, ktorí vystupujú v postavení konečných realizátorov záujmov/potrieb voličov. V tomto prípade byrokrati vystupujú v role AGENTA II, pričom princípálom sú politici. Byrokrati konajú v súlade so záujmami politikov, čím im pomáhajú presadiť sa v nových voľbách. Ich odmenou bude možnosť zotrvať vo svojich funkciách. Občan očakáva od politikov i byrokratov, že budú slúžiť verejnosti, no obvykle je to naopak, t. j. občania sa musia podriaďovať byrokratickým postupom (Cibáková kol., 2012). Vzťah medzi voličom – politikom – byrokratom je znázornený na Obrázku 1.

Obrázok 1 Vzťah medzi voličom - politikom – byrokratom
Zdroj: Cibáková a kol., 2012.

² Niskanenov model byrokracie tvrdí, že byrokracia verejného sektora má tendenciu rozšíriť výstup verejného sektora až na dvojnásobok úrovne výstupu, ktorý by bol považovaný za sociálne optimálny (Jackson, Brown, 2003).

Možné riešenie problému agentstva a zníženie miery neefektívnosti pri využívaní verejných finančných zdrojov vo verejných inštitúciách je založené na princípoch vyplývajúcich zo spôsobu riadenia označovaného ako „New Public (Sector) Management - NPM“. Reforma riadenia verejného sektora a reforma byrokracie predstavujú systémové zmeny riadenia, čo však rozhodne nie je jednoduché. Medzi základné črty NPM patrí požiadavka na dosiahnutie „3E“ (úspornosti/hospodárnosti, efektívnosti, účelnosti a účinnosti pri hospodárení s verejnými finančnými zdrojmi) a v konečnom dôsledku dosiahnutie „hodnoty za peniaze (value for money)“.

Ďalšou možnosťou je zavedenie účinného systému kontroly, ktorý by rozpoznal a eliminoval neefektívne aktivity (Cibáková a kol., 2012).

Uprednostnenie verejného záujmu pred vlastným záujmom agentov – politikov i byrokratov, je však otázka vyspelosti jednotlivcov i celej spoločnosti. Predpokladá to zavedenie systému nielen postihov, ale i stimulov, aby tí, ktorí produkujú verejné statky boli nielen odborne zdatní, ale aby predovšetkým slúžili verejnosti pri paralelnom uspokojovaní vlastných cieľov.

3 PROBLÉM AGENTSTVA PRI ZABEZPEČOVANÍ OBRANY

Obrana z pohľadu verejnej ekonómie predstavuje tzv. čistý verejný statok, ktorý je poskytovaný všetkým obyvateľom štátu. Rozhodnutia o úrovni zabezpečovania obrany ako čistého verejného statku charakterizovaného špecifickými vlastnosťami sa prijímajú v procese verejnej voľby na politickom trhu.

Verejná voľba spája dva trhy – trh ekonomický a trh politický, resp. trh súkromný a trh verejný. Na ekonomickom trhu sa tvorba bohatstva vytvára prostredníctvom konkurenčného systému tvorby cien na základe dopytu a ponuky. Zisky odkrývajú tvorbu bohatstva a poskytujú náhradu za podstupene rizika. Politický systém však operuje prostredníctvom odlišného systému tvorby hodnôt a rozhodnutí³ (Medveď, Nemeč a kol., 2007). Keďže podmienky na politickom a ekonomickom trhu sú značne odlišné, odrazí sa to pri poskytovaní i hodnotení celkového obranného výstupu zabezpečovaného predovšetkým rezortom obrany.

Problém agentstva je tak jedným z faktorov, ktorý môže ovplyvniť úroveň poskytovanej obrany a zároveň aj výšku finančných zdrojov potrebných na jej zabezpečovanie, preto je predmetom záujmu ekonomiky obrany. Teória verejnej voľby a model „principál – agent“ poskytuje analytický rámec na pochopenie podstaty vzťahov medzi tromi prvkami, a to:

³ Podrobnejšiu komparatívnu inštitucionálnu analýzu zameranú na vzájomné vzťahy medzi ekonomickými a politickými inštitúciami uvádzajú Medveď, Nemeč a kol. (2007).

- armádou/ozbrojenými silami s ich potrebami a požiadavkami na materiálne a finančné zabezpečenie,
- obranným priemyslom, ktorý predstavuje segment ekonomiky zaisťujúci výrobu produkcie vojenského určenia a zároveň formuje materiálnu základňu upevňovania bezpečnosti a obrany štátu a
- politickou reprezentáciou, ktorá v strategických dokumentoch vymedzuje ciele, zásady a nástroje obrannej politiky.

Uvedené prvky sú súčasťou tzv. vojensko-priemyselného komplexu. Pojem vojensko-priemyselný komplex prvýkrát použil americký prezident Dwight D. Eisenhower v roku 1961 v súvislosti s nárastom neoprávneného vplyvu subjektov zbrojárskeho priemyslu USA na riadenie štátu. Verejne poukázal na riziko nevhodných rozhodnutí súvisiacich s obrannými výdavkami štátu, ktoré by mohli byť spravené v prospech vojensko-zbrojárskej lobby, no neboli by v súlade s verejným záujmom a nevedli by k zvýšeniu národnej bezpečnosti (Dunne, Sköns, 2011). Vojensko-priemyselný komplex teda predstavuje prepojenie vojenských síl, zbrojárskych firiem, politických štruktúr a ďalších pridružených záujmových skupín s mocenskými a komerčnými záujmami.

Ako už bolo uvedené, rozhodnutia o zabezpečovaní obrany sa robia na politickom trhu. Politický trh zahŕňa voličov, politické strany, byrokráciu a rozličné záujmové skupiny („stakeholders“), z ktorých každý má svoje záujmy a sleduje vlastné ciele. Voliči, ako daňoví poplatníci budú vyžadovať verejné statky - mier, bezpečnosť a obranu. Vystupujú v role princípálov, ktorí poverujú svojich agentov – politikov, aby presadili ich ciele. Presadenie cieľov je však ovplyvnené existujúcim systémom hlasovania, ktorý slúži ako prostriedok na vyjadrenie preferencií voličov v oblasti obranných politík a veľkosti obranných výdavkov. Voličom zároveň chýbajú potrebné detailné informácie na prijímanie racionálnych rozhodnutí ohľadom potrebnej úrovni obrany. Výsledkom je, že agenti – politici sledujú svoje vlastné záujmy, to znamená, že presadzujú svoje vlastné predstavy v oblasti národnej obrannej politiky. Zadošťačinením (profitom) pre politikov (predseda vlády, minister obrany) môže byť ich ocenenie zo strany medzinárodných organizácií, ako napríklad OSN za príspevok danej krajiny k zabezpečeniu svetového mieru. Otázkou ale zostáva, kto platí za zabezpečovanie obrany a aké úžitky mu z toho plynú. V konečnom dôsledku občania – daňoví poplatníci za odvedené dane dostávajú určitú úroveň obrany, no agenti – politici získavajú aj niektoré ďalšie úžitky, ktoré si daňoví poplatníci nevybrali.

Voliči sú vo všeobecnosti slabo informovaní o všetkých skutočnostiach súvisiacich s obrannou politikou, preto svojim agentom, ktorými môžu byť politici (vláda), prípadne štátni úradníci pracujúci na ministerstvách obrany a zamestnanci agentúr obstarávajúci potrebné vecné zdroje pre obranu, umožňujú realizovať rozhodnutia súvisiace so zabezpečením obrany. Pri finálnych obranných rozhodnutiach sa bohužiaľ v plnej miere môže prejavíť problém agentstva.

Ministerstvo obrany ako štátny aparát, podobne ozbrojené sily ako výkonný prvok zabezpečujúci obranu, sa budú snažiť maximalizovať svoj prospech, to znamená maximalizovať rozpočet na svoju existenciu. Aby bol dosiahnutý tento cieľ, môže dochádzať k tomu, že budú nadhodnocované pôsobiace hrozby, prípadne podhodnocované náklady na zamýšľané obranné programy a projekty len z toho dôvodu, aby sa daný projekt na nový zbraňový systém začal realizovať⁴. Rozhodnutia tiež budú silne ovplyvňované skupinami výrobcov z oblasti obranného priemyslu a ďalších dodávateľov poskytujúcich požadované komodity pre ozbrojené sily. Tieto subjekty sa snažia o lukratívne zákazky, čo pre nich znamená ekonomický profit, preto z ich strany dochádza k značnému lobistickému tlaku (Hartley, 2011).

Pri dodávkach určených pre rezort obrany tiež hrozí nebezpečenstvo, že dodávatelia môžu získať značnú „informačnú rentu“ vyplývajúcu zo skutočnosti, že najefektívnejší dodávateľ (t. j. dodávateľ s najnižšími nákladmi) je zvyčajne lepšie informovaný o nákladovej štruktúre daného odvetvia ako akvizičné orgány ministerstva obrany. Túto informačnú výhodu môže využiť na to, aby cenu svojej ponuky stanovil omnoho vyššie ako sú jeho vlastné náklady a zároveň o niečo nižšie, ako je cena ponuky jeho najväznejšieho konkurenta vo vyhlásenej verejnej súťaži (Krč, 2006). Pre rezort obrany to znamená, že výdavky (kapitálové a bežné) budú vyššie, ako by boli optimálne.

Producenti zbraňových systémov sa tiež budú snažiť presvedčiť verejnosť i politikov, aká dôležitá je ich produkcia nielen pre zabezpečenie národnej obrany, ale aj pre celú ekonomiku krajiny. Operujú s údajmi o pracovných miestach zvyšujúcich zamestnanosť, poukazujú na prínos nových inovatívnych riešení, vysokú technologickú úroveň používanú pri výrobe zbrojárskej produkcie, pozitívne efekty vyplývajúce z exportu zbraní pre tvorbu HDP, prípadne na vedľajšie efekty („spill-over effect“) súvisiace s duálnym využitím výstupov z vojenského výskumu a vývoja. Málokedy sa však pri rozhodovaní berie do úvahy analýza „nákladov obetovanej príležitosti“, pri ktorej by sa malo exaktne posúdiť, či zdroje venované na konkrétny obranný projekt by nepriniesli väčší efekt, ak by boli alokované v alternatívnych sektoroch ekonomiky na iný účel (Hartley, 2011). V praxi takto môže dochádzať k nadmernému financovaniu obranných potrieb.

Podobne, ako je to pri iných inštitúciách patriacich do verejného sektora, na elimináciu uvedených negatívnych javov je možné využiť formálnu a neformálnu kontrolu dohliadajúcu na činnosť byrokracie pôsobiacej v rámci rezortu obrany i na činnosť ozbrojených síl. Ide o uplatňovanie verejnej kontroly nad hospodárením s verejnými zdrojmi, ktoré sú určené na zabezpečovanie obrany.

Medzi subjekty formálnej kontroly v podmienkach Slovenskej republiky patrí napríklad Najvyšší kontrolný úrad, Útvar hodnoty za peniaze Ministerstva financií SR, interné organizačné prvky rezortu obrany, a to: Sekcia kontroly a Útvar vnútorného auditu

⁴ O neefektívnom vynakladaní verejných finančných zdrojov na výskumné projekty v rezorte obrany Maďarskej republiky v období socializmu pojednávajú napríklad Jászay, Lakner (2012).

Ministerstva obrany SR a ďalšie. Svoju nezastupiteľnú úlohu zohrávajú i subjekty neformálnej kontroly, medzi ktoré možno zaradiť verejnosť, politické strany, médiá, akademickú obec a výskumné ústavy, prípadne mimovládne organizácie, ktoré sú zamerané na bezpečnostnú politiku a obranu.

Zároveň je potrebné upozorniť i na opačnú situáciu, keď občanom/voličom v dôsledku informačnej asymetrie bude poskytovaná nižšia úroveň obrany ako by vzhľadom na pôsobiace bezpečnostné hrozby bolo potrebné, pretože ich agenti – buď politici, alebo byrokrati budú preferovať svoje záujmy, ktoré môžu spočívať v uprednostňovaní financovania iných spoločenských potrieb, napríklad sociálneho charakteru, aby sa „zavďačili svojim voličom“. V tomto prípade možno hovoriť o nedostatočnom financovaní a zabezpečovaní obranných potrieb, čo znamená zvyšovanie bezpečnostného rizika. O poddimenzovanosti obranných výdavkov v podmienkach Slovenskej republiky v minulom období sa zmieňuje Lašček (2009), Ivančík, Nečas (2011), Ivančík (2011, 2012), Novák (2021) a Frianová (2015), ktorá zároveň poukazuje na dôležitosť požiadavky na efektívne využívanie disponibilných obranných zdrojov.

Ivančík (2022) zdôrazňuje, že vzhľadom na zmenenú bezpečnostnú situáciu spojenú s ozbrojeným konfliktom na Ukrajine bude do budúcnosti potrebné, aby vrcholní politickí predstavitelia Európskej únie a členských štátov EÚ prijali a následne realizovali adekvátne opatrenia v zahraničnej, bezpečnostnej a obrannej politike smerujúce k zvýšeniu úrovne európskej bezpečnosti a obrany. Požiadavka na jej zvýšenie bude samozrejme spojená s navyšovaním obranných rozpočtov. V tejto súvislosti bude potrebné pozorne sledovať, či nedochádza k vyššie uvedeným negatívnym javom vyplývajúcim z existencie problému „principál-agent“.

4 PROBLÉM AGENTSTVA PRI VEDENÍ ZÁSTUPNEJ VOJNY

Implementácia zastupiteľskej teórie sa uplatňuje aj pri analýze ďalších javov prejavujúcich sa v oblasti vojenstva. Jedným z nich je existencia tzv. zástupnej vojny. Zástupné vojny sú logickou náhradou za priamy vojenský stret a využívajú ich štáty, ktoré sa snažia presadzovať svoje vlastné strategické ciele, no zároveň sa vyhýbajú priamej, nákladnej a krvavej vojne, pričom je v konflikte využívaná tretia strana s cieľom ovplyvnenia strategického výsledku (Mumford, 2013). V prípade, keď sa dominantný štát snaží vyhnúť priamemu konfliktu s protivníkom, na dosiahnutie svojich cieľov môže využiť agentov, ktorými môžu byť štátne i neštátne subjekty.

Zástupná vojna („proxy war“) predstavuje ozbrojený konflikt medzi dvoma štátmi alebo neštátnymi aktérmi, ktorí konajú na podnet, alebo v mene iných strán, ktoré nie sú priamo zapojené do nepriateľského stretu. Aby mohol byť konflikt považovaný za zástupnú vojnu, musí existovať priamy, dlhodobý vzťah medzi vonkajšími aktérmi (principálmi) a bojujúcimi stranami (agentmi). Vzťahy medzi principálmi a agentmi ilustruje Obrázok 2.

Obrázok 2 Vzťahy medzi principálom a agentom

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Fox, 2019.

Zástupné vojny ako forma ozbrojeného boja existovali už v období staroveku a stredoveku. Predovšetkým išlo o využívanie tzv. nájomných ozbrojených síl (žoldnierov), ktorých využívali panovníci na zväčšovanie svojej bojovej sily a dosiahnutie svojich cieľov. Žoldnierske vojská mali spravidla formu „nepravidielných armád“ a slúžili buď miestnym alebo cudzím mocnostiam. Boli vytvárané z miestnych bojovníkov alebo z nájomných bojovníkov tretích strán. Medzi nájomné vojská patrili napríklad talianski kondotiéri, švédske žoldnierske kompánie, Hessenský Frankovia, uhorskí husári, švajčiarska garda, kozáci, ktorých využívali ruskí cári a ďalší (Fox, 2019).

Za zlatú éru zástupných vojen možno považovať obdobie studenej vojny, keď sa dve svetové veľmoci, a to USA a ZSSR chceli vyhnúť priamemu stretu, pretože sa obávali rozpútania celosvetovej jadrovej vojny. Využívali preto náhradných aktérov ako zástupcov na presadzovanie svojich politických cieľov a zvyšovanie geopolitických sfér svojho vplyvu (Kraus, 2018). Sovietska vláda totiž zistila, že podpora strán s antagonistickým postojom voči USA a iným štátom združeným v NATO je nákladovo efektívnejším spôsobom vedenia boja v porovnaní s nákladmi na priamy vojenský stret⁵.

⁵ Príklady na využívanie tretích strán týmito svetovými veľmocami v období „studenej vojny“ sú uvedené v publikácii Hurt, A. E. (2018), zároveň v článku Onyekwumu (2022).

Zástupné vojny a využívanie „agentov“ v nich sa realizuje i v súčasnosti⁶. Štáty v role princípálov na presadzovanie svojich záujmov v zahraničnej politike využívajú ako svojich agentov rôzne subjekty, ktorými môžu byť „národné hnutia za oslobodenie“, rozličné povstalecké skupiny, miestne milície, súkromné vojenské spoločnosti⁷, ozbrojení dobrovoľníci, hackerské, dokonca i teroristické skupiny (Hoffman, Orner, 2021).

Príkladom na vedenie zástupnej vojny v poslednom období bol vojnový konflikt v Sýrii. V role princípála vystupovala medzinárodná vojenská koalícia vedená armádou USA („Combined Joint Task Force-Operation Inherent Resolve“), ktorá na boj proti extrémistickej organizácii Islamský štát využívala Sýrske demokratické sily („Syrian Democratic Forces“). Ich spoločným záujmom bolo porazenie Islamského štátu. Do boja sa postupne zapojili aj Sýrske Kurdske milície („Syrian Kurdish militias“), ktoré zaznamenali značné úspechy v severnej Sýrii. Následne bola založená Sýrska demokratická rada („Syrian democratic Council“), ktorá zamýšľala zaviesť kurdsú samosprávu v regióne západného Kurdistanu. Kurdský nacionalizmus sa však ukázal ako problém pre formálneho vojenského spojenca Spojených štátov Turecko. Turecko v operácii Olivová ratolesť („Operation Olive Branch“) v roku 2018 zasiahlo v Sýrii proti rastúcej sile Kurdov. Sýrske demokratické sily, ktoré predstavovali agenta USA však uprednostnili vlastný záujem, a to obranu svojej vlasti v severnej Sýrii, pred záujmom svojho princípála – Spojených štátov a dočasne prerušili boje proti Islamskému štátu.

Tento príklad demonštruje, že využívanie agenta v zástupnej vojne je pre princípála užitočné len dovtedy, pokiaľ je uplatňovaná politika a vojenská stratégia oboch partnerov v súlade. Zároveň životaschopnosť agenta závisí od postoja a podpory princípála. Počas trvania vzťahu medzi nimi však môže dôjsť k situácii, že sa postavenie agenta zmení. Jeho závislosť od princípála sa môže zmenšiť, úspech v bojoch môže prispieť k získaniu väčšej moci, posilniť samostatnosť, prípadne politickú nezávislosť agenta, čo princípálovi v konečnom dôsledku nemusí vyhovovať.

Vzťah medzi princípálom a agentom ovplyvňuje aj ďalší faktor. Princípáli a agenti majú na splnenie spoločných cieľov obmedzený čas. Intenzita dosiahnutia spoločných cieľov vo vzťahu princípál-agent časom môže slabnúť a na strane agenta začnú prevažovať jeho vlastné ciele, v praxi sa tak naplno prejaví „problém morálneho hazardu“. Z tohto dôvodu je pre princípála nutné identifikovať a zhodnotiť toto riziko a prijať adekvátne opatrenia smerujúce k ukončeniu vzájomného vzťahu (Fox, 2019).

Nemenej dôležitým problémom v rámci vzťahu „princípál-agent“ je riešenie „zdieľania rizika“. Vnímanie a akceptovanie určitej úrovne rizika vzhľadom na existujúce ciele je medzi partnermi rozdielne. Úroveň rizika sa zároveň v čase mení. Agent zvažuje aké riziko sa oplatí podstúpiť. Ak sa preňho zmení akceptovateľná úroveň rizika (riziko sa zvýši), agent môže prestať konať v záujme princípála a zo vzťahu odchádza. Úroveň strategického rizika je

⁶ Bližšie pozri napríklad: Fox (2019), Wither (2020), Hoffman, Orner (2021) a ďalší.

⁷ Bližšie pozri napríklad: Bureš, Nedvědická (2011), Ivančík, Nečas (2017).

preto najdôležitejší faktor, ktorý ovplyvňuje ukončenie vzťahu medzi principálom a agentom (Fox, 2020).

Dôležité je si tiež uvedomiť, že dôvtipný protivník sa bude snažiť rozbiť spojenectvo medzi principálom a jeho agentom, dokonca sa môže spojiť s agentom a nasmerovať jeho aktivitu proti principálovi. Toto riziko je evidentné v prípade využívania nájomných vojenských síl vystupujúcich v pozícii agenta, ktoré sa postavia na tú stranu medzi protivníkmi, od ktorej im bude plynúť väčší finančný prospech (Fox, 2019). Súkromné vojenské spoločnosti sú totiž ako ktorékoľvek iné podnikateľské subjekty zamerané na generovanie zisku. Toto riziko sa považuje za mimoriadne dôležité pri rozhodovaní sa o použití súkromných vojenských spoločností v bojových operáciách.

ZÁVER

Problém agentstva je jedným z problémov, ktorým sa venuje teória ekonomiky obrany. I keď podstata tohto problému vyplynula z ekonomickej praxe podnikateľských subjektov, problém „principál-agent“ sa prejavuje viacerými spôsobmi v inštitúciách zabezpečujúcich verejne zabezpečované statky, zároveň vo vojenskom prostredí.

Vzostup počtu a dôležitosti účinkovania súkromných vojenských spoločností v rôznych ozbrojených konfliktoch v 21. storočí nasvedčuje tomu, že využívanie agentov v zástupných vojnách rastie. V dôsledku ich existencie a činnosti sa čoraz viac hovorí o privatizácii vojenstva, narúšaní štátneho monopolu na legitímne použitie vojenskej sily a v konečnom dôsledku o erózii moci štátu.

Predpokladá sa, že zástupné sily budú v ozbrojených konfliktoch aj v budúcnosti naďalej využívané, a to z ekonomických i politických dôvodov. Využívanie agentov na dosiahnutie politických cieľov v zástupných vojnách už nebude charakteristické len pre konkurenčné supervelmoci, ale na základe skúsenosti z posledných konfliktov, v budúcnosti pôjde o multilaterálnu záležitosť medzi regionálnymi a globálnymi mocnosťami. Aplikácia konceptu zastupiteľskej teórie preto nachádza uplatnenie predovšetkým v tejto oblasti.

V odozve na prax je preto dôležité zaoberať sa touto problematikou v teórii ekonomiky obrany, pričom uvedené javy je potrebné skúmať z pohľadu riešenia problému „principál-agent“ a z pohľadu „zdieľania rizika“.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ALTHOUSE, R. M. 2018. *The principal-agent problem and pro-government militias: case for Colombia and Peru* [online]. [cit. 2022-11-16]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/euyl>>.

- BUREŠ, O. – NEDVĚDICKÁ, V. 2011. *Soukromé vojenské společnosti: staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. 248 s. ISBN 978-80-7380-350-6.
- CASTILLO, M. del P. – BALBINOTTO, N. G. 2017. A model of desertion. From a principal-agent theory perspective. In *Cuadernos de Economía*, Vol. 36, 2017, No.70, pp.19-47. ISSN 0121-4772. DOI: 10.15446/cuad.econ.v36n70.44316.
- CIBÁKOVÁ, V. a kol. 2012. *Ekonomika verejného sektora*. Bratislava: Iura Edition, 2012. 356 s. ISBN 978-80-8078-473-7.
- DUNNE, P. - SKÖNS, E. 2011. *The Changing Military Industrial Complex* [online]. [cit. 2022-12-18]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/stkz>>.
- FEAVER, P. D. 1997. *An Agency Theory Explanation of American Civil-Military Relations during the Cold War* [online]. [cit. 2022-11-16]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/rlo2>>.
- FEAVER, P. D. 2005. *Agency, oversight, and Civil-Military relations*. Cambridge: Harvard University Press, 2005. 400 p. ISBN 9780674017610.
- FOX, A. C., 2019. Time, Power, and Principal-Agent Problems. Why the U.S. Army is Ill-Suited for Proxy Warfare Hotspots. In *Military Review*, Vol. 97, 2019, Is. 3-4. ISSN 0026-4148.
- FOX, A. C. 2020. Five Models of Strategic Relationship in Proxy War. In *Georgetown Security Studies Review*, Vol. 8, 2020, Is. 2. , p. 50-81. ISSN 2474-8552 (on-line).
- FOX, A. C. 2022. *Ukraine and Proxy War: Improving Ontological Shortcomings in Military Thinking* [online]. [cit. 2023-04-13]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/ccfu>>.
- FRIANOVÁ, V. 2015. Economic thinking as a significant prerequisite for the efficient management and functioning of the defence sector. In *Journal of Defense Resources Management*. Vol. 6, 2015, Iss. 1 (10), p. 13-20. ISSN 2068-9403.
- HARTLEY, K. 2011. *Defence Output Measures: An Economics perspective*. York: University of York, Department of Economics, 2011. 53 p. Defence R&D Canada – Centre for Operational Research and Analysis (CORA), DRDC CORA CR 2011-178.
- HOFFMAN, F. - ORNER, A. 2021. *The return of great-power proxy wars* [online]. [cit. 2022-07-08]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/jhmr>>.
- HRDÝ, M. - STROUHAL, J. 2010. *Finanční řízení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 228 s. ISBN 978-80-7357-580-9.
- HURT, A. E. 2018. *Superpower Rivalries and Proxy Warfare*. New York: Cavendish Square Publishing, LLC, 2018. 112 p. ISBN 9781502627292.
- IVANČÍK, R. 2011. Prehlbovanie krízy v zdrojovom zabezpečení obrany – neoddeliteľnej súčasti krízového manažmentu štátu. In *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie „International Conference of Crisis Management in Public and Private Sector 2011“*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta logistiky a krízového řízení. 2011. ISBN 978-80-7454-027-1.

- IVANČÍK, R. 2012. Analýza trendov vo financovaní obrany Slovenskej republiky v zmenenom bezpečnostnom prostredí. In *Politické vedy*. [online]. [cit. 2023-04-6]. Roč. 15, č. 1, 2012. ISSN 1335 – 2741, s. 131 – 161. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/ffmo>>.
- IVANČÍK, R. 2022. Posilnenie európskej bezpečnosti a obrany: skutočne náročná úloha pre Európsku úniu. In *Medzinárodné vzťahy Slovak Journal of International Relations*. [online]. [cit. 2023-04-6]. Vol. 20, 2022, Iss. 3, p.183-205. ISSN 1339-2751 (online). Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/gujz>>.
- IVANČÍK, R. - NEČAS, P. 2011. Obranné výdavky ozbrojených síl SR v rámci modelov 2010 a 2015 – plány a realita. In *Politické vedy*. [online]. [cit. 2023-04-6]. Roč. 14, č. 1, 2011. ISSN 1338 – 5623, s. 110 – 125. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/ddx3>>.
- IVANČÍK, R. – NEČAS, P. 2017. *Privatizácia vojenstva: súkromné vojenské spoločnosti*. Ostrava: Key publishing, 2017. 140 s. ISBN 978-80-7418-269-3.
- JACKSON, P. M. - BROWN, C. V. 2003. *Ekonomie verejného sektoru*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 733 s. ISBN 80-86432-09-2.
- JÁSZAY, B. - LAKNER, Z., 2012. Development of Hungarian Military Economy from The 2nd world war to the EU Accession. In *Economics and Management*, Vol. 6, 2012, No. 2, p.35-39. ISSN 1802-3975.
- JENSEN, M. – MECKLING, W. 1976. Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. In *Journal of Financial economics*. Vol. 3, Is. 4, 1976. p. 305-360. ISSN 0304-405X. DOI: [https://doi.org/10.1016/0304-405X\(76\)90026-X](https://doi.org/10.1016/0304-405X(76)90026-X).
- KRAUS, J. 2018. Proxy Wars and the Role of Intelligence Services in the Current Middle-East. In *Vojenské rozhledy*, roč. 27, 2018, č. 3., s. 37-46. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (online). DOI: 10.3849/2336-2995.27.2018.03.037-046.
- KRÁĽOVIČ, J. - VLACHYNSKÝ, K. 2006. *Finančný manažment*. 2. vyd. Bratislava: Iura Edition, edícia Ekonómia, 2006. 455 s. ISBN 80-8078-042-0.
- KRČ, M. 2006. Efektivnosť akvizičného procesu. In *Zborník príspevkov z vedecko-odbornej konferencie „Manažment – teória, výučba a prax 2006“*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2006. s. 255-273. ISBN 978-80-8040-299-0.
- LAŠČEK, L. 2009. Obranné zdroje v podmienkach limitovaných rozpočtových zdrojov štátu. In *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie „Manažment - teória, výučba a prax 2009“*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2009. ISBN 978-80-8040-373-7.
- MEDVEĎ, J. - NEMEC, J. a kol. 2007. *Základy verejných financií*. Bratislava: SPRINT vfra, 2007. 269 s. ISBN 978-80-89085-84-2.
- MUMFORD, A. 2013. *Proxy Warfare*. Cambridge: Polity Press, 2013. 141 p. ISBN 978-0-7456-5118-7.
- NOVÁK, P. 2021. *Analýza výdavkov na obranu SR od vstupu krajiny do NATO až po súčasnosť*. Diplomová práca. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2021. 78 s.

- OLEJNÍČEK, A. – KRČ, M. 2021. *Ekonomika obrany a bezpečnosti. II. část*. Brno: Univerzita obrany, Fakulta vojenského leadershipu, 2021. ISBN 978-80-7582-420-2.
- ONYEKWUMA, E. S. 2022. Proxy Wars and the Dilemma of Global Peace: Interrogating the roles of the Super powers (1946-1991). In *Economics, Politics and Regional Development*, Vol.3, 2022, No.2. ISSN 2576-2060 (Print), ISSN 2576-2052 (online). DOI: <https://doi.org/10.22158/eprd.v3n2p1>.
- Revízia výdavkov na obranu*. Závěrečná správa. Bratislava: Ministerstvo obrany SR. [online]. [cit. 2023-04-12]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/ddr4>>.
- RŮČKOVÁ, P., ROUBÍČKOVÁ, M. 2012. *Finanční management*. Praha: Grada Publishing, 2012. 296 s. ISBN 978-247-4047-8.
- WITHER, J. K. 2020. Outsourcing warfare: Proxy forces in contemporary armed conflicts. In *Security and Defence Quarterly*, Vol. 31, 2020, Is. 4. , p. 17-34. ISSN 2300-8741. DOI: <https://doi.org/10.35467/sdq/127928>.

Ing. Soňa JIRÁSKOVÁ, PhD.

Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš

Tel.: 0960 423 525

E-mail: sona.jiraskova@aos.sk

KURZ VELITEĽA PRÁPORU V IZRAELI AKO JEDEN Z EKVALENTNÝCH KURZOV NA VOJENSKÚ HODNOSŤ

THE BATTALION COMMANDER COURSE IN ISRAEL AS ONE OF THE EQUIVALENT COURSES FOR MILITARY RANK

Monika SAGANOVÁ

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 28. 02. 2023

Schválený: 12. 06. 2023

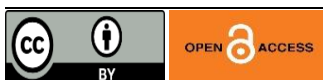
Vydaný: 30. 06. 2023

ABSTRACT

The article deals with the equivalent courses for achieving military rank in the Slovak army forces. The aim of the article is to introduce the participation of Slovak soldiers in The Battalion Commander Course. It refers to the positives and negatives of the course in Israel. The main part of this course deals with the developing leadership of the commanders, the goal is to train and educate the commanders, to set a personal example and to prepare the commanders for the deployment in a large scale of operations.

KEYWORDS

officers, training, leader, technology, operation, planning process, decision, commander

© 2022 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

Vzdelávanie dôstojníkov Ozbroyených síl Slovenskej republiky je nepretržitá a systematická aktivita počas celej doby trvania výkonu štátnej služby. Vojenské vzdelávanie zahŕňa v prvom rade splnenie požiadaviek potrebných na vojenskú hodnosť, ktoré získava profesionálny vojak v kariérnych kurzoch pred povýšením alebo vymenovaním do vyššej vojenskej hodnosti. Ešte dôležitejšie je však zdokonaľovanie odborných zručností a vedomostí profesionálneho vojaka potrebných na konkrétnu funkciu podľa druhu vojska, v ktorom pôsobí. Odborné povedomie profesionálneho vojaka v dôstojníckom zbore je neoddeliteľnou súčasťou dobrého veliteľa a lídra. Odbornosť každého jedného profesionálneho vojaka zvyšuje úroveň Ozbroyených síl Slovenskej republiky (ďalej len „OS SR“).

Cieľom článku je poukázať na potrebu zvyšovania odbornej pripravenosti a získavanie odborných vedomostí. Absolvovaním kariérnych kurzov spĺňajú dôstojníci potrebné

požiadavky na jednotlivé dôstojnícke vojenské hodnosti v zmysle ustanovení Služobného predpisu hlavného služobného úradu č.109/2022 o požiadavkách na vojenskú hodnosť a odborných požiadavkách na výkon funkcie, o úrovni znalosti cudzieho jazyka na vojenskú hodnosť a na výkon funkcie, o spôsobe ich získavania, o podmienkach uznávania požiadaviek na vojenskú hodnosť a odborných požiadaviek na výkon funkcie dosiahnutých pred účinnosťou zákona č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „Služobný predpis HSÚ č. 109/2022 v znení neskorších predpisov“). Avšak absolvovanie kariérneho kurzu, ktorý je z pravidla všeobecný pre danú vojenskú hodnosť, nezahŕňa odborné znalosti potrebné na výkon konkrétnej funkcie.

Služobný predpis HSÚ č. 109/2022 v znení neskorších predpisov pojednáva o požiadavkách na vojenskú hodnosť. V hodnostnom zbore dôstojníkov - poručík, nadporučík a kapitán je požiadavkou na vojenskú hodnosť absolvovanie **vojenského programu alebo dôstojníckeho kurzu pre absolventov vysokých škôl** (ďalej len „DKVŠ“). Pre vojenskú hodnosť major je požiadavkou na vojenskú hodnosť **základný veliteľsko-štábny kurz** organizovaný Centrom vzdelávania Akadémie ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika. Pre vojenské hodnosti podplukovník a plukovník je požiadavkou na vojenskú hodnosť **vyšší veliteľsko-štábny kurz**, pre generálske vojenské hodnosti je požiadavkou na vojenskú hodnosť **kurz národnej bezpečnosti** organizovaný rovnako Centrom vzdelávania.

Profesionálny vojak, ktorý úspešne absolvoval zahraničný ekvivalentný kurz na vojenskú hodnosť podľa prílohy č. 1 Služobného predpisu HSÚ č. 109/2022 v znení neskorších predpisov taktiež spĺňa požiadavky na vojenskú hodnosť.

Medzi kurzy organizované v zahraničí potrebné na povýšenie do vojenskej hodnosti podplukovník a plukovník patrí aj **Kurz veliteľa práporu – The Battalion Commander Course** (ďalej len „BCC“) v Izraeli, ktorý bol ako pilotný kurz organizovaný pre príslušníkov ozbrojených síl krajín Vyšehradskej skupiny (V4). Do kurzu boli po prvýkrát, zatiaľ jedinýkrát, zaradení aj slovenskí profesionálni vojaci v hodnosti major. Článok prostredníctvom výskumného interview interpretuje praktické skúsenosti a vedomosti získané z obdobia november 2021 až február 2022 a zovšeobecňuje poznatky, ktoré je možné aplikovať v podmienkach OS SR. Metódou komparácie popisuje rozhodovací proces veliteľa zaužívaný v OS SR a porovnáva ho s izraelským modelom. Kurz BCC bol naplánovaný pre dôstojníkov OS SR v rovnakom období aj v roku 2022/2023, avšak BCC je vykonávaný v priestore, kde je nestabilná bezpečnostná situácia a kurz bol v roku 2022 zrušený z dôvodu bezpečnostných hrozieb v Izraeli.

1 AKTUÁLNA SITUÁCIA V MIESTE VYKONÁVANIA KURZU BCC

1.1 Bezpečnostná situácia v Izraeli

Už v 19. storočí sa usilovalo sionistické hnutie o vznik moderného štátu Izrael, ktorý sa odvoláva na biblickú myšlienku izraelskej zeme, ktorej zasľúbenie tvorí jeden z ústredných motívov judaizmu už viac ako 3000 rokov. Po prvej svetovej vojne ustanovila Spoločnosť národov Britský mandát v Palestíne s cieľom vytvoriť „domovinu pre židovský ľud“. (Gilbert, s.57). V roku 1947 Organizácia Spojených národov schválila rozdelenie Mandátu Palestína na dva štáty – židovský a arabský. (Gilbert, s. 162). Aj keď Liga arabských štátov tento plán odmietla, Izrael na jeho základe vyhlásil 14. mája 1948 nezávislosť a v nasledujúcej víťaznej Vojne za nezávislosť rozšíril svoje hranice nad rámec plánu OSN na rozdelenie Palestíny. Odvtedy trvá medzi Izraelom a susediacimi arabskými štátmi konflikt, ktorý vyústil do niekoľkých vojen a desaťročí násilia, trvajúcich dodnes. S dvoma susediacimi štátmi, Egyptom a Jordánskom, Izrael už mierové zmluvy podpísal a teraz sa usiluje o dosiahnutie dohôd s Palestínčanmi.

1.2 Izraelské obranné sily

Izraelské obranné sily (ďalej len „IDF“ – Izrael Defense Forces) vznikli v roku 1948 počas Vojny za nezávislosť transformáciou Hagany a niekoľkých ďalších polovojenských organizácií. Ich existencii predchádzalo založenie štátu. (Historie, 1948) Štruktúra IDF pozostáva z pozemných síl, letectva a námorníctva. Obranné sily počas nasadenia úzko spolupracujú s vojenskou spravodajskou službou Aman a so spravodajskou službou Mosad, ktoré im poskytujú dôležité informácie. Šin Bet je bezpečnostná služba, ktorá kooperuje so spomínanými spravodajskými službami. IDF sa už mnohokrát zúčastnili ozbrojených konfliktov, čo z nich robí jedny z najskúsenejších a najlepšie pripravených armád sveta. (Israel Defense Forces, 2023)

Väčšina Izraelčanov je v 18. rokoch života povolávaná na povinnú vojenskú službu. Muži slúžia tri roky, ženy dva a vojenská služba sa vykonáva ešte pred nástupom na vysokú školu. Muži robia každoročne po ukončení povinnej vojenskej služby niekoľkotýždenné vojenské cvičenie až do svojich štyridsiatich rokov. U žien to nie je povinné, avšak môžu byť tiež zaradené medzi rezervných vojakov. Oslobodení od povinnej vojenskej služby sú izraelskí Arabi a charedim (ortodoxní židia). Oslobodenie študentov ješiv od povinnej vojenskej služby naráža v izraelskej spoločnosti na protesty.

Alternatívou pre osoby, ktoré získajú oslobodenie od povinnej vojenskej služby z rôznych dôvodov, je Šerut Le'umi alebo národná služba, ktorá zahŕňa službu v nemocniciach, školách a iných sociálne prospešných programoch. (Sherut Leumi, 2023)

Izraelská armáda má približne 620 500 vojakov, z toho 176 000 aktívnych a 445 000 rezervných vojakov. Je vybavená vyspelými zbraňovými systémami navrhnutými a vyrobenými zväčša v Izraeli. Významným zahraničným dodávateľom sú hlavne Spojené štáty americké. V spolupráci Izraela a USA bol vyvinutý systém protiraketovej obrany Arrow. Izrael rovnako od Jomkipurskej vojny v roku 1973, kedy koalícia Egypta a Sýrie začala prekvapivý útok na Izrael v oblasti Suezského prielavu a Golanských výšin, vyvinul vlastnú sieť špionážnych satelitov. (Katz, 2023)

Úspech programu špionážnych satelitov Ofek zaradil Izrael medzi sedem krajín sveta, ktoré majú satelitné kapacity a technológie. (Zoren, 2023)

Izrael tiež vyvinul svoj vlastný bojový tank Merkava, ktorý nebol nikdy predaný do zahraničia. Od svojho založenia vynakladá Izrael na svoju obranu významný podiel hrubého domáceho produktu (ďalej len „HDP“). V roku 1984 to napríklad predstavovalo až 24 % HDP. V súčasnosti sa výdaje na obranu pohybujú okolo 5,2 % HDP. (The World Bank, 2023)

2 KURZ VELITEĽA PRÁPORU V IZRAELI

Kurzu veliteľa práporu sa zúčastnilo dvanásť profesionálnych vojakov v rámci krajín V4, v zložení štyria profesionálni vojaci OS SR, štyria profesionálni vojaci Českej republiky, dvaja z Poľska a dvaja profesionálni vojaci z Maďarska. Kurz bol organizovaný v období 7. november 2021 – 3. február 2022. Počas kurzu bolo vykonaných sedem skupinových cvičení v teréne, ktoré vychádzali z jednotlivých častí plánovacieho procesu. Všetky zamestnania boli vedené izraelskými lektormi, ktorí mali reálne operačné skúsenosti z vojenského nasadenia počas konfliktov a vojen prebiehajúcich v Izraeli za posledné desaťročia. Vzdelávacie aktivity boli zamerané na rozhodujúce bitky izraelských obranných síl nielen z historického hľadiska, ale najmä z hľadiska taktického, čo má pre veliteľa práporu hodnotnú skúsenosť a pozitívny prínos v rozhodovacom procese veliteľa.

Kurz zahŕňa zamestnania zamerané na zvyšovanie fyzickej zdatnosti a vytrvalosti, ktoré sú potrebné pre každého profesionálneho vojaka manévrových jednotiek, či už v hodnosti slobodník alebo podplukovník. Myšlienkou IDF je to, že dôstojníci idú osobným príkladom tým, že budú viesť svojich vojakov a budú vždy v čele bitky. (Hirsch, s.39) Tak ako napísal brigádny generál Gal Hirsch, veliteľ IDF dôstojníckej výcvikovej školy vo svojej knihe Follow me – „Nasleduj ma“ je podstata izraelského veliteľa. (Hirsch, s.1)

Veľkým prínosom kurzu bolo záverečné vykonanie štyroch práporných taktických cvičení, počas ktorých všetci účastníci kurzu mali možnosť veliť izraelským jednotkám. Velenie v anglickom jazyku poskytlo účastníkom kurzu nenahraditeľnú skúsenosť čo využijú na cvičeniach s medzinárodnou účasťou vykonávaných v domácom prostredí či v zahraničí.

2.1 Konceptia a priebeh kurzu

Konceptia kurzu zahŕňala teoretické a následne praktické zamestnania v teréne. V nižšie uvedenej tabuľke je zobrazený priebeh kurzu po jednotlivých týždňoch.

Tabuľka 1 Konceptia kurzu

Týždeň	1. týždeň	2. týždeň	3. týždeň	4. týždeň	5. týždeň	6. týždeň	7. týždeň
V4 BCC	Karanténa COVID19 Úvod kurzu Návšteva pásma Gazy	IDF štruktúra Analýza nepriateľ a terén C4I 1x TEWT Fauda base	Druhy bojovej činnosti 1x TEWT ODT	Bojisko Plánovací a rozhodovací proces 2x TEWT	Bojová podpora	Druhy vojsk a ukážka spôsobilostí	Yahalom unit Leadership workshop Návšteva OC Gaza divízia
Týždeň	8. týždeň	9. týždeň	10. týždeň	11. týždeň	12. týždeň	13. týždeň	
V4 BCC	Golanské výšiny Ukážka PrTC s BS	3xTEWT Návšteva oper. centra	Karanténa COVID-19 BOZP Proces LL v IDF	Plánovací proces a vykonanie 2x PrTC bez BS	Plánovací proces a vykonanie 2x PrTC bez BS	Leadership Vyhodnotenie kurzu Záverečný ceremoniál	

Zdroj: Študijný program pre BCC

LEGENDA: V4 BCC - Kurz veliteľa práporu určený pre krajiny Vyšehradskej štvorky
 OC Gaza - Operačné centrum Gaza
 C4I - command, control, communications, computers and ISTAR
 TEWT-TPC takticko-poradové cvičenie
 ODT – výcvik na stmelovanie tímov
 BOZP- bezpečnosť a ochrana pri práci
 PrTC bez BS – práporné taktické cvičenie bez bojovej strelby
 PrTC s BS – práporné taktické cvičenie s bojovou strelbou

Kurz bol vykonaný v trvaní 13 týždňov, počas ktorých bolo 7 skupinových cvičení (TEWT), 19 zamestnaní vedených izraelskými lektormi, 22 vzdelávacích aktivít zameraných na bitky izraelských obranných síl, 17 návštev vojenských základní, 39 zamestnaní telesnej prípravy a 4 práporné taktické cvičenia.

Počas kurzu boli profesionálni vojaci oboznámení s doktrínami IDF, v rámci ktorých študovali jednotlivé postupy počas vykonávania ofenzívnych a defenzívnych operácií, prípravu a vykonanie plánovacieho procesu pred samotným vykonaním operácií. V rámci jednotlivých skupinových cvičení im bol predstavený systém C4 ISTAR (Massuah), v ktorom sa naučili

pracovať a neskôr v rámci plánovania a riadenia práporných taktických cvičení ho naplno využívali.

2.2 Systém C4 ISTAR (Massuah)

C4 ISTAR je pokročilý softvérový systém velenia a riadenia umožňujúci plánovanie operácie s operačnými zakresmi zameranými na analýzu terénu a nepriateľa, vytvorenie vlastného operačného zakresu s manévrom vlastných jednotiek, predpokladaným manévrom nepriateľa, taktiež paľby vlastných jednotiek, logistiku a zdravotnícke zabezpečenie. Systém je využívaný v rámci IDF až do stupňa družstvo. Systém umožňuje tvorbu operačného rozkazu a okamžitú distribúciu podriadeným jednotkám, čo značne urýchľuje plánovací a rozhodovací proces na všetkých stupňoch velenia. Systém umožňuje riadenie operácií v reálnom čase a priestore, slúži taktiež ako „blueforce tracker“ – čo umožňuje veliteľom na všetkých stupňoch riadenia udržiavať situačné povedomie v reálnom čase. Hlavnou výhodou systému je integrácia všetkých druhov vojsk, ktorými IDF disponujú, v reálnom čase a priestore.

2.3 Simulačné technológie IDF

Izrael patrí medzi krajiny s najrozvinutejším technologickým sektorom, čo sa odzrkadľuje aj vo vybavení a výzbroji izraelskej armády. Simulačné technológie IDF pripravujú vojakov na situácie, s ktorými sa stretnú v rámci výcviku v teréne alebo reálneho nasadenia. Strelecké simulátory na všetky druhy zbraní umožňujú vykonanie strelieb jednotlivca až po stupeň prápor. V rámci využitia simulátorov si vojaci IDF osvoja manipuláciu so zbraňami pred samotným vykonaním strelieb. IDF disponujú simulátormi pre všetky druhy vojsk, napríklad simulátor pre navádzanie a opravu paľby delostreleckých jednotiek, pre navádzanie vzdušnej podpory, simulátor pre vodičov bojových vozidiel a iné. Okrem simulátorov využíva IDF na výcvik vojakov aj virtuálnu realitu, ktorá približuje reálne situácie v bojovej činnosti. Využitie simulačných technológií používaných v Izraelskej armáde malo veľký prínos pre všetkých účastníkov kurzu BCC v rámci ich prípravy a tréningu.

2.4 Plánovací a rozhodovací proces

Proces plánovania operácií na taktickej úrovni využívajú velitelia a štáby jednotiek na analýzu a vývoj celkovej úlohy, analýzu a porovnanie variantov činnosti (COA – Course of action), rozhodnutie o optimálnom variante činnosti a vytvorenie plánu a rozkazu na vykonanie operácie. (Plánovanie operácií na taktickej úrovni, 2021). V krajinách NATO je plánovací proces štandardizovaný a vychádza z publikácie APP-28, Tactical Planning for Land Forces.

Izrael nie je členskou krajinou NATO a plánovací a rozhodovací proces IDF nie je v súlade so štandardmi NATO, čo bolo pre účastníkov kurzu krajín V4 náročnejšie

pri príprave plánovania a riadenia operácií. Plánovací proces vykonávali v systéme C4 ISTAR, ktorý bol nápomocný či už pri tvorbe operačných rozkazov alebo neskôr pri samotnom riadení bojovej činnosti v rámci fázy vykonania jednotlivých operácií. Na rozdiel od štandardizovaného plánovacieho procesu používaného v krajinách NATO podľa APP-28, v Izraeli zodpovedá za celý plánovací proces veliteľ práporu samostatne. V IDF sa nevydávajú počas operácie varovné rozkazy, ale priamo sa zapracovávajú jednotlivé úlohy do C4I, ktoré sú okamžite k dispozícii pre všetky podriadené jednotky a ide teda o súbežné plánovanie.

Doklad zámeru v OS SR veliteľ predkladá svojmu nadriadenému veliteľovi na schválenie, a až potom sa spracováva operačný rozkaz. V IDF veliteľ práporu svojho nadriadeného len oboznamuje so svojím zámerom, nepredkladá mu ho na schválenie. Pri výraznom nesúhlase nadriadeného veliteľa zapracováva veliteľ práporu pripomienky len v prípade, že s nimi súhlasí. V opačnom prípade pokračuje v plnení predstaveného zámeru.

Niektoré časti plánovacieho procesu však boli podobné so štandardizovaným plánovacím procesom NATO, napríklad analýza terénu či oboznámenie štábu za pomoci vykonania Brífingu, čo umožnilo účastníkom kurzu využiť poznatky a skúsenosti získané z cviční v rámci krajín NATO alebo z kariérnych kurzov potrebných na dosiahnutie vojenskej hodnosti major (ZVŠK, ISOC, ekvivalentné kurzy v zahraničí).

3 Poznatky z kurzu BCC pre odbornú prípravu profesionálnych vojakov

Kurz veliteľa práporu poskytol všetkým účastníkom krajín V4 nenahraditeľné skúsenosti a vedomosti, ktoré sú vo väčšej miere schopní využívať vo svojej ďalšej kariére. Izrael geograficky patrí do krajín Blízkeho východu, kde sú rozdielne bezpečnostné hrozby a riziká ako v krajinách strednej Európy. Preto nie je možné aplikovať všetky poznatky získané v kurze v domácom prostredí, avšak aj profesionálni vojaci OS SR pôsobili v krajinách s podobnými bezpečnostnými hrozbami a rizikami, ktorým čelí Izrael. Členstvo Slovenskej republiky v euroatlantických a európskych štruktúrach nás zaväzuje sa aktívne podieľať na udržiavaní bezpečnostnej situácie členských krajín. V prípade krízovej situácie v prostredí kultúrne podobnom krajinám Blízkeho východu, budú aplikovateľné všetky poznatky získané v kurze BCC.

3.1 Aplikovateľné poznatky v OS SR

Izraelská armáda si zakladá na hodnotách vodcovstva omnoho viac ako akákoľvek iná krajina. *„Vodca je ten, ktorý vždy stojí v čele a čelí mnohým problémom a dilemám. Musí vedieť využiť pridelený čas a nesmie stratiť ani kvapku vzácneho času autority a zodpovednosti, ktorá mu bola zverená. On je ten, ktorý udržuje morálnu integritu, pretože hodnoty určujú výsledky“.* (Hirsch, 25) Len tím, ktorý drží spolu dosiahne úspech.

Byť dobrý vodca a presadzovať hodnoty vodcovstva sú atribúty, ktoré boli počas kurzu BCC kľúčové. Veliteľ je človek, ktorému musia jeho podriadení plne dôverovať a vo všetkom ho nasledovať. Zamestnania vykonávané počas kurzu boli zamerané na budovanie dôvery medzi jednotlivými účastníkmi kurzu, vybudovanie dobrého tímu a hlavne na utváranie vodcovských schopností v každom jednom profesionálnom vojakovi. Leadership workshop prebiehal metódou hier, kedy sa jednotlivé tímy museli rozhodovať v obmedzenom časovom horizonte a pod nátlakom. *„Každý človek sa inak správa, ak sa dostane do krízovej situácie. U niekoho krízová situácia spôsobí „zablokovanie“ logického uvažovania a schopnosti konať podľa požadovaných štandardov, u iného kríza zase pôsobí ako významný stimulátor a aktivizátor, je schopný konať rýchlo, rozhodne a prejaví vodcovské schopnosti. Dokáže prijímať netradičné riešenia a dosahovať úspech. Teda nie každý, kto sa v „normálnych“ podmienkach prejavuje ako spoľahlivý, dôsledný a precízny bude schopný plniť svoju funkciu aj v podmienkach zvýšenej záťaže.“* (HOFREITER, 2005, s.125) Práve v takýchto situáciách sa v tíme ukáže pravý veliteľ, ktorý vie prijať rozhodnutie a viesť svojich ľudí. Je to jeden z poznatkov, ktorý nie je finančne náročný a je ho možné využiť v našom prostredí. Podobné zamestnania zamerané na vodcovstvo nám môžu byť nápomocné pri výbere dobrého veliteľa družstva z radu vojakov, dobrého veliaceho čaty či veliteľa roty. Úlohy zamerané na budovanie kolektívu môžu byť zaradené napríklad do veliteľských príprav či zhromaždení.

Veľkou výhodou IDF je spomínaný rozvinutý technologický sektor, ktorý zabezpečuje vybavenie IDF jednými z najmodernejších zbraňových a podporných systémov, potrebných pri vedení bojovej činnosti. Neodmysliteľnou súčasťou získavania informácií, či už pri výcviku alebo pri reálnom nasadení, je využívanie dronov, ktoré poskytujú detailné informácie v reálnom čase. To umožňuje veliteľovi prijímať správne rozhodnutia v rýchlo meniacom sa prostredí. Ďalšou neodmysliteľnou súčasťou je systém velenia a riadenia zaužívaný v IDF C4 ISTAR, ktorý zjednodušuje a najmä urýchľuje procesy plánovania a riadenia operácií.

Pri následnom vyhodnotení akcie (after action review – ďalej len „AAR“) využíva IDF informácie získané zo spomínaných technológií – dronov, C4 ISTAR. Tieto napomáhajú veliteľom vyhodnotiť bojovú činnosť, správnosť rozhodnutí jednotlivých veliteľov a najmä poskytujú vstupné podklady pre Lesson Learned. Zavedenie takýchto technológií do OS SR by urýchlilo činnosť veliteľov pri prijímaní rozhodnutí v rámci bojovej činnosti. Je nutné podotknúť, že systém velenia a riadenia využívaný v OS SR je v súčasnosti v procese modernizácie a prechádza zo systému C2 SYS (Command and Control) na Brigádny automatizovaný systém velenia.

Zavedenie a následné využívanie simulačných technológií, napriek vyšším vstupným nákladom, by umožnilo zefektívniť prípravu jednotlivca na operačné použitie. Či už sa jedná o vedenie strelby z ručných zbraní alebo o komplikovanejšie simulačné technológie ostatných druhov vojsk. V konečnom dôsledku dosiahneme vyššiu efektívnosť a vycvičenosť

profesionálnych vojakov rýchlejšie a za nižšie náklady ušetrením finančných prostriedkov potrebných na výcvik (munícia, pohonné hmoty, atď...).

3.2 Neaplikovateľné poznatky v OS SR

Izrael je z geografického, politického, kultúrneho i náboženského hľadiska rozdielny od členských krajín NATO, čo sa odzrkadľuje aj v odlišných postupoch v rámci bojovej činnosti. Mottom IDF je „Commanding from the front“ - veliteľ vždy ide osobným príkladom a velí jednotám v čele zostavy. Je dôležité, aby aj v rámci OS SR bol každý veliteľ osobným príkladom svojim podriadeným. Stále operačné postupy členských krajín NATO však neumožňujú, aby bola pozícia veliteľa pred prvosledovými jednotkami počas bojovej činnosti. Práve táto skutočnosť spôsobuje v izraelskej armáde najvyššie percento úmrtnosti v dôstojníckom zbore vo veliteľských funkciách. Spôsob získavania, vzdelávania a povyšovania dôstojníkov v členských krajinách NATO je zložitejší a časovo náročnejší ako v IDF, ktoré sú schopné flexibilne a rýchlo nahrádzať straty. Proces získavania dôstojníkov v IDF je založený na výbere z najlepších poddôstojníkov aj bez potreby vysokoškolského vzdelania, ktorí boli povýšení z hodnostného zboru mužstva.

Plánovací proces na úrovni prápor, ktorý si účastníci kurzu osvojili počas jednotlivých skupinových cvičení, bol v porovnaní so štandardmi NATO odlišný, ale aj flexibilnejší a rýchlejší. Pre OS SR je to však jeden z neaplikovateľných poznatkov, nakoľko všetky členské krajiny NATO využívajú jednotný plánovací proces v zmysle APP-28, Tactical Planning for Land Forces a počas medzinárodných cvičení sú jednotlivé kroky plánovacieho procesu OS SR kompatibilné s ostatnými členskými krajinami NATO.

Z praktických skúseností účastníkov kurzu BCC môžeme aj virtuálnu realitu používanú v IDF ako simulačný prostriedok zaradiť medzi neaplikovateľné poznatky pre OS SR. Virtuálna realita nedokáže nahradiť reálne skúsenosti získané počas výcviku a nepripraví dôkladne profesionálnych vojakov na zvládnutie jednotlivých činností.

Technologický rozvoj a inovácie Izraela sú veľkou výhodou v mnohých oblastiach, či už vo výzbroji, materiálnom zabezpečení či príprave profesionálnych vojakov izraelskej armády. Môžeme však podotknúť, že sú činnosti, ktoré praktický výcvik a memorovanie získaných zručností nenahradí ani virtuálna realita či najrozmanitejšie moderné simulačné prostriedky.

ZÁVER

Profesionálni vojaci OS SR hodnotia účasť v kurze veliteľa práporu v Izraeli veľmi kladne. Zároveň inštruktori IDF hodnotili našich príslušníkov ozbrojených síl na najvyššej úrovni hlavne za ich prístup, nasadenie a odhodlanosť v plnení úloh. Preukázaním veľkej dôvery v našich dôstojníkoch zo strany IDF bolo zverenie velenia izraelským práporom v práporných cvičeniach počas návštevy VIP hostí, predstaviteľov ozbrojených síl krajín V4,

ktoré prebiehalo v záverečnej fáze vykonania kurzu. Túto úlohu splnili príslušníci OS SR na výbornej úrovni.

Kurz The Battalion Commanders Course bol dňa 25. decembra 2022 zaradený do zoznamu ekvivalentných kurzov na vojenskú hodnosť **podplukovník, plukovník** vstúpením Služobného predpisu HSÚ č. 109/2022 v znení neskorších predpisov do platnosti, ktorý v porovnaní so Služobným predpisom HSÚ č. 111/2015 v znení neskorších predpisov, kurz BCC nezahŕňal. Je to jeden z mnohých zahraničných kurzov, ktoré sú pre rozvoj a **odborné vzdelávanie dôstojníkov** dôležité.

Zmena systému vzdelávania dôstojníkov za posledné obdobie a prijímanie nových dôstojníkov s civilným vysokoškolským vzdelaním zvýšili potrebu odborného vzdelávania. Pre manévrové jednotky je potrebný kurz veliteľa čaty, roty, veliteľa práporu, brigády, ktorý spraví z dôstojníkov kvalifikovaných a dobrých veliteľov. Pre logistické odbornosti je potrebný kurz, ktorí vyškolí účastníka kurzu ako dôstojníka logistiky ovládajúceho jednotlivé postupy v oblasti logistického zabezpečenia. Pre leteckého navádzača je potrebný kurz predsunutých leteckých navádzačov - Joint Terminal Attack Controller (JTAC) a mnoho ďalších. Niektoré kurzy zabezpečuje AOS formou akreditácie odborných kurzov, ako napríklad práve prebiehajúca akreditácia kurzu NATO Logistic Introductory Course, ktorý je prvým zo štyroch na seba nadväzujúcich kurzov NATO Logistic Operational Planner fungujúcich pod záštitou SACEUR v Shape, Belgicko.

Iné odborné kurzy potrebné na výkon jednotlivých funkcií využívajú OS SR v zahraničí, ako je napríklad kurz Maneuver Captains Career organizovaný v Georgii v Spojených štátoch amerických, kurz Joint Command and General Staff Course organizovaný v Estónsku či mnoho iných, ktoré sú uvedené v Prílohe 1 k Služobnému predpisu HSÚ č. 109/2022 v znení neskorších predpisov.

Participácia dôstojníkov OS SR na zavedených ekvivalentných kurzoch v zahraničí je veľkým prínosom pre odborné vzdelávanie dôstojníkov. Je potrebné však podotknúť, že získané skúsenosti a zručnosti zo zahraničných kurzov idú mnohokrát do úzadia a zabúda sa na využiteľnosť a potrebu odovzdávania získaných poznatkov v domácom prostredí.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

HIRISCH, G. 2020. Follow me, Gefen Publishing House Ltd, Jerusalem, Israel, ISBN: 978-965-7023-04-4

Historie: 1948 Izraelské obranné sily [online] [cit. 2023-1-4]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/uqy4>>

HOFREITER, L. 2005 k niektorým požiadavkám na vojenského profesionála, ISBN 80-8040-273-6, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš)

Israel Defense Forces, GlobalSecurity.org, [online] [cit. 2023-1-4]. Dostupné na internete: :
<<https://lnk.sk/lyr1>>

GILBERT, M. 1998, Izrael: Dejiny, Praha BB Art, ISBN 80-7257-740-9

KATZ, Yaakov, Arrow can fully protect against Iran, The Jerusalem Post, [online] [cit. 2023-1-5]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/nnrz>>

Plánovanie operácií na taktickej úrovni, 2021 Služobná pomôcka SPG-3-44/Oper, odbor vydavateľských činností HS a MO SR, Schválené č. SOV-EL9/1-3-5/2021

PISÁRČIKOVÁ M, MICHALUS Š, 1990, Malý synonymický slovník, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, ,ISBN 80-08-00895-4

RANKINGS. Global Peace Index, [online] [cit. 2023-1-4]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/xxw4>>

Sherut Leumi, Nation Service, Nefesh B'Nefesh [online] [cit. 2023-1-4]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/lopi>>

Služobný predpis HSÚ 109/2022 o požiadavkách na vojenskú hodnosť a odborných požiadavkách na výkon funkcie, o úrovni znalosti cudzieho jazyka na vojenskú hodnosť a na výkon funkcie, o spôsobe ich získavania, o podmienkach uznávania požiadaviek na vojenskú hodnosť a odborných požiadaviek na výkon funkcie v znení neskorších predpisov

The World Bank, Military expenditure (% od GDP) – Israel, [online] [cit. 2023-1-12]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/knh5>>

ZOREN, E. L. Israel's Quest for Satellite Intelligence, [online] [cit. 2023-1-4]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/pder>>

kpt. Ing. Monika SAGANOVÁ

Externá doktorandka katedry bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš

Tel.: 0960 342 370

E-mail: kuciakova.monika7@gmail.com

PSYCHOLOGICKÉ OPERÁCIE V PODMIENKACH NATO A OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REPUBLIKY

PSYCHOLOGICAL OPERATIONS IN THE CONDITIONS OF NATO AND SLOVAK ARMED FORCES

Tatiana FÁBRYOVÁ

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 25. 04. 2023

Schválený: 12. 06. 2023

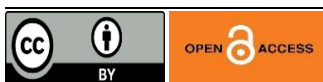
Vydaný: 30. 06. 2023

ABSTRACT

The psychological dimension of conflict is as important as the physical one. Conflict is a struggle of wills, which takes place in peoples' minds as well as on the battlefield. Conflict is a struggle for power. The power may be political (ideological), military or economical (material). There is hardly a more merciless conflict than that based on ideology. The attitudes and behaviour of people (friend, foe and the undecided or uncommitted) may ultimately determine the outcome of conflict. Therefore it is necessary to understand the motivation of their leaders, forces and populations in order to shape their perceptions, affect their will to continue the conflict and to persuade them to accept the desired outcome. The employment of any element of power projection, particularly the military element, has always had a psychological dimension. This paper deals with the analysis of psychological operations in the conditions of NATO and the Slovak Armed Forces. The first part provides general information about psychological operations. The second chapter discusses basic NATO documents defining psychological operations, their goals, main tasks, organization and command and control. The third chapter contains basic documents dealing with psychological operations in the conditions of the Slovak Armed Forces.

KEYWORDS

psychological operations, strategic communications, information operations, doctrine, publication

© 2022 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

V posledných desaťročiach sa globálne strategické prostredie neustále dynamicky vyvíja. Štátni aj neštátni aktéri využívajú na vedenie boja konvenčné i nekonvenčné metódy a taktiež vedú tzv. informačnú vojnu vo virtuálnom priestore. Šíria vlastné naratívy¹,

¹ Naratív – hovorený alebo písomný popis súvisiacich udalostí, príbeh. (www.supersummary.com)

prostredníctvom ktorých sa každá strana snaží presvedčiť cieľové publikum o svojej „pravde“. Boj proti takémuto typu hrozieb si vyžaduje intenzívnu medzinárodnú spoluprácu a koordináciu na nadnárodnej úrovni.

Organizácia Severoatlantickej zmluvy (z angl. North Atlantic Treaty Organization, ďalej len NATO) ako organizácia kolektívnej obrany s cieľom zaručovať slobodu a bezpečnosť jej členov politickými a vojenskými prostriedkami musí byť schopná sa týmto zmenám flexibilne prispôbovať. Musí predovšetkým integrovať, prispôbiť a zvýšiť rýchlosť, konektivitu a efektívnosť svojho komunikačného úsilia. Najmä úspech propagandistických a dezinformačných aktivít ukázal priamy vplyv informačného prostredia na prebiehajúce operácie, národnú a kolektívnu bezpečnosť, a teda na medzinárodnú stabilitu.

Jednou z vojenských spôsobilostí, ktoré poskytujú poradenstvo v oblasti realizovateľných komunikačných aktivít, psychologického dopadu plánovaných aktivít a operácií na cieľovú skupinu² v priestore operácie a vytvárajú efekty v informačnom prostredí, sú psychologické operácie (z angl. Psychological Operations, ďalej len PsyOps). Ich úlohou je podnietiť alebo posilniť vnímanie, postoje a správanie schválených cieľových skupín na podporu politických a vojenských cieľov NATO. To zahŕňa analýzu, poradenstvo, prevenciu a krízové riadenie v informačnom prostredí v čase mieru, krízy a konfliktu. PsyOps sú príspevkom k bezpečnosti, porozumeniu a povedomiu, ktoré môžu zmierniť účinky nepriateľskej propagandy zameranej na vlastné ozbrojené sily, miestne civilné obyvateľstvo a iné cieľové skupiny dôležité pre NATO a bojovať proti nej.

Cieľom tohto článku je definovať psychologické operácie ako vojenskú spôsobilosť v podmienkach NATO a Ozbrojených síl SR (ďalej len OS SR), uviesť a charakterizovať základné dokumenty, ktoré o nich pojednávajú a poukázať na ich dôležitosť a potrebu ich využívania v rámci riešenia krízových situácií v celom spektre konfliktu. Prvým krokom k spracovaniu vedeckého článku bolo zhromaždenie odbornej literatúry týkajúcej sa danej tematiky, ktorá bola potrebná k naplneniu cieľa. Po analýze všetkých dostupných zdrojov boli vybrané podstatné a potrebné informácie a následne boli zapracované do samotného článku. Počas spracovania článku boli spájané informácie z viacerých zdrojov, na čo bola využitá metóda syntézy a metóda generalizácie. Metóda analýzy bola využitá v procese charakterizovania jednotlivých publikácií zaoberajúcich sa psychologickými operáciami. Metóda komparácie bola využitá pri definovaní typov dokumentov NATO a OS SR. Metóda konkretizácie bola využitá v závere článku, kde sú uvedené dosiahnuté výsledky a poukázaná dôležitosť na skúmanú problematiku.

² Cieľová skupina angl. Target Audience – jednotlivec alebo skupina vybraná na ovplyvnenie alebo napadnutie pomocou psychologických operácií. (AJP-3.10.1, 2014)

1 PSYCHOLOGICKÉ OPERÁCIE AKO VOJENSKÁ SPÔSOBILOSŤ V PODMIENKACH NATO

Psychologické operácie sú plánované operácie zamerané na sprostredkovanie konkrétnych informácií vybranej skupine ľudí s cieľom ovplyvniť ich emócie, motívy, objektívne uvažovanie a v konečnom dôsledku aj ich správanie. Používajú sa v celom spektre konfliktu a je to zbraň, ktorej účinnosť je obmedzená iba vynaliezavosťou veliteľa, ktorý ju používa.

Je prirodzené, že sa skúsený vojak spolieha skôr na silu zbraní ako na silu slov a informácií. Použitie ozbrojených síl je prioritne spájané s ničením živej sily, techniky a palebných prostriedkov protivníka. Zásah cieľa je možné vyhodnotiť v reálnom čase, či už priamym pozorovaním alebo vhodným typom prieskumu. V prípade psychologických operácií ide do istej miery o abstraktné účinky, ktoré na prvý pohľad nezapadajú do klasického konceptu vedenia bojovej činnosti. V tomto type operácií sú muníciou informácie, palebným prostriedkom je spôsob doručenia informácií k cieľovej skupine (rádio, televízia, noviny, leták, plagát, komunikácia tvárou v tvár, internet a iné) a ako zásah cieľa je možné považovať zmenu postoja cieľovej skupiny a dosiahnutie želanej a pozorovateľnej zmeny správania.

Definícia PsyOps NATO vychádza zo Spojeneckej administratívnej publikácie AAP-06 (z angl. Allied Administrative Publication AAP-06), ktorá definuje psychologické operácie ako: „*plánované aktivity využívajúce metódy komunikácie a iné prostriedky zamerané na schválené publikum s cieľom ovplyvniť vnímanie, postoje a správanie, za účelom dosiahnutia politických a vojenských cieľov.*“ (AAP-06, 2021, str. 105).

PsyOps sú nenahraditeľnou súčasťou širokej škály moderných diplomatických, informačných, vojenských a ekonomických aktivít zameraných na predchádzanie konfliktom, krízovú reakciu a stabilizáciu. Ich aplikácia môže znásobiť účinky vojenských spôsobilostí NATO priamym komunikovaním správ schváleným cieľovým skupinám všetkými dostupnými prostriedkami.

1.1 Psychologický rozmer vojenského konfliktu

Použitie akéhokoľvek bojového prvku v konflikte, no najmä vojenského, vždy malo a stále má značný psychologický rozmer. Tento psychologický rozmer ovplyvňuje vnímanie, postoje a správanie cieľových skupín spôsobmi, ktoré sú priaznivé alebo nepriaznivé pre dosiahnutie cieľov a záujmov NATO. Pre získanie súladu medzi aktivitami zameranými na dosiahnutie psychologických účinkov s fyzickými aktivitami a inými činnosťami v rámci informačného prostredia a ich vzájomného posilňovania je dôležité, aby boli všetky aktivity NATO integrované a koordinované. Zodpovednosť za túto koordináciu nesie štábna funkcia

Info Ops³, ktorá prostredníctvom synchronizácie s príslušnými orgánmi velenia zabezpečí, že vplyv dosiahnutý na cieľovú skupinu bude koherentný a podľa potreby posilní ciele podporovaného veliteľa a samotné usmernenia strategickej komunikácie NATO⁴.

Ako súčasť vojenských operácií NATO, PsyOps poskytujú veliteľovi schopnosť priamo osloviť cieľovú skupinu za účelom dosiahnutia požadovaných účinkov v informačnom prostredí. PsyOps môžu znížiť morálku a celkovú efektivitu protivníka tým, že v jeho zostave vytvoria neistotu, pochybnosti, nesúlad a nespokojnosť. Môžu ho tiež provokovať alebo odrádzať od konania ovplyvňovaním jeho rozhodovacieho procesu. PsyOps môžu taktiež podnietiť potenciálnych protivníkov k aktívnej alebo pasívnej spolupráci s cieľmi a zámermi NATO. PsyOps sa taktiež často využívajú na získanie požadovaného správania u civilného obyvateľstva nachádzajúceho sa v oblastiach konfliktu. Sú jedným z nástrojov veliteľa na presvedčenie nerozhodnutých skupín obyvateľstva za účelom dosiahnutia cieľov a zámerov NATO prostredníctvom priameho vysielania správ relatívne veľkej cieľovej skupine. Je pravdepodobné, že jednotky PsyOps budú vykonávať mnohé z týchto funkcií súčasne (MC 402/3, 2019).

1.2 Psychologické operácie v rámci strategickej komunikácie a informačných operácií

PsyOps NATO sú súčasťou širšieho úsilia strategickej komunikácie NATO a sú koordinované spolu s ostatnými spôsobilosťami ovplyvňujúcimi informačné prostredie štábnou funkciou Info Ops, ktoré spolu fungujú pod tzv. „dáždnikom“ komunikačných veliteľstiev alebo podobných štábnych elementov. PsyOps tiež môžu prispievať k iným informačným aktivitám alebo ich podporovať. PsyOps môžu podporovať ciele NATO na všetkých úrovniach, a teda od strategickej až po taktickú, v rámci celého spektra vojenských operácií. Sú vykonávané na operačnej a taktickej úrovni pod zodpovednosťou príslušného veliteľa v súlade so strategickými cieľmi NATO (MC 402/3, 2019).

Strategická komunikácia je definovaná ako koordinované a vhodné využitie komunikačných aktivít a spôsobilostí NATO – verejná diplomacia⁵, verejné záležitosti⁶,

³ Info Ops, z angl. *Information Operations – informačné operácie – integrujúca funkcia zameraná na informačné prostredie, ktorá zahŕňa selektívnu kombináciu letálnych a neletálnych prostriedkov na dosiahnutie cieľov ťaženia.* (www.transnet.act.nato.int)

⁴ Strategická komunikácia NATO, z angl. *NATO Strategic Communications – koordinované a vhodné využitie komunikačných aktivít a spôsobilostí NATO na podporu politik, operácií a aktivít NATO a na presadzovanie jeho cieľov.* (www.transnet.act.nato.int)

⁵ Verejná diplomacia – z angl. *známa ako Public Diplomacy – civilná komunikácia a osvetové úsilie NATO zodpovedné za presadzovanie povedomia a budovanie porozumenia a podpory pre politiku, operácie a aktivity NATO.* (www.stratcomcoe.org)

⁶ Verejné záležitosti – z angl. *známe ako Public Affairs – civilná angažovanosť NATO prostredníctvom médií s cieľom informovať verejnosť o politikách, operáciách a aktivitách NATO včas, presne, citlivo a proaktívnym spôsobom.* (www.stratcomcoe.org)

vojenské veci verejné⁷, informačné operácie a psychologické operácie – na podporu politik, operácií a aktivít NATO a na presadzovanie svojich cieľov. Strategická komunikácia poskytuje pokyny a usmernenia, vrátane strategického naratívu, pre implementáciu všetkých informačných aktivít.

Info Ops sú štábnou funkciou, ktorá analyzuje, plánuje, hodnotí a integruje informačné aktivity s cieľom vytvoriť požadované účinky na vôľu, pochopenie a spôsobilosť protivníkov, potenciálnych protivníkov a cieľových skupín schválených Severoatlantickou radou na podporu cieľov NATO. PsyOps, spolu s ďalšími spôsobilosťami, budú koordinované prostredníctvom procesov Info Ops riadených informačnou stratégiou a v rámci prístupu strategickej komunikácie NATO (AJP-3.10.1, 2014).

2 ZÁKLADNÉ DOKUMENTY NATO POJEDNÁVAJÚCE O PSYCHOLOGICKÝCH OPERÁCIÁCH

Východiskovým dokumentom zaoberajúcim sa PsyOps v podmienkach NATO je Spojenecká spoločná doktrína pre psychologické operácie AJP-3.10.1 (z angl. Allied Joint Publication, ďalej len AJP-3.10.1). Jej účelom je načrtnúť PsyOps NATO so zameraním sa na ich plánovanie a realizáciu pri podpore aktivít NATO. Slúži na zdôraznenie úlohy PsyOps ako kľúčového prvku plánu ťaženia veliteľa⁸ a širšej informačnej stratégie. AJP-3.10.1 podrobne opisuje vzťah PsyOps s inými spôsobilosťami a funkciami, najmä informačnými operáciami. Doktrína AJP-3.10.1 je základným prvkom pre tvorbu ďalších dokumentov NATO, ktoré zahŕňajú politiku, techniky, taktiky a postupy PsyOps. AJP-3.10.1 popisuje princípy, organizáciu a štruktúru PsyOps potrebnú na ich efektívnu implementáciu do podmienok ozbrojených síl a armád jednotlivých členských štátov NATO a vyplýva priamo z dokumentu Vojenská politika NATO pre psychologické operácie MC 402/2 (z angl. NATO Military Policy on Psychological Operations, ďalej len MC 402/2), no v súčasnosti je už v platnosti jeho novšia verzia MC 402/3. Už zo samotného názvu tohto dokumentu je zrejmé, že jeho účelom je stanovenie vojenskej politiky NATO pre PsyOps a ich aplikáciu. Doktrína AJP-3.10.1 vychádza zo Spojeneckej spoločnej doktríny pre informačné operácie AJP-3.10 (z angl. Allied Joint Doctrine for Information Operations, ďalej len AJP-3.10), čo odzrkadľuje stanovenú politiku NATO, že PsyOps sú koordinované s ostatnými informačnými aktivitami prostredníctvom štábnej funkcie Info Ops. Avšak v súčasnosti je už v platnosti nová doktrína pojednávajúca o Info Ops, a to Spojenecká spoločná doktrína pre informačné operácie AJP-10.1 (z angl. Allied Joint Doctrine for Information Operations, ďalej len AJP-10.1).

Ďalším z dokumentov je Príručka PsyOps Bi-SC⁹ NATO (z angl. NATO Bi-SC Psychological Operations Handbook), ktorá poskytuje ďalšie upresnenia problematiky PsyOps vrátane

⁷ Vojenské veci verejné – z angl. známe ako Military Public Affairs – propagovanie vojenských cieľov a zámerov NATO medzi publikom s cieľom zvýšiť povedomie a pochopenie vojenských aspektov NATO. (www.stratcomcoe.org)

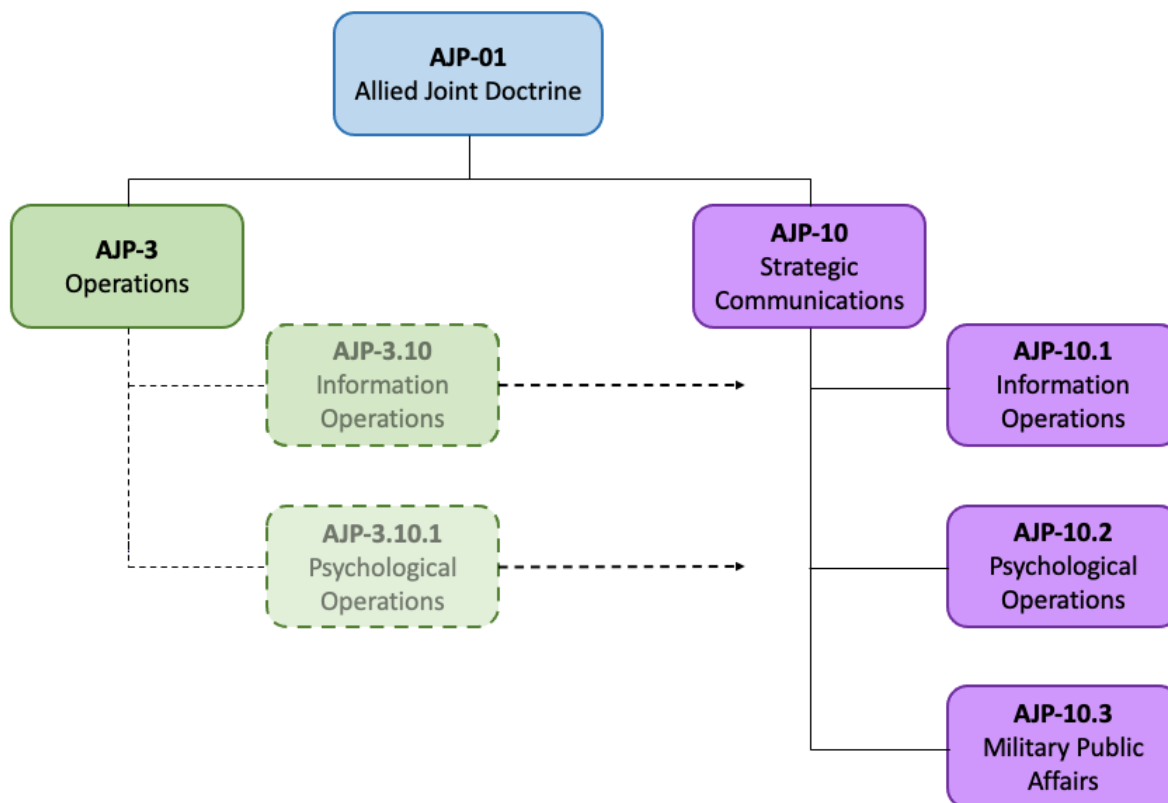
⁸ Plán ťaženia veliteľa – z angl. známy ako commander's campaign plan.

⁹ NATO Bi-SC, z angl. NATO Bilateral Strategic Command – dvojstranné strategické velenie NATO

podrobností o ich taktike, technikách a postupoch, ktorých definovanie v doktríne AJP-3.10.1 by nebolo vhodné. Príručka je určená predovšetkým pre ozbrojené sily členských štátov NATO a poskytuje užitočný zdroj informácií pre operácie vedené koalíciou partnerov NATO, nečlenských štátov NATO a iných organizácií. Cieľom tejto príručky je poskytnúť jednotný referenčný dokument, ktorý popisuje vykonávanie PsyOps podpornými prvkami PsyOps na operačnej alebo taktickej úrovni. Zahŕňa odporúčaný rámec informácií, ktoré by mali ovládať všetky jednotky PsyOps pripravujúce sa na nasadenie do vojenských operácií. Príručka vychádza z doktríny AJP-3.10.1 a je živým dokumentom, ktorý sa môže podľa potreby aktualizovať. Príručka PsyOps je zameraná na plánovanie, analýzu, riadenie a vykonávanie aktivít PsyOps. Zahŕňa všetky podrobné informácie pre rôzne súčasti podporných prvkov PsyOps a podrobne popisuje vzťahy PsyOps s inými spôsobilosťami a funkciami. Výcvik a vzdelávanie PsyOps sú zahrnuté v príslušných publikáciách Spojeneckého veliteľstva pre transformáciu (z angl. Allied Command Transformation) (NATO Bi-SC PsyOps Handbook, 2015).

V momentálnej dobe však prebieha aktualizácia novej doktríny a politiky pre PsyOps. Ako sme už uviedli v predchádzajúcom odseku, v súčasnosti platná doktrína AJP-3.10.1 spadá pod doktrínu AJP-3.10, ktorá sa odvíja od Spojeneckej spoločnej doktríny pre vedenie operácií AJP-3 (z angl. Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations, ďalej len AJP-3) a tá zas priamo spadá pod Spojeneckú spoločnú doktrínu AJP-01 (z angl. Allied Joint Doctrine, ďalej len AJP-01). Avšak podľa nového pretransformovaného doktrinálneho systému NATO je už v platnosti od marca 2023 nová Spojenecká spoločná doktrína pre strategickú komunikáciu AJP-10 (z angl. Allied Joint Doctrine for Strategic Communication, ďalej len AJP-10), ktorá je rovnocenná doktríne AJP-3, a teda taktiež priamo spadá pod doktrínu AJP-01. Doktrína AJP-10 už zastrešuje novú Spojeneckú spoločnú doktrínu pre informačné operácie AJP-10.1 a bude zastrešovať taktiež Spojeneckú spoločnú doktrínu pre psychologické operácie AJP-10.2 a Spojeneckú spoločnú doktrínu pre vojenské veci verejné AJP-10.3 (Obrázok 1). V súčasnosti prebieha proces ratifikácie doktrín AJP-10.2 a AJP-10.3.

Doktrína AJP-10 charakterizuje PsyOps ako komunikačnú spôsobilosť spoločných síl, ktoré v prípade potreby vykonávajú ďalšie informačné aktivity pomocou rôznych spôsobov komunikácie a iných prostriedkov zameraných na schválené cieľové skupiny. Ďalej popisuje kľúčové charakteristiky PsyOps a hlavné funkcie, ktorými sa táto spôsobilosť zaoberá (AJP-10, 2023).

Obrázok 1 Hierarchia doktrín NATO týkajúcich sa PsyOps

Zdroj: vlastné spracovanie

3 ZÁKLADNÉ DOKUMENTY OS SR POJEDNÁVAJÚCE O PSYCHOLOGICKÝCH OPERÁCIÁCH

V zmysle Koncepce rozvoja spôsobilostí CIMIC¹⁰ a PsyOps z roku 2013 mala byť vydaná Spoločná vojenská doktrína pre psychologické operácie už v roku 2015, avšak do dnešného dňa predmetná doktrína vydaná nebola. Vojenská doktrína pozemných síl VDPS 31-01 - vedenie operácií pozemnými silami definuje psychologické operácie ako plánované psychologické činnosti, ktoré sa vykonávajú v čase mieru, krízy a vo vojne. Zameriavajú sa na nepriateľské, spriatelnené a neutrálne cieľové skupiny s cieľom ovplyvniť ich postoje a správanie takým spôsobom, aby sa dosiahli vytýčené vojenské a politické ciele. Ďalej uvádza poslanie a podstatu PsyOps, ich základnú charakteristiku, rozdelenie, hlavné faktory, plánovanie a realizáciu (VDPS 31-01, 2005). Vojenská doktrína VDG-30-01/Oper - taktika pozemných síl (B) popisuje psychologické operácie ako prvok bojovej podpory a definuje ich činnosť v ofenzívnych a defenzívnych aktivitách (VDG-30-01/Oper, 2009).

Základným dokumentom, ktorý pojednáva o PsyOps v podmienkach OS SR, je služobná pomôcka Metodické postupy PsyOps na stupni brigáda a prápor (B) SPG-9-1/PsyOps. Táto služobná pomôcka vychádza zo zásad stanovených štandardizačným dokumentom NATO prijatého Slovenskou republikou a definuje systém velenia a riadenia PsyOps vo vojenských operáciách, PsyOps v jednotlivých vojenských aktivitách na taktickom stupni a proces PsyOps vrátane plánovacieho procesu PsyOps v komplexnom rozsahu.

¹⁰ CIMIC, z angl. Civil Military Cooperation – civilno-vojenská spolupráca.

Ďalej špecifikuje spôsobilosti brigádneho podporného prvku PsyOps a taktických tímov PsyOps (z angl. Tactical PsyOps Team, ďalej len TPT) pre potreby OS SR, stanovuje metodológiu činnosti TPT pri plánovaní a nasadení a hierarchicky upravuje a spresňuje taktiku, techniky a postupy PsyOps. Tento dokument ďalej stanovuje všeobecné zásady plánovania a realizácie PsyOps v celom ich spektre pre veliteľov, príslušníkov štábov a personál PsyOps a môže byť tiež využitý odborníkmi pôsobiacimi v riadiacich štruktúrach PsyOps na rôznych stupňoch velenia i príslušníkmi taktických jednotiek PsyOps (SPG-9-1/PsyOps, 2015).

Služobná pomôcka Programy výcviku strediska CIMIC a PsyOps SPG-9-3/CIMIC-PsyOps je podporným výcvikovým dokumentom v zmysle ustanovení metodických pokynov Zásady systému riadenia výcviku Ozbrojených síl Slovenskej republiky SPJ-3-3 (Výcv). Táto služobná pomôcka bola vytvorená na plánovanie a organizovanie výcviku vtedajšieho Strediska CIMIC a PsyOps (ďalej len StrCaP)¹¹ v súlade s definovanými bojovými úlohami, zoznamom rozhodujúcich úloh výcviku a odborných úloh. Táto publikácia obsahuje prehľad tém výcviku, ktoré je potrebné zvládnuť na dosiahnutie úrovne stanovených spôsobilostí v stanovenom časovom horizonte pre jednotky určené v prospech práporov v súlade s výcvikovým cyklom daného práporu, pre jednotky určené do účelových zoskupení a v prospech brigády v súlade s výcvikovým cyklom účelového zoskupenia. Programy výcviku sú určené pre veliteľa jednotky a funkcionárov nadriadeného veliteľstva podieľajúcich sa na riadení jednotky, veliteľov a funkcionárov StrCaP, veliteľov a funkcionárov ostatných útvarov a jednotiek OS SR, v ktorých sa ustanovenia metodických pokynov môžu aplikovať v potrebnom rozsahu (SPG-9-3/CIMIC-PsyOps, 2019).

ZÁVER

Dynamický rozvoj informačných technológií v poslednej dekáde priniesol zmenu do klasického vnímania tradičného bojiska (zem, voda, vzduch) a vytvoril ďalšiu štvrtú dimenziu - virtuálne prostredie. Dnešné informačné prostredie je charakterizované neustálym spravodajským cyklom, vzostupom sociálnych sietí a vzájomným prepojením publika nielen na území členských krajín NATO ale aj mimo neho, čo priamo ovplyvňuje to, ako kľúčové publikum vníma akcie NATO a tiež vytvára nespočetné množstvo príležitostí viesť konflikt „online“ s účinkom na fyzické domény, ako sú počítačové systémy, tak aj na postoj ľudí a ich myslenie.

Rovnako aj Slovenská republika je a bude ovplyvňovaná hrozbami nevojenského charakteru, medzi ktoré patria kybernetické útoky, informačno-psychologické pôsobenie na obyvateľstvo, náboženský, ľavicový a pravicový extrémizmus a kontrolovaná migrácia. Cieľom týchto operácií je pri minimálnom nasadení vlastných ozbrojených síl dosiahnuť morálne a psychologické účinky na nepriateľské ozbrojené zložky a najmä časti civilného obyvateľstva (podieľajúceho sa na rozhodovacom a mienkotvornom procese) tak, aby začali pôsobiť proti vlastným hodnotám. Preto všetky členské štáty NATO musia využívať rôzne

¹¹ Aktuálne sa tento vojenský útvar nazýva 57. samostatný oddiel.

kanály, vrátane tradičných médií, internetových médií a verejnej angažovanosti, na budovanie povedomia, porozumenia a podpory pre svoje rozhodnutia a operácie. To si vyžaduje koherentný inštitucionálny prístup, koordináciu úsilia s krajinami NATO a tiež medzi všetkými relevantnými aktérmi a konzistentnosť s dohodnutými politikami, postupmi a princípmi NATO.

Každý konflikt sa odohráva v dvoch rovinách, a to vo fyzickej a psychologickej. Vo fyzickej rovine sú vykonávané fyzické aktivity, ktorých priame účinky sú hmatateľné a merateľné, možno ich vo všeobecnosti ľahko pozorovať, pochopiť, odhadnúť a zmerať s určitým stupňom istoty počas krátkeho časového obdobia. V tej psychologickej sú vedené ovplyvňujúce aktivity s cieľom dosiahnuť psychologické účinky na pôsobenie protivníka. Síce sú ťažko uchopiteľné a kvantifikovateľné, ale zo všeobecného hľadiska ich účinky trvajú dlhšie ako účinky fyzických aktivít. Psychologické operácie sú vojenskou spôsobilosťou vykonávajúcou ovplyvňujúce aktivity a generujúce psychologické účinky na protivníka v celom spektre konfliktu. Môžu tiež podporovať odpor v rámci civilného obyvateľstva proti nepriateľskému režimu alebo môžu byť použité na podporu vnímania legitímnej vlády, preto ich implementácia do vedenia vojenských operácií má veľké opodstatnenie, predovšetkým v tomto dynamicky sa vyvíjajúcom bezpečnostnom prostredí, čo si vyžaduje neustále prehodnocovanie situácie a prispôsobovanie sa novým trendom a taktiež koordináciu jednotlivých politík, smerníc, doktrín a usmernení v rámci celej Severoatlantickej aliancie.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- AAP-06. *NATO Glossary of Terms and Definitions (English and French)*. Brusel: NATO Standardization Agency, 2014. 443 s.
- AJP-3.10.1. *Allied Joint Doctrine for Psychological Operations*. Brusel: NATO Standardization Office, 2014. 89 s.
- AJP-10. *Allied Joint Doctrine for Strategic Communications*. Brusel: NATO Standardization Office, 2023. 117 s.
- Handbook. *NATO Bi-SC Psychological Operations Handbook*. Brusel: North Atlantic Treaty Organization, 2015. 162 s.
- MC 402/3. *NATO Military Policy on Psychological Operations*. Brussels: North Atlantic Military Comitee, 2019. 14 s.
- NATO Strategic Communications Centre of Excellence. *About Strategic Communications* [online] [cit. 2023-26-04]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/yw06>>.
- SPG-9-1/PsyOps. Služobná pomôcka. *Metodické postupy PsyOps na stupni brigáda a prápor (B)*. Trenčín: Veliteľstvo pozemných síl OS SR, 2015. 254 s.
- SPG-9-3/CIMIC-PsyOp. Služobná pomôcka. *Programy výcviku Strediska CIMIC a PsyOps*. Trenčín: Veliteľstvo pozemných síl OS SR, 2019. 201 s.

Super Summary. *Narrative Definition* [online] [cit. 2023-26-04]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/dzcd>>

Transnet. *Information Operations* [online] [cit. 2023-26-04]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/gyjk>>

Transnet. *NATO Strategic Communications* [online] [cit. 2023-26-04]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/jdv8>>.

VDG-30-01/Oper. *Vojenská doktrína. Taktika pozemných síl (B)*. Trenčín: Veliteľstvo pozemných síl OS SR, 2009. 227 s.

VDPS 31-01. *Vojenská doktrína pozemných síl VDPS 31-01 vedenie operácií pozemnými silami*. Bratislava: Generálny štáb OS SR, 2005. 310 s.

Mgr. Tatiana FÁBRYOVÁ

Externá doktorandka katedry bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš

Tel.: +421 911 545 571

E-mail: fabryova.tatiana@gmail.com

ANALÝZA SPÔSOBOV OSTREĽOVANIA CIEĽOV POZEMNÝM DELOSTRELECTVOM OS SR

ANALYSIS OF TARGET ENGAGEMENT METHODS USED BY GROUND BASED ARTILLERY OF THE ARMED FORCES OF THE SLOVAK REPUBLIC

Michal VAJDA

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 17. 04. 2023

Schválený: 12. 06. 2023

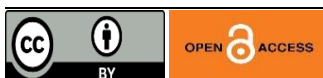
Vydaný: 30. 06. 2023

ABSTRACT

One of the problems covered by the theory of artillery indirect fire is the problem of effective engagement of targets. Rules for distribution of fire on area targets set in the Slovak Armed Forces are based on the experience of Czechoslovak artillerymen from the world wars and have remained virtually unchanged for decades. However, the Slovak Republic has been a member of the North Atlantic Alliance since 2004, and fire support systems have also undergone significant development. The aim of the paper is to identify ambiguities and controversial areas in the ways of fire distribution and related issues, to point out inconsistencies with internationally agreed procedures and to formulate proposals to eliminate the shortcomings of the current situation.

KEYWORDS

distribution of fire, fire for effect, target radius, sheaf, circular target

© 2021 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

Konflikty 21. storočia naďalej potvrdzujú nezastupiteľnú kľúčovú úlohu delostrelectva pri poskytovaní palebnej podpory na súčasnom bojisku. Efektívne vedená delostrelecká paľba dokáže tvarovať bojisko a vytvárať podmienky pre úspešné vedenie operácií manévrovými jednotkami, alebo ich v kontakte palebne podporiť a pôsobiť tak ako multiplikátor bojovej sily.

Rôzne techniky pre čo najefektívnejšie využitie delostrelectva boli vyvinuté hlavne počas prvej svetovej vojny. Velitelia, ale aj vojenský vedci, mali pri skutočne masovom nasadení artilérie možnosť vyvíjať a v praxi skúšať nové metódy pomocou ktorých palebne „valcovali“ nepriateľské pozície tesne pred postupujúcimi vlastnými vojskami, alebo menili hektáre obsadeného územia na mesačnú krajinu. V druhej svetovej vojne boli vytvorené a nasadené

aj relatívne veľké československé delostrelecké jednotky, ktoré v bojoch po boku Červenej armády zbierali mimoriadne cenné skúsenosti, z ktorých čerpá delostrelectvo OS SR dodnes.

Jedným z problémov, ktoré rieši teória delostreleckej streľby, je problém efektívneho ostreľovania cieľov. Pri jeho riešení je potrebné rozhodnúť ako s dostupnou palebnou jednotkou docieľiť v ploche cieľa takú distribúciu výbuchov delostreleckých striel, ktorá umožní dosiahnutie požadovaného efektu s čo najmenšou spotrebou munície. Spôsoby ostreľovania cieľov sú v OS SR stanovené vo vojenskom predpise o pravidlách streľby a riadenia paľby pozemného delostrelectva OS SR (Del-2-1, 2010). Vychádzajú z dlhoročnej praxe československých delostrelcov, hrdinov bitky pri Jasle v roku 1944.

V ostatných desaťročiach však došlo u jednotiek pozemnej palebnej podpory a v prostredí v ktorom pôsobia k určitým zmenám. Slovenská republika je od roku 2004 členom NATO. Zavádzajú sa moderné automatizované systémy riadenia paľby, presnosť a rýchlosť určovania polohy cieľov aj palebných jednotiek sa neustále zlepšuje. Delá sú čoraz výkonnejšie a presnejšie, munícia účinnejšia. Na druhej strane sa dnes v civilizovanom svete kladie dôraz na to, aby delostrelecká paľba spôsobovala čo najmenej sprievodných škôd a bola maximálne efektívna, čím by nekládla zbytočne zvýšené nároky na výrobu, skladovanie a prepravu munície.

Je tak na mieste klásť si otázku, či nie je potrebné spôsoby ostreľovania cieľov, tak ako sú stanovené v OS SR a ktoré sa prakticky nezmenili už celé desaťročia, podrobiť výskumu s cieľom ich maximálneho zefektívnenia s ohľadom na možnosti a obmedzenia súčasného bojiska a zjednotenia s aliančným doktrinálnym prostredím. Predstava o izolovanom pôsobení jednotiek palebnej podpory OS SR v bojovej operácii, ktorá by nemala charakter medzinárodného ťaženia NATO nemá totiž s najväčšou pravdepodobnosťou reálne základy.

Cieľom článku je identifikovať nejasnosti a sporné oblasti v spôsoboch ostreľovania cieľov a súvisiacej problematike (napríklad určovanie tvaru a rozmerov cieľov) v zmysle aktuálne platného predpisu Del-2-1, poukázať na nesúlad s postupmi NATO a formulovať návrhy na odstránenie nedostatkov súčasného stavu. Za týmto účelom bola vykonaná dôkladná komparatívna analýza pravidiel streľby a riadenia paľby od roku 1986 až po súčasnosť, ďalších súvisiacich predpisov a doktríny NATO. Článok sa zameriava na problematiku ostreľovania skupinových cieľov.

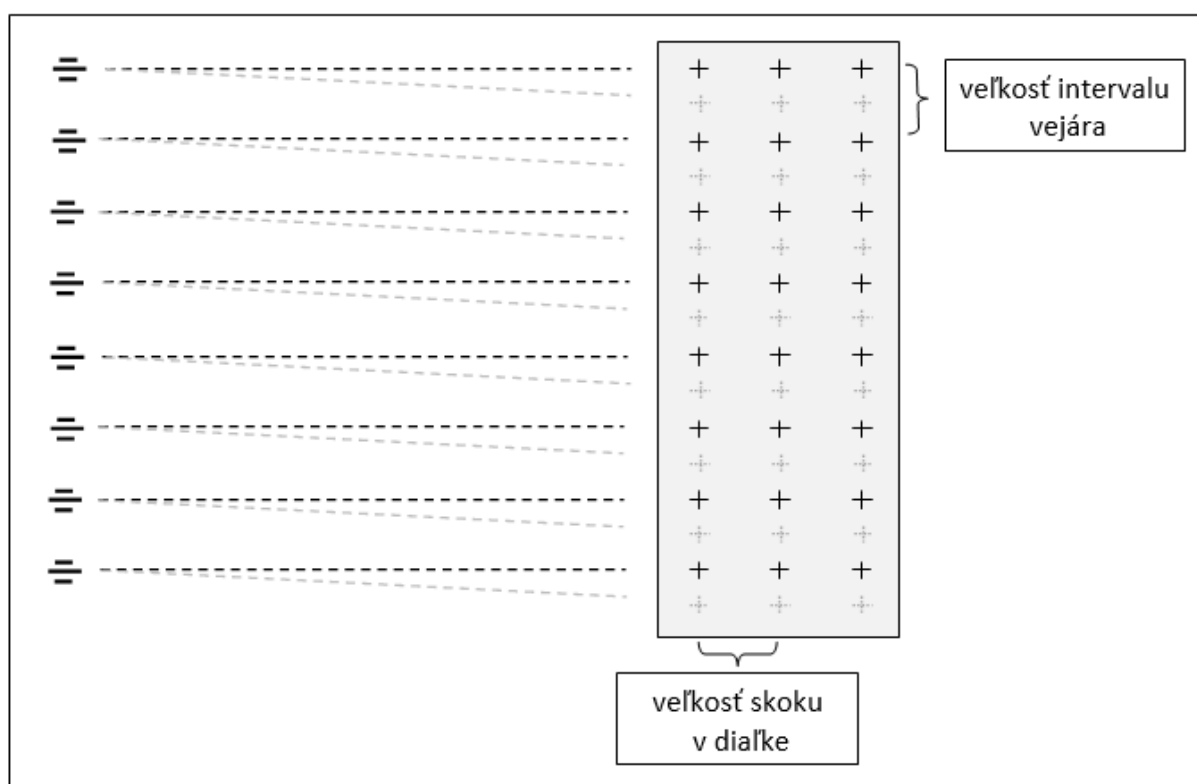
1 SPÔSOBY OSTREĽOVANIA CIEĽOV PODĽA SÚČASNÝCH PRAVIDIEL STREĽBY

Tá časť delostreleckej streľby, ktorou sa dosahuje účinok v cieľi, sa nazýva účinná streľba (Del-2-1). Pri rozhodnutí o spôsobe splnenia palebnej úlohy sa veliteľ delostreleckého oddielu (batérie) rozhoduje aj o tom, akým spôsobom bude počas vedenia účinnej streľby cieľ ostreľovaný.

Pod pojmom spôsob ostreľovania cieľa sa rozumie:

- počet diaľok a veľkosť skoku (stupnice) v diaľke,
- počet smerov a veľkosť intervalu vejára, ktorými bude cieľ ostreľovaný.

Zjednodušene by sa dalo povedať, že spôsob ostreľovania definuje rozloženie zámerných bodov diel v ploche cieľa pre zabezpečenie čo najvyššej efektívnosti účinnej streľby. V prípade jednotlivých cieľov ide o sústredenie paľby do jedného bodu, v prípade skupinových (plošných) cieľov potom o vytvorenie zámerného rozptylu rozmiestnením zámerných bodov diel tak, aby zabezpečili rovnomerné a efektívne pôsobenie na celej ploche skupinového cieľa, pozri obrázok 1:

Obrázok 1 Ostreľovanie skupinového cieľa batériou, tromi diaľkami a dvomi smermi

Zdroj: vlastné spracovanie

Pri stanovovaní počtu diaľok a veľkosti skoku (stupnice) v diaľke sa vychádza z hĺbky cieľa a počtu batérií určených na účinnú streľbu. Delostrelecký oddiel ostreľuje skupinové ciele náložmo, to znamená každá batéria ostreľuje cieľ postupne diaľkami zameriavača tak, že diaľku na stred cieľa (D_c) upravuje o $1/6$, resp. $1/3$ hĺbky cieľa (H_c) pozri tabuľka 1 a 2:

Tabuľka 1 Ostreľovanie hĺbky cieľa oddielom s dvomi batériami náložmo

Číslo batérie v oddiele	Poradie zmien diaľok zameriavača	
	1. diaľka zameriavača	2. diaľka zameriavača
1. batéria	$D_C - 1/6 H_C$	$D_C + 1/6 H_C$
2. batéria	$D_C + 1/6 H_C$	$D_C - 1/6 H_C$

Zdroj: Del-2-1, 2010

Tabuľka 2 Ostreľovanie hĺbky cieľa oddielom s dvomi batériami náložmo

Číslo batérie v oddiele	Poradie zmien diaľok zameriavača		
	1. diaľka zameriavača	2. diaľka zameriavača	3. diaľka zameriavača
1. batéria	$D_C - 1/3 H_C$	D_C	$D_C + 1/3 H_C$
2. batéria	D_C	$D_C + 1/3 H_C$	$D_C - 1/3 H_C$
3. batéria	$D_C + 1/3 H_C$	$D_C - 1/3 H_C$	D_C

Zdroj: Del-2-1, 2010

Pri palbe oddielu s časovacími zapaľovačmi, na pochodové prúdy a vždy pri palbe raketometného oddielu sa hĺbka cieľa ostreľuje stupnicou. To znamená, že batérie nemenia počas vedenia účinnej streľby diaľku zameriavača. Diaľky zameriavača pre jednotlivé batérie sa určujú podľa tabuliek 3 a 4:

Tabuľka 3 Ostreľovanie hĺbky cieľa oddielom s dvomi batériami stupnicou

Číslo batérie v oddiele	Diaľka zameriavača
1. batéria	$D_C - 1/6 H_C$
2. batéria	$D_C + 1/6 H_C$

Zdroj: Del-2-1, 2010

Tabuľka 4 Ostreľovanie hĺbky cieľa oddielom s tromi batériami stupnicou

Číslo batérie v oddiele	Poradie zmien diaľok zameriavača
1. batéria	$D_C - 1/3 H_C$
2. batéria	D_C
3. batéria	$D_C + 1/3 H_C$

Zdroj: Del-2-1, 2010

Ak plní palebnú úlohu delostrelecká batéria samostatne, pozorované skupinové ciele ostreľuje jednou diaľkou zameriavača, ak ich hĺbka je menšia ako 100 metrov. Pri hĺbke cieľa 100 metrov a viac potom tromi diaľkami zameriavača, pričom zmenu diaľky zameriavača vykonáva ako 2. batéria oddielu podľa tabuľky 2.

Pri stanovovaní počtu smerov a veľkosti intervalu vejára, ktorými bude cieľ ostreľovaný, sú pravidlá stanovené pravidlami streľby (Del-2-1) jednoduchšie. Veľkosť intervalu vejára výbuchov sa vypočíta tak, že sa šírka cieľa vydolí počtom strieľajúcich diel. Batéria cieľ ostreľuje dvomi smermi pri krytých a obrnených cieľoch, ak je interval vejára výbuchov väčší ako 25 m, a pri nekrytých a neobrných cieľoch, ak je interval vejára výbuchov väčší ako 50 m. Pri streľbe dvomi smermi vedie batéria paľbu najskôr počítaným smerom na všetkých diaľkach zamieravača, potom zmení smer doprava o polovicu intervalu vejára výbuchov a vedie paľbu druhým smerom rovnakým spôsobom, ako pri streľbe prvým smerom.

Vyššie popísané postupy ostreľovania skupinových cieľov, hlavne z dôvodu striktné stanovenému maximálnemu počtu smerov a diaľok (dva smery a tri diaľky), zaručujú rovnomerné a efektívne ostreľovanie cieľov len do určitých maximálnych rozmerov, pozri tabuľka 5:

Tabuľka 5 Maximálne rozmery ostreľovaných cieľov (úseku)

Jednotka	Druh	Rozmery cieľa (úseku) v metroch		
		Šírka	Hĺbka	Polomer
Čata	Mínometná	200	100	50
Batéria	Delostrelecká	300	150	75
	Raketometná	2000	400	
Oddiel	S dvomi batériami vcelku	400	300	150
	S dvomi batériami po čatách	500	300	150
	S tromi batériami vcelku	400	400	200
	S tromi batériami po čatách	500	500	250
	Raketometný	2000		700

Zdroj: Del-2-1, 2010

2 IDENTIFIKÁCIA NEZROVNALOSTÍ V AKTUÁLNE PLATNÝCH SPÔSOBOCH OSTREĽOVANIA CIEĽOV

Spôsoby ostreľovania cieľov, tak ako boli predstavené v predchádzajúcej kapitole, sa až na malé odlišnosti nezmenili už desaťročia. Pri ich stanovovaní autori pravidiel streľby vychádzali z množstva faktorov, ako napríklad predpokladanej presnosti prípravy prvkov na účinnú streľbu, účinnosti munície, rozptylových charakteristík zbraní a munície a podobne.

Prakticky pre každú situáciu, teda konkrétny cieľ a konkrétny zbraňový systém, muníciu a podmienky streľby, by bolo možné pomocou rôznych matematických analytických metód stanoviť ideálny, a z dôvodu praktických obmedzení potom optimálny spôsob ostreľovania

cieľa. To znamená taký umelý rozptyl, pri ktorom bude s rovnakou spotrebou munície účinnosť paľby v cieľi najvyššia. Hľadanie optimálneho spôsobu ostreľovania pre každú palebnú úlohu by bolo mimoriadne časovo náročné a v boji zrejme aj kontraproduktívne. Preto boli pri tvorbe pravidiel streľby prijaté určité zovšeobecnenia a zjednodušenia, ktorých výsledkom sú aj jednoduché a ľahko zapamätateľné pravidlá týkajúce sa spôsobov ostreľovania cieľov tak, ako boli popísané vyššie.

2.1 Maximálne rozmery cieľa

Do roku 1981, keď bola vydaná učebnica „Střelba a řízení palby pozemního dělostřelectva“ (Del-55-26, 1981), je možné zdôvodnenie ustanovení pravidiel streľby a riadenia paľby týkajúcich sa spôsobov ostreľovania cieľov dôveryhodne sledovať. V období po roku 1986 bolo vydaných niekoľko dočasných a riadnych pravidiel streľby a riadenia paľby, v ktorých sa stanovené spôsoby ostreľovania cieľov líšili hlavne v definovaní maximálnych rozmerov ostreľovaných cieľov, pozri tabuľky 5, 6 a 7:

Tabuľka 6 Maximálne rozmery ostreľovaných cieľov (úseku)

Jednotka	Počet diel v batérii	Rozmery cieľa (úseku) v metroch	
		Šírka	Hĺbka
Batéria	4 - 6	300	200
	8	400	200
Oddiel (dve batérie)	4 - 6	400	400
	8	500	400

Zdroj: Dě1-2-1, 1986

Tabuľka 7 Maximálne rozmery ostreľovaných cieľov (úseku)

Jednotka	Druh	Rozmery cieľa (úseku) v metroch	
		Šírka	Hĺbka
Batéria	Mínometná	300	300
	Delostrelecká	300	300
	Raketometná	2000	400
Oddiel	S dvomi batériami	500	300
	S tromi batériami	500	500
	Raketometný	2000	700

Zdroj: S-Del-2-1, 1993

Pre lepšiu interpretáciu výsledkov porovnania maximálnych rozmerov ostreľovaných cieľov boli relevantné údaje zostavené do tabuľky 8:

Tabuľka 8 Porovnanie maximálnych rozmerov ostreľovaných cieľov

Jednotka	Maximálny rozmer	Rok vydania pravidiel streľby		
		1986	1993	2010
Batéria	šírka (m)	400	300	300
	hĺbka (m)	200	300	150
Oddiel s dvomi batériami	šírka (m)	500	500	400
	hĺbka (m)	400	300	300
Oddiel s tromi batériami	šírka (m)	-	500	400
	hĺbka (m)	-	500	400

Zdroj: Vlastné spracovanie

Je mimoriadne zaujímavé sledovať, ako sa v priebehu času menili stanovené maximálne rozmery skupinových cieľov, pri ktorých je ešte možné dosahovať rovnomerné a efektívne pokrytie plochy cieľa paľbou. Žiaľ po roku 1981 už k pravidlám streľby a riadenia paľby nebola vydaná učebnica, alebo vysvetlivky, ktoré by zdôvodňovali prečo sa autori napriek prakticky identickým spôsobom ostreľovania rozhodli upravovať maximálne rozmery ostreľovaných cieľov.

Pri skúmaní údajov je možné konštatovať, že postupne dochádzalo k všeobecnému zmenšovaniu maximálnych rozmerov. Tento trend znie paradoxne hneď z niekoľkých dôvodov:

1. presnosť prípravy prvkov streľby sa postupne zvyšovala a naďalej zvyšuje,
2. rozptyl moderných delostreleckých systémov, hlavne zavedených po roku 1993 sa neustále znižoval,
3. účinnosť postupne zavádzanej trieštivo-trhavej munície sa zvyšovala,
4. po vstupe do NATO boli výrazne znížené koeficienty účinnosti delostreleckej paľby potrebné na zničenie/umlčanie skupinového cieľa.

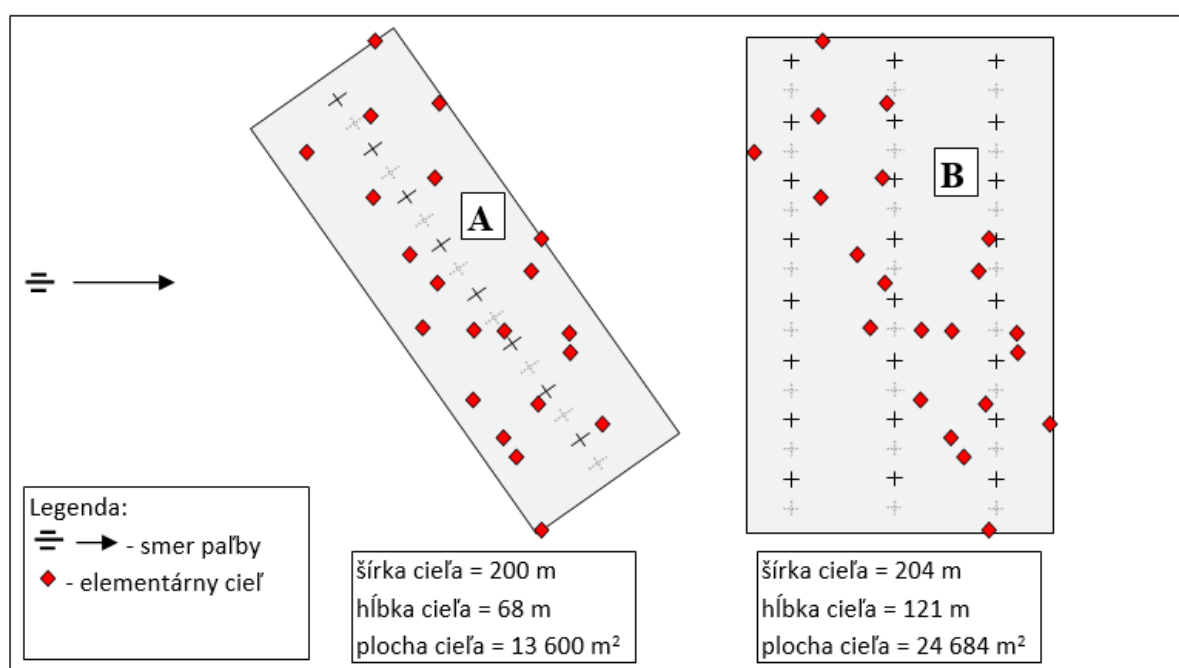
Najvýraznejšie sa zmenšenie maximálnych rozmerov dotklo samostatnej paľby batérie, kde do roku 2010 mohla troma diaľkami ostreľovať ciele hlboké až 300 metrov, po roku 2010 však už maximálne 150 metrov, bez dostupného zdôvodnenia. NATO maximálne rozmery ostreľovaných cieľov nestanovuje. Slovenská delostrelecká jednotka preto musí byť pripravená prijať aj požiadavku na paľbu na ciele prekračujúce maximálne rozmery stanovené v Del-2-1 a byť schopná takéto ciele efektívne ostreľovať.

2.2 Určenie rozmerov ostreľovaného cieľa

V súčasných pravidlách streľby (Del-2-1, 2010) nie je jednoznačne uvedené, čo sa za účelom stanovenia spôsobu ostreľovania považuje za šírku a hĺbku cieľa. Kým do roku 2010 bolo vo všetkých vydaniach jasne definované, že sa rozmery skupinového cieľa stanovujú ako

rozmery pravouholníka, ktorého strany sú rovnobežné a kolmé na smer strelby, v aktuálnych pravidlách strelby sa už definícia rozmerov cieľa nenachádza. Pritom stanovenie rozmerov ostreľovaného cieľa má podstatný vplyv na voľbu spôsobu jeho ostreľovania a definuje aj to, či jednotka vôbec bude schopná v súlade so stanovenými pravidlami cieľ pokryť.

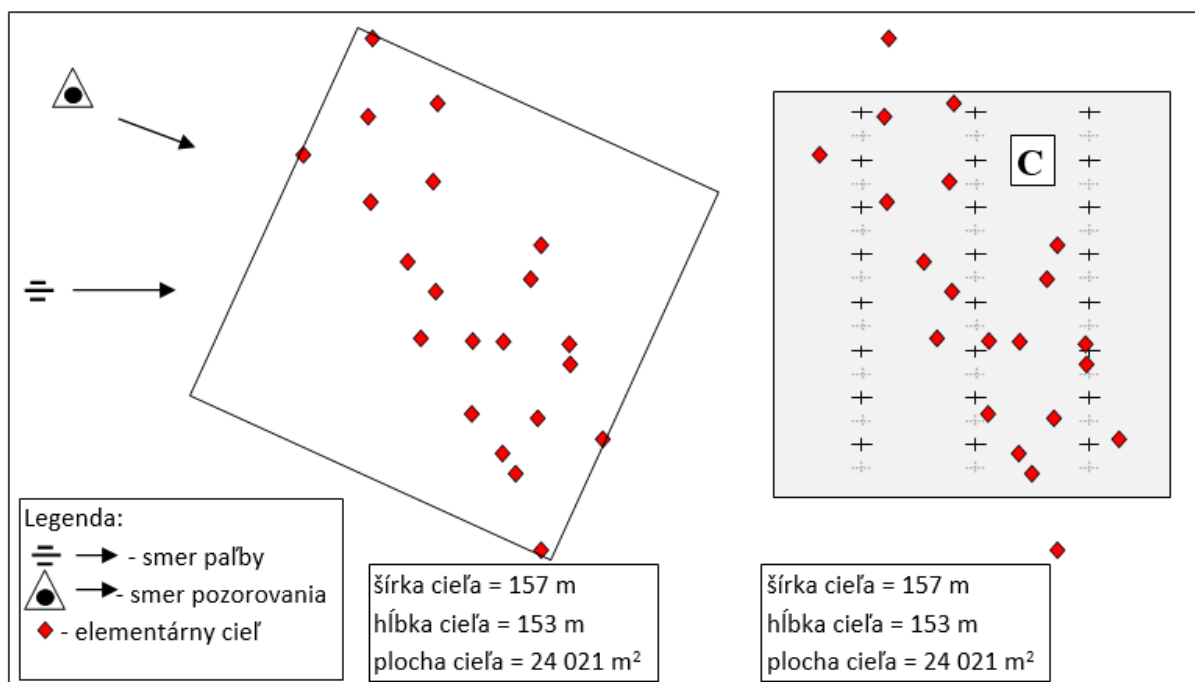
Obrázok 2 zobrazuje akým spôsobom (situácia A) by bol ostreľovaný cieľ v prípade, že by sa brali do úvahy jeho skutočné rozmery a smerník jeho dlhšej osi, čo je štandardný popis v súlade s doktrínou NATO (AArtyP-01, 2021) a zámerné body by neboli stanovené rovnobežne a kolmo na smer strelby. Situácia (B) je založená na zarámovaní skupinového cieľa do pravouholníka s rovnobežnými a kolmými stranami vzhľadom k smeru strelby, ako to definovali pravidlá strelby do roku 2010:

Obrázok 2 Určenie ostreľovaných rozmerov cieľa – skutočné (A) vs. upravené do pravouholníka v smere paľby (B)

Zdroj: vlastné spracovanie

Súčasnne platný predpis Del-2-1 nestanovuje definíciu rozmerov cieľa. Pri analýze platného doktrinálneho prostredia bol popis stanovenia rozmerov cieľa identifikovaný v predpise (Del-6-3, 2012), pojednávajúcom o delostreleckom prieskume. Ten stanovuje, že orgány delostreleckého prieskumu určujú rozmery cieľa ako rozmery pravouholníka, ktorého strany sú kolmé a rovnobežné vzhľadom k smeru pozorovania. Ani Del-6-3 ani Del-2-1 však nespresňujú ako sa s týmito rozmermi cieľa vysporiada miesto riadenia paľby. Ak by ich použilo pri stanovovaní spôsobu ostreľovania cieľa bez akýchkoľvek úprav, nastala by situácia (C), pozri obrázok 3:

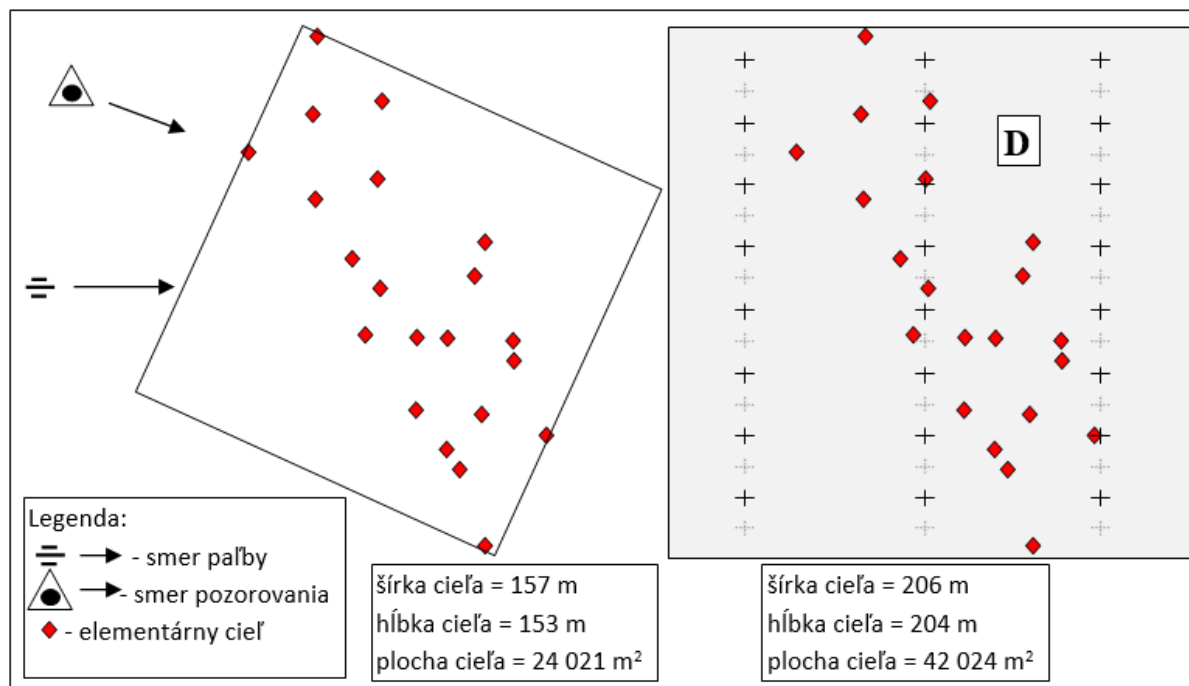
Obrázok 3 Určenie ostreľovaných rozmerov cieľa – pravouholník v smere pozorovania, ostreľovaný bez úpravy vzhľadom k smeru paľby (C)

Zdroj: vlastné spracovanie

Pri podrobnom štúdiu súčasne platných pravidiel streľby je možné v poznámkach pod textom a v zozname skratiek nájsť pojem upravená hĺbka cieľa a upravený polomer cieľa. V texte predpisu však nie je uvedené kto, ako a za akým účelom rozmery cieľa upravuje. Úprava rozmerov cieľa získaných od prieskumných orgánov dáva jednoznačný zmysel, pretože smerník pozorovania zvyčajne nie je totožný so smerníkom streľby a pre pokrytie celej plochy cieľa je nevyhnutné rozmery upraviť do pravouholníka, ktorého strany by boli kolmé a rovnobežné na smer streľby. Situácia (D) je znázornená na obrázku 4. Tento spôsob určenia upravených rozmerov cieľa zaručuje rovnomerné pokrytie celej plochy skupinového cieľa, avšak za cenu enormného navýšenia spotreby munície, keďže upravená plocha ostreľovaného cieľa je viac ako trojnásobná oproti skutočnej ploche cieľa.

Pre lepšiu interpretáciu porovnania spôsobov určenia ostreľovaných rozmerov cieľa boli najdôležitejšie parametre zhrnuté v tabuľke 7.

Z porovnania parametrov vyplýva, že pri ostreľovaní cieľa podľa jeho skutočných rozmerov (situácia A) na jeho pokrytie postačuje streľba batérie, veľačom upraveným na šírku cieľa a jednou diaľkou zameriavača. Pri stanovení rozmerov cieľa spôsobom jasne definovaným všetkými pravidlami streľby do roku 2010 (situácia B), na ostreľovanie cieľa postačuje batéria, strieľajúca však už tromi diaľkami zameriavača, na takmer dvojnásobnú plochu a teda s takmer dvojnásobnou predpokladanou spotrebou munície. Pri aplikácii ustanovení aktuálne platných predpisov Del-6-3 a Del-2-1, kde prvý definuje rozmery cieľa ako

Obrázok 4 Určenie ostreľovaných rozmerov cieľa – pravouholník v smere pozorovania, upravený vzhľadom k smeru palby (D)
Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 7 Porovnanie spôsobov určenia ostreľovaných rozmerov cieľa

Porovnávané parametre	Spôsob určenie ostreľovaných rozmerov cieľa			
	A	B	C	D
Šírka (m)	200	204	157	206
Hĺbka (m)	68	121	153	204
Plocha (m ²)	13 600	25 684	24 021	42 024
Je ostreľovaná celá plocha cieľa?	áno	áno	nie	áno
Minimálna veľkosť jednotky na ostreľovanie	batéria	batéria	oddiel	oddiel
Počet diaľok	1	3	3	3

Zdroj: Vlastné spracovanie

rozmary pravouholníka so stranami rovnobežnými a kolmými na smer pozorovania a druhý o určovaní rozmerov cieľa resp. ich úprave nepojednáva vôbec, je výsledkom situácia (C). Jej kľúčovým nedostatkom je to, že nezaručuje pokrytie celej plochy cieľa a to napriek tomu, že vzhľadom k hĺbke cieľa prekračujúcej 150 metrov by bol na ostreľovanie použitý až oddiel. Situácia (D) predpokladá rovnaký spôsob určenia rozmerov cieľa prieskumom ako v (C), avšak tieto rozmary sú následne upravené vzhľadom k smeru streľby tak, aby bol ostreľovaný pravouholník so stranami rovnobežnými a kolmými na smer streľby. Táto dodatočná úprava

rozmerov cieľa je založená len na dedukcii podporenej poznámkami pod textom a zoznamom skratiek v aktuálne platných pravidlách streľby (Del-2-1, 2010). V tomto prípade (D) bude paľbou pokrytá celá plocha skupinového cieľa, avšak dôjde k enormnému nárastu jeho rozmerov oproti skutočným. Na ostreľovanie by bolo nutné použiť oddiel s viac ako trojnásobnou predpokladanou spotrebou munície oproti situácii (A).

Na základe pozorovaní z praxe pri delostreleckých jednotkách OS SR je možné konštatovať, že spôsob ostreľovania založený na rovnomernom rozmiestnení zámerných bodov v skutočnej ploche cieľa, rešpektujúc smerník dlhšej osi cieľa (situácia A), je využívaný delostreleckými jednotkami vybavenými automatizovaným systémom riadenia paľby. Napriek tomu, že pravidlá streľby o tomto spôsobe nepojednávajú. Jednotky palebnej podpory, ktoré určujú prvky streľby bez automatizovaného systému, rozmery cieľa hlásené prieskumom neupravujú. Vychádzajú tak pravdepodobne z predpokladu, že rozmery pozorovateľ už upravil vzhľadom na smer streľby, ako to definovali pravidlá streľby do roku 2010 (situácia B). Prieskum však určuje rozmery cieľa v súlade s predpisom Del-6-3, teda ako rozmery pravouholníka so stranami kolmými a rovnobežnými na smer pozorovania, preto vo výsledku v praxi nastáva situácia (C).

2.3 Účinnosť použitej munície

Súčasne platné pravidlá streľby a riadenia paľby pri stanovovaní spôsobu ostreľovania cieľa vychádzajú hlavne z rozmerov cieľa a počtu strieľajúcich diel a čiastočne berú do úvahy druh cieľa (paľba je vedená dvomi smermi ak je interval vejára výbuchov väčší ako 50 metrov pre nekryté a neobrnené ciele, resp. 25 metrov ak ide o kryté alebo obrnené ciele). Rôzna účinnosť munície jednotlivých zavedených zbraňových systémov na rôzne elementárne ciele nie je pri stanovovaní spôsobu ostreľovania nijakým spôsobom zohľadnená. Jednotky palebnej podpory OS SR disponujú paletou trieštivo-trhavej munície od kalibru 81 mm s hmotnosťou strely 4,5 kg po kaliber 155 mm s hmotnosťou strely 45 kg. Oprávnená sa tak javí otázka, či by parametre munície nemali byť pri stanovovaní spôsobu ostreľovania brané do úvahy.

2.4 Interoperabilita s NATO

NATO v súčasnosti nestanovuje jednotný spôsob ostreľovania cieľov delostreleckými jednotkami členských krajín. Avšak poskytuje akýsi doktrinálny základ, kde v oblasti palebnej podpory v súvislosti s ostreľovaním cieľov definuje veľkosti a tvary cieľov (AARtyP-01, 2021). Doktrína mimo iných popisuje aj kruhový cieľ. Uvádza tiež, že pri lineárnych a pravouhlých cieľoch sa definuje okrem ich šírky a hĺbky aj smerník dlhšej osi cieľa. To potvrdzuje, že postupy NATO vychádzajú zo skutočnej hĺbky a šírky cieľa a rozmery cieľa nie sú upravované do pravouholníka, ktorý by mal vzťah k smeru pozorovania alebo smeru paľby.

Súčasne platné pravidlá strelby a riadenia paľby (Del-2-1, 2010) vznikali už po vstupe SR do NATO a čiastočne sa ich autori snažili na túto skutočnosť aj reflektovať. Preto pri stanovovaní maximálnych rozmerov ostreľovaných cieľov (pozri tabuľka 5), stanovili aj maximálny polomer ostreľovaného kruhového cieľa. Žiaľ nikde v texte publikácie nie je možné dohľadať akým spôsobom by mali palebné jednotky kruhové ciele ostreľovať. Rovnako stanovenie maximálneho rozmeru kruhového cieľa sa javí byť len formálne, keďže v oblasti posudzovania účinnosti delostreleckej paľby v ostatných dvadsiatich rokoch v podmienkach OS SR výskum s týmto zameraním neprebehol. Ostreľovanie kruhového cieľa nie je implementované ani v programovom vybavení súčasne zavedeného automatizovaného systému riadenia paľby delostrelectva.

ZÁVER

Stanovenie spôsobu ostreľovania cieľa definovaním počtu diaľok a veľkosti skoku v diaľke, počtu smerov a veľkosti intervalu vejára, v súlade s aktuálnymi pravidlami strelby, je výhodné pre manuálnu prípravu prvkov strelby a pravouhlé ciele so stranami kolmými a rovnobežnými na smer strelby. Ciele na reálnom bojisku však budú mať spravidla iný tvar a orientované budú nezávisle na smere našej paľby. Upravovanie ich rozmerov do pravouholníka bude tak vo väčšine prípadov znamenať navýšenie spotreby munície a prinesie ďalšie s tým spojené negatíva, napríklad dlhší čas potrebný na splnenie palebnej úlohy, vyššie riziko protibaterijnej paľby a pod.

Cieľ článku bol splnený poukázaním na tento, ale aj ďalšie problémy a nejasnosti identifikované pri analýze súčasného stavu problematiky ostreľovania cieľov delostrelectvom OS SR. Z dôvodu zvýšenia interoperability s jednotkami NATO, zavádzaniu automatizovaných systémov riadenia paľby, ale aj mnohých ďalších je nevyhnutné v čo najkratšom čase začať pracovať na formulácii nových pravidiel strelby a riadenia paľby pozemného delostrelectva OS SR. Výsledkom musia byť aj upravené spôsoby ostreľovania, umožňujúce čo najefektívnejšie pôsobenie na ciele v podmienkach súčasného a budúceho bojiska.

Do ďalšej práce sme si preto stanovili tieto úlohy:

- vytvoriť nástroj umožňujúci simulovať účinky delostreleckej paľby na skupinové ciele,
- navrhnúť spôsob ostreľovania kruhových cieľov,
- navrhnúť spôsoby ostreľovania cieľov podľa ich skutočných rozmerov, nezávisle na ich orientácii vzhľadom k smeru paľby,
- pomocou simulačného nástroja nájsť optimálne spôsoby ostreľovania cieľov využiteľné v automatizovaných systémoch riadenia paľby delostrelectva, ale aj pri manuálnej príprave prvkov strelby.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- AArtyP-01. *NATO joint fire support (JFS) procedures for land operations*. Edition D, Version 1. NSO. 2021.
- Děl-2-1. *Pravidla střelby a řízení palby pozemního dělostřelectva (oddíl, baterie, četa, dělo)*. Praha: Ministerstvo národní obrany, 1986, 197 s.
- Děl-55-26. *Střelba a řízení palby pozemního dělostřelectva, učebnice*. Praha: Ministerstvo národní obrany, 1981, 853 s.
- Del-2-1. *Vojenský predpis o pravidlách streľby a riadenia paľby pozemného delostrelectva (delo, čata, batéria, oddiel)*. Bratislava: Generálny štáb ozbrojených síl Slovenskej republiky, 2010, 159 s.
- Del-6-3. *Vojenský predpis o delostreleckom prieskume*. Bratislava: Generálny štáb ozbrojených síl Slovenskej republiky, 2012, 244 s.
- S-Del-2-1. *Pravidlá streľby a riadenia paľby pozemného delostrelectva*. Bratislava: Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1993, 222 s.

mjr. Ing. Michal VAJDA

Externý doktorand katedry bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš

Tel.: +421 960 423 162

E-mail: michal.vajda@aos.sk

NÁVRH ÚROVNÍ EXPLOATÁCIE VÝBUŠNÝCH PROSTRIEDKOV V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY

PROPOSAL OF THE EXPLOSIVE ORDNANCE EXPLOITATION LEVELS INTO THE SLOVAK REPUBLIC ENVIROMENT

Alexander HUGYÁR

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 12. 04. 2023

Schválený: 12. 06. 2023

Vydaný: 30. 06. 2023

ABSTRACT

To mitigate enemy capabilities that can attack NATO and NATO's deployed units, systematic building up and developing a whole range of military capabilities are required. Keeping a pace with the enemy Technics, Tactics and Procedures (TTP), NATO has a set of exploitation activities on place that are the article's content, particularly with focus on explosive ordnance. In addition, by following the methods of science, this article brings to its reader a proposal "How NATO's common levels of exploitation can be implemented into the Slovak republic environment". Nevertheless, results of the article initiates and can develop premisses on decision makers discussion "How the author's proposal on exploitation is realistic to meet NATO's interoperability within the national environment".

KEYWORDS

exploitation, explosive ordnance, exploitation activities, exploitation assets, implementation.

© 2022 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

Jedným zo základných predpokladov k prevencii a zníženiu účinkov útokov protivníka je vytvorenie systematických opatrení, ktoré Severoatlantická aliancia (ďalej len „NATO“) realizuje prostredníctvom budovania vojenských spôsobilostí. Medzi takéto spôsobilosti patrí aj exploatácia výbušných prostriedkov, ktorá je v NATO považovaná za jeden z účinných nástrojov boja proti improvizovaným výbušným prostriedkom (angl. „Counter Improvised Explosive Device – C-IED“), ale aj prostriedkom k úspešnému odstráneniu výbušných hrozieb

prostredníctvom jednotiek určených na odstraňovanie nevybuchnutých výbušných prostriedkov (angl. „*Explosive Ordnance Disposal – EOD*“) ¹.

Pojem exploatácia NATO definuje ako plné využitie každej získanej informácie, ktorú je možné využiť na taktické alebo strategické ciele (SOŠ 3680, 2022). K vyťažovaniu informácii v priestore nasadenia môže patriť všímavý vojak, spriatelene sily v priestore nasadenia, lokálne obyvateľstvo, získaná dokumentácia, zhromaždený materiál vo forme zbraní, výbušných prostriedkov, chemikálii a iných prostriedkov, súvisiacich s činnosťou protivníka. Napríklad zbrane, dokumentácia a iné predmety, ktoré boli zaistené na mieste kde sa zdržiaval, alebo vykonával činnosť protivník, vo svojej podstate schovávali množstvo informácii. Zaistené a analyzované informácie medzi ktoré patria biometrické údaje², technická analýza charakteristík výbušných prostriedkov³ napomohli včas odhaliť, identifikovať a zadržať podozrivé osoby, ešte pred vykonaním útokov protivníka, čím podporovali spoločné úsilie ochrany koalíčných síl a prostriedkov.

Berúc do úvahy dôležitosť exploatácie získaných informácii o výbušných prostriedkoch, s využitím párových vedeckých metód (abstrakcie – konkretizácie, analýzy-syntézy, indukcie – dedukcie) tento príspevok obsahuje návrh implementácie úrovni exploatácie výbušných prostriedkov do prostredia Slovenskej republiky.

1 VŠEOBECNÝ POPIS ÚROVNÍ EXPLOATÁCIE PO VÝBUCHU

Exploatácia výbušných prostriedkov predstavuje proces k lepšiemu pochopeniu systému, analyzuje výbušný prostriedok ako celok, ale aj jeho jednotlivé komponenty. Tento proces zahŕňa analýzu sietí aktérov útokov, profilovanie aktérov útokov ako jednotlivca s jeho úlohami a zodpovednosťami, prípravu a vykonanie útokov prostredníctvom improvizovaných výbušných prostriedkov (angl. „*Improvised Explosive Device – IED*“), druhy používaných IED s ich používaným materiálom (AJP - 3.15, 2018).

Činnosti spojené s exploatáciou súvisia so zberom, analýzou technických, taktických a forenzných informácii ktorých cieľom je:

- budovať porozumenie o systéme IED s dôrazom na kritické miesta protivníka a tým zabezpečiť spravodajské informácie v prospech identifikácie, zameraniu a neutralizácie cieľov,
- identifikovať, potvrdiť, analyzovať a sprístupniť techniky, taktiky a procedúry (ďalej len TTP) protivníka, ich trendy k odhaleniu slabých miest,
- rozvíjať a revidovať TTP koalíčných vojsk smerom k C-IED výcviku a ochrane síl,

¹ Princíp činnosti a opis jednotiek schopných zneškodňovať výbušné prostriedky je uvedený v publikácii Aliancie ATP 3.18.1 „*Allied Tactical Publication For Explosive Ordnance Disposal*“, Kapitola 7.

² Medzi biometrické údaje patrí odtlačok prsta, odtlačok dlane, vyobrazenia tváre, daktyloskopický údaj, analýza deoxyribonukleovej kyseliny (DNA).

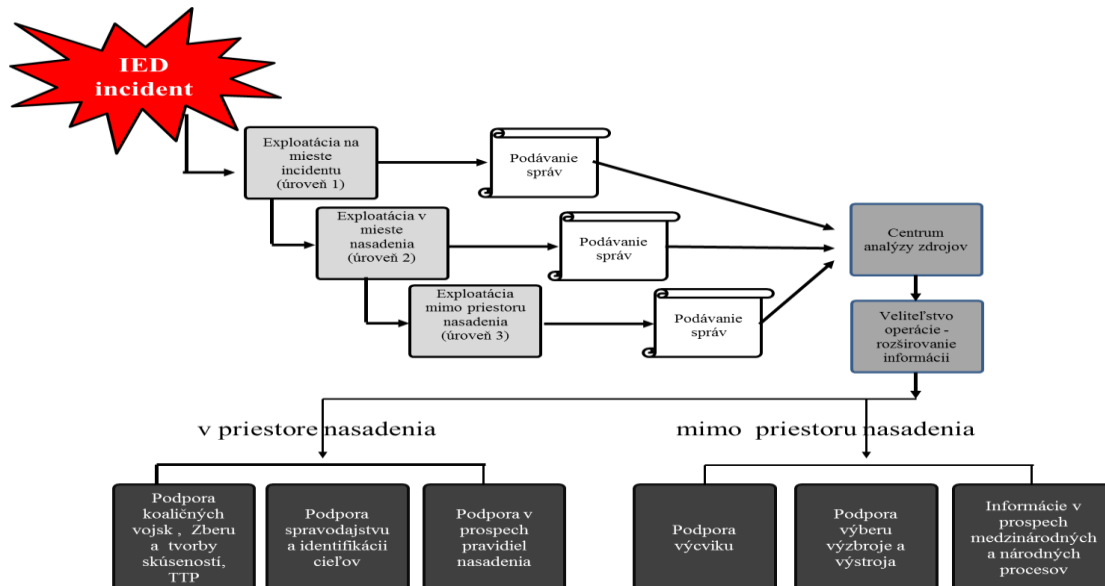
³ Definícia a opis technickej charakteristiky IED je obsahom publikácie NATO „*Improvised Explosive Device (IED) Technical Exploitation LEXICON*“

- rozvíjať detailne technické spravodajstvo (angl. „*Technical Intelligence -TECHINT*“),
- zabezpečiť pochopenie úlohy spravodajskej činnosti v kolobehu C-IED,
- zabezpečiť dôkazy k procesom jurisdikcie v prospech vlády.

V komunite NATO k naplneniu exploatacie v systéme prípravy a vykonaniu IED útokov⁴ rozlišujeme tri úrovne exploatacie:

- exploataciu na mieste incidentu (angl. „*Field Exploitation*“),
- exploataciu v mieste nasadenia koalíčných síl (angl. „*Theatre Exploitation*“),
- exploataciu mimo nasadenia priestoru koalíčných síl (angl. „*Out of theatre Exploitation*“).

Postupnosť úrovní exploatacie s tokom podávania správ⁵ je znázornený na Obrázku 1.

Obrázok 1 Postupnosť úrovní exploatacie s tokom podávania správ.

Zdroj: Vlastné grafické spracovanie podľa AJP-3.15, page 2-9

Napriek tomu, že technickú exploataciu v NATO rozvíja spôsobilosť C-IED z hľadiska odstraňovania nevybuchnutých výbušných prostriedkov k nej prispieva aj spôsobilosť EOD (AJP -3.18, 2018).

1.1 Exploatacia úrovne 1 na mieste incidentu (angl. „*Exploitation Level 1*“)

Je zameraná na zber, spracovanie, rýchle rozširovanie, a dynamické zadávanie úloh spravodajským službám v mieste ukoristenia dôkazov. Exploatacia tejto úrovne zaznamenáva

⁴ Systém exploatacie v NATO je rozpracovaný v publikácii AIntP-10 (A) „*Technical Exploitation*“.

⁵ Štandardizovaný systém podávania správ NATO je obsahom Aliančnej publikácie AEODP-6 „*EOD reports and Messages*“.

detaily o výbušných prostriedkoch, uchováva a popisuje jeho fyzické, technické a forenzné materiály s využitím napr. odtlačkov prstov, odoberania sterov a skenov z očnej dúhovky potencionálnych aktérov IED systému. Proces zberu, spracovania výstupov exploatacie úrovne 1 trvá spravidla niekoľko hodín až dní.

Hlavným bodom záujmu exploatacie na mieste incidentu sú digitálne zariadenia, komunikačné zariadenia a IED komponenty ako i dokumenty napomáhajúce k identifikácii, odhaleniu aktérov útokov, vrátane IED. Proces exploatacie úrovne 1 sa bežne vykonáva špeciálnymi tímami (angl. „*Weapons Intelligence Teams - WIT*“), alebo prostredníctvom jednotiek EOD.

1.2 Exploatacia úrovne 2 v mieste pôsobenia koalíčných síl (angl. „*Exploitation Level 2*“)

Je zameraná na zber, spracovanie, rýchle rozširovanie, a dynamické zadávanie úloh spravodajským službám mimo miesta incidentu, avšak stále v mieste plánovania plnenia a podpory nasadených jednotiek.

Exploatacia úrovne 2 sa bežne vykonáva v laboratóriách (angl. „*Theatre Exploitation Laboratory*“). Okrem špecificky vycvičeného personálu súčasťou takéhoto laboratória sú prostriedky umožňujúce technické a forenzné skúšky, analýzu dátových médií, analýzu dokumentov. Tieto laboratória zároveň podporujú vyšetrovanie a vypočúvanie zadržaných osôb. Výstupy exploatacie úrovne 2 obsahujú technické zhodnotenie schopností zariadení, porovnanie a podobnosť konštrukcie výbušných prostriedkov s ich vývojom. Technické informácie – výstupy exploatacie úrovne 2 sa uchovávajú v podobe databáz, ktoré podporujú odhalenie aktérov v systéme prípravy a vykonania útokov protivníka. Z dôvodu ďalšej exploatacie úrovne 3, exploatacia úrovne 2 využíva k forenznej analýze dôkazov nedeštruktívne spôsoby skúmania.

1.3 Exploatacia mimo miesta pôsobenia koalíčných síl (angl. „*Exploitation Level 3*“)

Táto úroveň exploatacie zabezpečuje technické analýzy a forenzné skúmanie zariadenia výbušných prostriedkov prostredníctvom národných forenzných spôsobilostí. Exploatacia úrovne 3 poskytuje informácie vo väčšom meradle ako napr. súhrn vyhodnotenia množstva incidentov výsledkom ktorého je podpora spravodajských služieb a veliteľov nasadených koalíčných síl. Spracovanie výstupov exploatacie úrovne 3 trvá týždne. Chemická analýza postupu výroby výbušnín a porovnanie prítomného materiálu DNA⁶ exploatacie úrovne 2 slúžia k presnej identifikácii a k usvedčeniu aktérov útokov z protispoločenskej činnosti (AJP-3.15, 2018). V súčasnosti v podmienkach NATO nie je zriadené takéto

⁶ Deoxyribonukleová kyselina je prírodný polymér zložený z deoxyribonukleotidov. DNA je nositeľkou genetickej informácie bunky, riadi rast, delenie a regeneráciu bunky.

zariadenie, avšak krajina aliancie, ktorá disponuje touto spôsobilosťou ju môže na základe bilaterálnych zmlúv poskytnúť v prospech nasaditeľných spôsobilostí NATO.

2 ČINNOSTI A PROSTRIEDKY EXPLOATÁCIE VÝBUŠNÝCH PROSTRIEDKOV

2.1 Činnosti spojené s exploatáciou výbušných prostriedkov

Vzhľadom na rozmanitosť pozostatkov, potencionálny zber materiálu po výbuchu a s tým hroziacim rizikom k dosiahnutiu efektívnej exploatácie bude potrebné stanoviť rozsah činností a prioritu odoberania dôkazového materiálu. Tieto detaily musia byť z hľadiska taktického nasadenia jednotiek spresnené v stálych operačných postupoch (angl. „*Standing Operating Procedure - SOP*“). Obzvlášť tento aspekt musí byť zreteľne rozpracovaný v mnohonárodnostnom nasadení s prihliadnutím na legislatívu krajiny na ktorej území budú pôsobiť jednotky NATO.

Z technického hľadiska, kvalita exploatácie zhromaždeného materiálu z miesta incidentu bude podmienená kvantitou – množstvom dôkazov, ktoré budú potrebné k uskutočneniu pokusov (angl. „*Trials*“) a s tým spojenú analýzu vykonaných laboratórnych skúšok. Predpokladom/základom úspešnej exploatácie úrovne 2 a úrovne 3 logicky patrí efektívne vycvičený tím, ktorý vykoná činnosti v rámci exploatácie úrovne 1 medzi, ktoré patria:

- naplánovanie exploatácie, odrážajúce technické a taktické aspekty,
- analýza kráterov a rozletu črepín,
- zber forenzného materiálu,
- zber biometrického a dátového materiálu,
- vypočúvanie svedkov,
- balenie dôkazového materiálu,
- podanie správ,
- odovzdanie dôkazového materiálu k ďalšej exploatácii.

K dosiahnutiu interoperability národných spôsobilostí je význam jednotlivých činností exploatácie úrovne 1 podrobne rozpísaný v publikácii AJP – 3.15. Rozsah technického a taktického vyšetrovania po výbuchu úrovne 2 a 3 súvisí a bude závislý na technickom vybavení a využívaní laboratórnych technológií poľného laboratória a laboratórnych spôsobilostí krajiny, ktorá bude túto spôsobilosť poskytovať v prospech NATO. Spôsobilosti exploatácie úrovne 2 a úrovne 3 budú vzhľadom na spracovanie dôkazov podliehať legislatívnym procesom hostujúcej krajiny a medzinárodnému humanitárnemu právu.

Z vojenského hľadiska ich spracovanie bude určené pravidlami nasadenia sily (angl. „*Rules of Engagement - ROE*“)⁷ v danom priestore zodpovednosti. Medzi najčastejšie činnosti, ktoré využívajú laboratória úrovne 2 a 3 patria:

- triedenie (detekcia a identifikácia materiálu) tzv. „*Triage*“,
- biometrická analýza ,
- vizuálna expertíza,
- analýza elektronického materiálu ,
- rekonštrukcia dátových médií,
- chemická analýza na báze spektroskopie, alebo chromatografie.

2.2 Prostriedky využívané k exploatácii výbušných prostriedkov

Exploatácia úrovne 1 (angl. „*Field exploitation*“)

Nakoľko sa exploatácia úrovne 1 realizuje priamo na mieste incidentu, základnou požiadavkou na prostriedky používané v nasadení patrí ich mobilita, prehľadnosť uloženia a funkčnosť naplniť obsah činností úrovne 1. Tieto prostriedky sú uložené spravidla v plátenných ruksakoch, alebo v odolných kufroch.

Medzi prostriedky exploatácie úrovne 1, ktorými sú vybavené jednotky patria:

- súprava náradia na odber a prípravu dôkazového materiálu,
- súprava na odber odtlačkov prstov,
- súprava na detekciu výbušnín,
- súprava zrkadiel na prieskum,
- digitálny fotoaparát,
- digitálny záznamník zvuku,
- endoskop,
- detektor kovov
- súprava na označovanie a bezpečnú prepravu dôkazového materiálu .

Exploatáciu úrovne 1 v podmienkach NATO vykonávajú tímy WIT, ktorých činnosť môže vzhľadom na charakter výbušných prostriedkov podporovať spôsobilosť EOD (AJP-3.18, 2017)⁸.

⁷ Smernice pre ozbrojené sily vrátane jednotlivcov, ktoré definujú okolnosti, podmienky, stupne a spôsoby činnosti, pri ktorých môže byť použitá sila, alebo akcie, ktoré sa môžu považovať za provokatívne.

⁸ Exploatácia výbušných prostriedkov je jednou z úloh, ktoré plnia jednotky EOD spolu s reakciou na EO incidenty, EOD poradenstvo, obnovu vojenských zariadení, EOD činnosť pod vodou a podporu technického spravodajstva.

Exploatácia úrovne 2 (angl. *Theatre Exploitation*)

Exploatácia úrovne 2 v poľných podmienkach sa vzhľadom na podmienky laboratórnych skúšok vykonáva v pojazdných prostriedkoch, alebo kontajneroch, ktoré sa dajú účelovo poskladať na mieste ich pôsobenia. Modulárne kontajnery tak umožňujú flexibilné vyskladanie spôsobilostí v závislosti na rozsahu požadovaných laboratórnych skúšok. Príklad takéhoto laboratória je uvedený na Obrázku 2. Tieto poľné laboratória podľa ich vykonávaných činností obsahujú nasledujúce vybavenie na:

a) Detekciu a identifikáciu materiálu (angl. „*Triage*“):

- Röntgenové zariadenie s nízkym výkonom,
- Detektor výbušnín,
- Chemický detektora.

b) Biometrickú analýzu:

- laminárnu luminiscenciu,
- kyanoakrylátovú a Ninhidrinovú komoru⁹,
- skener s vysokým rozlíšením k overeniu zhody odtlačkov prstov.

c) Vizuálnu expertízu:

- elektronický mikroskop s vysokou citlivosťou rozlíšenia,
- profesionálny fotoaparát a osvetľovaciu techniku.
- analýzu elektronického materiálu prostredníctvom:
 - digitálneho osciloskopu,
 - generátora spektra rádiových frekvencií,
 - Faradajovej kletky s rôznymi anténami a náradím k rekonštrukcii elektronických zariadení.

d) Rekonštrukciu dátových médií:

- klonovacie zariadenia a zariadenia prepisovania,
- zariadenia k obnove CD/DVD/Blu-ray médií.

e) Chemickú analýzu:

- spektroskop,
- plynový a kvapalný chromatograf.

⁹ Kyanoakrylátová a ninhidrinová komora je schopná poskytnúť prostredie pre spracovanie odtlačkov. Používa sa v odbore kriminalistiky a forenzných vied – daktyloskopia.

Obrázok 2 Príklad konfigurácie laboratória exploatacie úrovne 2

Zdroj: INDRA , page 2-9

LEGENDA: 1.Triage, 2. Biometrická analýza, 3.Vizuálna analýza, 4.Chemická analýza, 5. Zabezpečený priestor na skladovanie, 6.Veliteľské stanovisko, 7. Riadiace centrum laboratória, 8. Priestor pre hygienu

Exploatacia úrovne 3 (angl. „*Out of theatre Exploitation*“)

Prostriedky exploatacie úrovne 3 zahŕňajú činnosti a vybavenie úrovne 2, avšak s oveľa náročnejšími technológiami, ktoré musia byť z hľadiska ich citlivosti a parametrov umiestnené v budovách. Zároveň tieto možnosti poskytujú laboratórne skúšky podrobných charakteristík materiálu podľa štandardov ISO a spravidla závisia na nasledujúcich faktoroch:

- legislatívnom procese vyšetrovania danej krajiny,
- technologickom využívaní prostriedkov kriminológie,
- národnej a medzinárodnej certifikácie pracovísk exploatacie úrovne 3 (INDRA, Deployable forensic C-IED laboratories, 2013).

Spôsobilosti prostriedkov exploatacie spolu so spôsobilosťami jednotiek NATO pravidelne podliehajú cyklu rozvoju obranného plánovacieho procesu NATO (angl. „*NATO Defence Planning Process – NDPP*“), ktorých kvantitatívne a kvalitatívne charakteristiky sú spresňované vo forme kódov vojenských spôsobilostí (angl. „*NATO Military Capability Codes and Capability Statements – CC&CS*“).

V súčasnosti budovanie a rozvoj spôsobilostí NATO pre oblasť technickej exploatacie rieši samostatná pracovná skupina (angl. „*NATO Technical Exploitation Group – NTEG*“), ktorá je zameraná na:

- definovanie oblasti technickej exploatacie v NATO,
- rozvoj politiky oblasti technickej exploatacie medzi ktoré patrí politika pre biometrické údaje vrátane uchovávanía, odsledovania a vlastníctva informácií,
- definovanie a vykonávanie programu práce NATO v oblasti technickej exploatacie,
- Poradenstvo v komunite NATO pre oblasť technickej exploatacie,
- koordináciu organizácii v prospech podpory technickej exploatacie NATO (NTEG, 2022).

3 MOŽNÝ NÁVRH IMPLEMENTÁCIE EXPLOATÁCIE V PODMIENKACH OS SR

3.1 Návrh exploatacie úrovne 1

Vzhľadom na plnenie záväzku spojeného s členstvom SR v NATO, ozbrojené sily SR v súčasnosti disponujú skúsenosťami, personálom, technikou a materiálom potrebným k vytvoreniu spôsobilostí exploatacie úrovne 1. Táto spôsobilosť môže byť zabezpečená EOD tímami, ktoré sú v pôsobnosti ženijného pluku OS SR. V ďalšom rade je potrebné poznamenať, že EOD tímy OS SR v nasadení mimo územia SR¹⁰ vykonávali a získali skúsenosti s činnosťou exploatacie úrovne 1 v mnohonárodnostnom prostredí.

K podávaniu hlásení k podpore exploatacie úrovne 2 je na úrovni EOD taktických tímov možné použiť štandardizované hlásenia a správy uvedené v AEOPD-6 pod názvom „Hlásenie o pridelení a určení úlohy vojenskej exploatacie úrovne 1“ alebo v prípade neznámeho výbušného zariadenia prostredníctvom „Hlásenie o vojenskej exploatacii úrovne L2“ (Hugyár, 2021). Na základe týchto skutočností OS SR nemusia dodatočne vytvárať samostatné WIT tímy, avšak je potrebné aby EOD tímy vykonávajúce exploataciu výbušných prostriedkov úrovne 1 mali jasne definované vzťahy v oblasti spolupráce s voj. políciou, voj. spravodajstvom a exploataciou úrovne 2.

3.2 Návrh exploatacie úrovne 2

Nakoľko OS SR nedisponujú v súčasnosti spôsobilosťou exploatacie úrovne 2 je potrebné túto spôsobilosť komplexne riešiť za pomoci metodiky funkčných oblastí doktrín, organizačného členenia, výcviku, materiálu, velenia a riadenia, personálu, infraštruktúry a interoperability (angl. „*Doctrine, Organization, Training, Material, Leadership, Personnel, Facilities, Interoperability- DOTMLPFI*“).

S využitím skúseností a následnej metódy dedukcie k implementácii exploatacie úrovne 2 do národného prostredia by bolo potrebné vykonať nasledujúce kroky:

¹⁰ V rozpätí rokov 2010 - 2013 príslušníci OS SR plnili úlohy EOD mimo územia SR v štruktúre úlohového zoskupenia „*Task Force Paladin*“ v priestore regionálneho veliteľstva Južný Kandahár, Afganistan (angl. „*Regional Command South – RC-S*“).

- z ohľadom na interoperabilitu spôsobilostí NATO požiadať o členstvo a aktívne prispievať do pracovnej skupiny NTEG,
- spracovať koncept exploatácie úrovne 2 v kontexte OS SR so zohľadnením národnej legislatívy, poprípade doplniť túto spôsobilosť do podriadenosti vojenského spravodajstva GŠ OS SR/J-2,
- vycvičiť a udržiavať personál a vybavenie exploatácie úrovne 2 schopnej operačného nasadenia,
- obstaráť vzhľadom na definovaný rozsah konceptu prostriedky exploatácie úrovne 2, napr. kontajnerový systém laboratórií,
- materiál a vybavenie k uskutočneniu triedenia „Triage“ je z hľadiska komonality potrebné obstaráť podľa parametrov vybavenia EOD jednotky (Röntgenové zariadenie s nízkym výkonom typu FoxRazor, Detektor výbušnín typu DETEX, Chemický detektor typu RAMAN).
- napojiť zdieľanie a analýzu informácií na medzinárodné inštitúcie EUROPOL, INTERPOL s vytvorením systému manažmentu vedomostí (angl. „*Information Knowledge Management System*“).

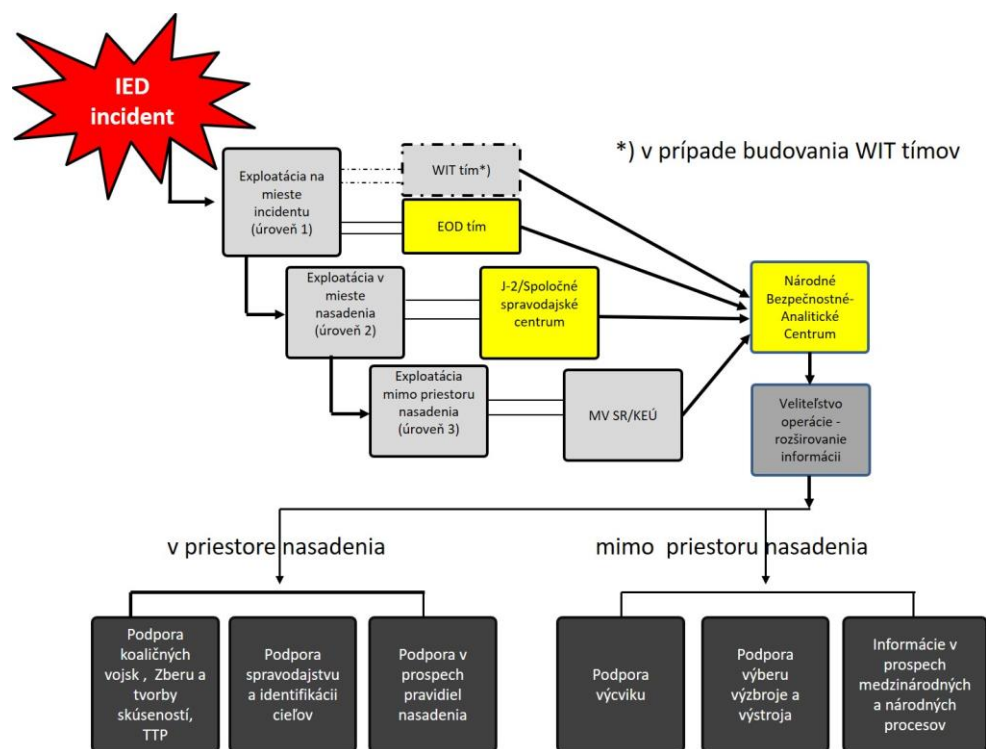
3.3 Návrh exploatácie úrovne 3

Návrh realizácie exploatácie úrovne 3 z hľadiska pôsobenia síl a prostriedkov v OS SR v mierovom, ale i v krízových situáciách (vojna, vojnový stav, stav núdze, výnimočný stav) nemá opodstatnenie nakoľko touto spôsobilosťou na národnej úrovni už disponuje Ministerstvo vnútra. Z dôvodu celkovej funkčnosti systému úrovni exploatácie bude potrebné vypracovať komplexnú koncepciu exploatácie v prostredí OS SR s jej prepojením na národné bezpečnostné agentúry. Zobrazenie návrhu realizácie exploatácie výbušných prostriedkov s ich prínosom pre ochranu vlastných síl v podmienkach SR je zobrazený na Obrázku 3.

ZÁVER

Zabezpečenie relevantných spravodajských informácií, rozvoj protiopatrení v boji proti IED, zefektívnenie identifikácie, zameranie a neutralizácia cieľov je v súčasnom bezpečnostnom prostredí neoddeliteľne späté s bezpečnosťou a obranou štátu proti vnútorným a vonkajším hrozbám. K zabezpečeniu, analýze a poskytovaniu informácií o protivníkovi prispieva svojou činnosťou v NATO oblasť exploatácie, ktorej úrovne sú vzájomne prepojené ako súčasť vojenských spôsobilostí napr. voj. spravodajstva, boja proti IED, EOD a pod. Toto prepojenie je obzvlášť potrebné riešiť vzhľadom na národnú legislatívu ako aj pôsobnosť už existujúcich inštitúcií. Nakoľko Národné Bezpečnostné-Analytické Centrum SR (ďalej NBAC) plní úlohy analytického pracoviska založeného na

aktívnej participácii rozhodujúcich štátnych orgánov SR¹¹, ktoré pôsobia v bezpečnostnej oblasti, je tu možnosť aby gestorom oblasti exploatacie výbušných prostriedkov bolo NBAC (SIS, 2020).

Obrázok 3 Návrh realizácie úrovni exploatacie výbušných prostriedkov v podmienkach OS SR.

Zdroj: Vlastné spracovanie grafického návrhu podľa AJP-3.15, page 2-9

Vzhľadom na nasadenie spôsobilostí OS SR úlohy riadenia spojené s exploataciou úrovne 1 a úrovne 2 vo vojenskom prostredí by mala plniť zložka GŠ OS SR/J-2. V podmienkach OS SR na taktickej úrovni k exploatacii úrovne 1 je možné využiť existujúce skúsenosti a spôsobilosť jednotiek EOD, ktoré sú v podriadenosti ženijného pluku pozemných síl OS SR. Z hľadiska budovania spôsobilostí v porovnaní s inými členskými krajinami aliancie nie je potrebné budovať spôsobilosť exploatacie výbušných prostriedkov úrovne 1 ako samostatnú časť. K implementácii úrovne exploatacie 2 podľa AJP-3.15 je potrebné spracovať a vytvoriť novú spôsobilosť OS SR v podriadenosti vojenského spravodajstva GŠ OS SR/J-2, alebo ako súčasť Spoločného spravodajského centra (angl. „*Intelligence Fusion Centre*“)¹². Exploataciu úrovne 3 do národného prostredia by bolo možné realizovať

¹¹NBAC spolupracuje na platforme s vyslanými zástupcami Slovenskej informačnej služby, Vojenského spravodajstva, Policajného zboru, Kriminálneho úradu finančnej správy, Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, Národného bezpečnostného úradu, Generálneho štábu Ozbrojených síl SR a Úradu vlády SR.

¹²Spoločné spravodajské centrum NATO (angl. „*Joint Intelligence Security Division*“) vzniklo ako centrum hybridných analýz v júli 2017. Jeho úlohou je analýza hrozieb medzi ktoré radíme konvenčnú vojenskú

s využitím prostriedkov a spôsobilostí Kriminalistického a expertízneho ústavu (KEÚ), ktoré je v pôsobnosti Ministerstva vnútra Slovenskej republiky (MV SR).

Návrh exploatácie výbušných prostriedkov do prostredia SR svojim prístupom reflektuje interoperabilitu NATO v možnom mieste nasadenia OS SR, čím zároveň prispieva k zvýšeniu efektivity ochrany vlastných síl, ochrane miestneho obyvateľstva ako aj k odhaľovaniu medzinárodných vojnových zločinov v procese ich vyšetrovania. Avšak, miera realizácie návrhu autora otvára diskusiu ako je, alebo bude rozvoj spôsobilosti exploatácie začlenený do plánovacieho procesu budovania spôsobilostí OS SR v prospech domáceho a medzinárodného krízového manažmentu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- AEODP- 10 Minimum standards of proficiency for trained EOD personnel Edition C Version 1, Brussels: NSO, 2020.
- AEODP-6 Explosive Ordnance Disposal (EOD) reports and messages Edition C Version, Brussels: NSO 1 MAY 2020.
- AJP 3.18 Allied Joint EOD doctrine-study draft, Brussels: NSO forum, August 2021.
- AJP-3.15 Allied Joint Doctrine For Countering Improvised Explosive Devices Edition C Version Brussels: NSO, 2018.
- ATP-3.12.1.1 (B), Allied Tactical Doctrine for Military Search JIEDDO/DIA Weapons Technical Intelligence (WTI) Improvised Explosive Device (IED) Lexicon; 5th Ed, Oct 2017, Page 13-15.
- BUMBRAH, G.S. Cyanoacrylate fuming method for detection of latent fingerprints: a review. *Egypt J Forensic Sci* 7, 4 (2017). <https://doi.org/10.1186/s41935-017-0009-7>.
- Deoxyribonukleová kyselina. In: *Encyclopaedia Beliana*. 1. vyd. Bratislava: Encyklopedický ústav SAV; Veda, 2003. s. 702 ISBN 80-224-0761-5. Zväzok 3. (Č – Eg), s. 298.
- Elektronický lexikón slovenského jazyka, 1987, [online] 1987 [cit. 21.3.2023] Dostupné na internete: <<http://www.slex.sk>>.
- FALGOUT, Ch. A. Technical exploitation in the gray zone, 2019. In *Empowering NATO SOF for strategic effect* [online]. 2023 [cit. 21.3.2023] Dostupné na internete: <<https://www.researchgate.net/>>.
- HOTCHKISS, P. Explosive Threats. In *Explosive Threats - The Challenges They Present and Approaches to Countering Them*, 2018 [online] 01.01.2018 [cit. 21.3.2023] . Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/bud3>>.
- HUGYÁR A., 2021. Tok informácií EOD v obraze štandardizačných dokumentov NATO In: *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. AOS Liptovský Mikuláš:

hrozbu, pašovanie zbraní hromadného ničenia, hrozbu hybridných vojen, kybernetické útoky a medzinárodný terorizmus.

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2021. ISBN 978-80-8040-606-6.

INDRA company. Deployable forensic C-IED laboratories, 2013. In *Security and Defence* [online]. 2023. [cit. 21.3.2023] Dostupné na internete: <<https://www.indracompany.com/>>.

MICHAUD, Y. The silver bullet: The comprehensive approach to Counter Improvised Explosive Devices, 2013. In *JCSP 39 Master of Defence Studies* [online]. 2013 [21.3.2023] Dostupné na internete: <<https://www.cfc.forces.gc.ca/>>.

VON LORINGHOVEN, A. F. NATO review: Adapting NATO intelligence in support of “One NATO”, 2017. In *Opinion, Analysis And Debate On Security Issues* [online]. 2017 [cit. 21.3.2023] Dostupné na internete: <<https://www.nato.int/>>.

NATO Technical Exploitation Group- NTEG, AC/343-D(2020)REV-1 Terms of Reference for the NATO Technical Exploitation Group.. Brussels: 19 January 2020.

NATO Term, the official NATO Terminology Database. In *NATO Standardization Office* [online]. 29.08.2022 [cit. 21.3.2023] . Dostupné na internete: <<https://nso.nato.int/>>.

SH/SDP/SDF/CFR/DPF/19-003782 NATO Capability Codes and Capability Statements. 5000/FPR - 0070/TT-1758/Ser:NU0517. Brussels: 22. January 2020.

SIS - Slovenská Informačná Služba. Národné Bezpečnostné Analytické Centrum (NBAC), 2020 In *O nás* [online]. 2023 [cit. 21.3.2023] Dostupné na internete: <<https://www.sis.gov.sk/>>.

SOŠ 3680 AAP-6 Slovník termínov a definícií NATO (vydanie 14), Bratislava, December 2022.

pplk. Ing. Alexander HUGYAR

Externý doktorand katedry bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš

Tel.: +421 960 333 544

E-mail: alexander.hugyar@eodcoe.org

RELIGIOZITA KADETOV AKADÉMIE OZBROJENÝCH SÍL SR V CELONÁRODNOM KONTEXTE: SPOLOČENSKÁ ZÁŤAŽ ALEBO ŠANCA S VÍZIOU?

RELIGIOSITY OF CADETS OF THE ACADEMY OF THE ARMED FORCES OF THE SLOVAK REPUBLIC IN A NATIONAL CONTEXT: SOCIAL BURDEN OR OPPORTUNITY WITH A VISION?

Tomáš HUĎA

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 29. 03. 2023

Schválený: 12. 06. 2023

Vydaný: 30. 06. 2023

ABSTRACT

The presented study is the result of research that took place for a long time at the Academy of the Slovak Armed Forces in Liptovský Mikuláš. Its intention was to reveal the religious environment in which the cadets of this academic institution grew up and currently live, as well as the willingness of the cadets to subscribe to their denomination. We found that most cadets come from a religious background, but their willingness to live their faith actively depends on their level of spiritual maturity. Regarding the individual results of the research, we found that more than three quarters of the cadets belong to the Catholic Church of both rites. Compared to the results of the population census of the Slovak Republic from 2021, this is a noticeable increase, which is caused by the fact that the cadets come from areas where the Catholic Church is in the majority and where unemployment is also higher. The percentage composition of cadets of other christian denominations was approximately the same as in the results of the Statistical Office of the Slovak Republic. The number of non-religious cadets at the Academy is smaller than the Slovak average resulting from the results of the census. The interest in spiritual activities on the part of cadets is average, it depends on the commitment of individual cadets, as well as the spiritual offers of the military chaplains themselves. However, there is considerable interest in religious studies at the Academy. This results from the interest in studying the elective subject of religious studies, and we also register an increased interest in the processing of military-religionistic topics in the form of seminar and final theses. The results of the research are a challenge for us to create a programmatic vision of systematic work with cadets on religious basics, which would ultimately lead to the axiological education of mature, responsible and nationally oriented leaders of the Armed Forces of the Slovak Republic.

KEYWORDS

Keywords: religiosity, Academy, confession, faith, Church.

© 2022 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

Termíny religiozita, náboženstvo, vierovyznanie v nás evokujú špecifické vonkajšie prejavy ľudí, ktorí sa hlásia ku konkrétnej náboženskej skupine. Táto premisa je pravdivá len z časti. Na pozadí fenomenologicky vnímaných kultových prejavov však jestvuje osobné rozhodnutie človeka, ktorý je presvedčený a zažil skúsenosť s tým, že za pozitivisticky a empiricky orientovanou realitou je niečo viac. Či už je to vnímateľná energia, deisticky neosobná, ale presne fungujúca zákonitosť, alebo metafyzické osobné bytie nazývané Bohom, vždy ide o entitu presahujúcu náš gnozeologický horizont. Skúmanie tejto entity vyvoláva fascináciu i bázeň, tajomnú mysterióznosť i rešpekt. Religiozita ako základná antropologická konštanta jestvuje v každom z nás, avšak u každého môže mať iné prejavy. A to nielen u veriaceho človeka. Aj život zdanlivého ateistu je založený na viere v človeka, dôvere a schopnosti milovať a byť milovaný. Všetky tieto fenomény majú nápadne blízko k fenoménu religiozity.

1. CIELE A METÓDY ŠTÚDIE

Cieľom tejto štúdie je charakterizovať religiozitu vo všeobecnosti, v podmienkach Ozbrojených síl SR a v podmienkach Akadémie Ozbrojených síl Slovenskej Republiky generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši (ďalej len AOS). Chceme zistiť, aké je konfesijné zloženie kadetov a kadetiek na základe vierovyznania, vyhodnotiť ho a následne porovnať s výsledkami náboženského zloženia pri sčítaní obyvateľstva v roku 2021. Pre lepšiu prehľadnosť budeme používať tak pre kadetov ako aj pre kadetky jednotný termín – kadet/kadeti.

Pre získanie relevantných výsledkov sme použili metódu religionistického výskumu prostredníctvom dotazníka, ktorý obsahoval štyri anketové otázky. Výsledky boli spracované pomocou štatistickej metódy tak, aby numericky a percentuálne vyjadrili konfesijné zloženie výskumnej zložky – kadetov AOS. V závere pri porovnávaní a generalizácii výsledkov sme využili komparatívnu, analytickú a syntetickú metódu.

2. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

2.1 Čo je religiozita

Religiozita alebo náboženskosť je jednou zo základných antropologických konštánt. Je to schopnosť človeka identifikovať sa s náboženskými predstavami. Je špecifickým druhom predvedeckého a (v súčasnosti aj) postvedeckého poznania zameraného na hľadanie odpovedí na substanciálne otázky o zmysle existencie človeka a pozitivisticky jestvujúceho sveta a kozmu (Anzenbacher, 1994). Tieto odpovede *sui generis* sú spravidla metafyzického

charakteru a smerujú k najvyššiemu bytiu, ktorým je boh alebo božstvo. Religiozita nekladie dôraz na metodológiu exaktného dokazovania, čo by v jej prípade bolo neefektívne, nakoľko sa zaoberá nadprirodzeným svetom a jeho presahom do ľudských dejín. Jej poznávajúcimi prostriedkami sú intuícia, profétizmus¹, mytológia, predstavivosť a slobodné zjavovanie sa božstva v priestore a čase.

Religiozitu chápeme aj ako základnú antropologickú konštantu, ktorá sa v špecifických podobách dejinne odhaľuje v konkrétnych náboženstvách. Zároveň je aj prienikom konkrétne formulovanej osobnej viery a náboženstva ako spoločenského fenoménu (Hudča, 2021).

Konkrétnymi formami religiozity sa zaoberá religionistika. Je to vo všeobecnosti empirická veda o náboženstvách. Názov religionistika je odvodený z latinského slovesa *re – ligere* (znovu zviazať) v zmysle objavovať všetko to, čo spája človeka s absolútnom (bohóm, božstvom). Formuje sa ako empirická, antropologická veda, ktorá skúma náboženské štruktúry sveta historicky a fenomenologicky ako zložitý, mnohvrstvomý jav z aspektu psychického, sociálno-kultúrneho i z aspektu viery človeka v určitú transcendenciu, t. j. v interdisciplinárnej perspektíve (Komorovský, 1997). Skúma podstatu náboženstiev, ich štruktúru, sociálnu funkciu, dejinný vývoj, morálno-etické a kultúrno-spoločenské dôsledky na život jednotlivca, ako aj na život religióznej society. V súčasnosti sa využíva aj pri sociálnej inklúzii v multireligióznych ambientoch (napr. teológia oslobodenia v menej rozvinutých krajinách Latinskej Ameriky). Pri svojom bádání, zachovajúc si nestrannosť a ideologickú nepredpojatosť, nepriorizuje žiadnu konkrétnu formu náboženstva. Kriticky a racionálne reflektuje individuálny a spoločenský príspevok náboženstiev a axiologicky porovnáva základné filozoficko-teologické premisy v jednotlivých náboženstvách.

Religionistika má niekoľko aspektov. My sa zameriame na axiologický, antropologický a etický aspekt. Axiologický aspekt spočíva v začleňovaní ideí, noriem a hodnôt, ktoré sú v náboženstve vyjadrené, do spoločenského života. Hodnoty sú axiomy, na ktorých je budovaná základná štruktúra náboženskej spoločnosti. Sú nemenné a univerzálne kvality, ktoré vytvárajú archetypálne formy správania. Antropologický aspekt náboženstva ponúka vysvetlenie existencie, pôvodu a zmyslu ľudského bytia. Všetky tieto aspekty sú interpretované z hľadiska božského bytia. Ľudská bytosť je zároveň vnímaná ako súčasť existujúcich foriem života a sveta. V monoteistických náboženstvách je človek považovaný za vrchol stvorenia a jeho prítomnosť vo svete sa chápe v zmysle administrátora. Etický aspekt náboženstva pozoruje dokonalejšie náboženské systémy, ktoré ponúkajú morálne imperatívy zabezpečujúce čnostný životný štýl, ktorý formuje spoločenskú morálku. Náboženstvo ponúka etické princípy založené na nemenných hodnotách, ktoré sú v rozpore s konsenzuálnou etikou (etické princípy sú dielom dohody). V niektorých dejinných odtieňoch konkrétnych náboženstiev vznikali uzatvorené skupiny kladúce dôraz len na etickú

¹ Proroctvo – pozn. autora

stránku náboženstva (niektoré judaistické skupiny, pietizmus). Takéto dejinné formy sa čoraz viac dostávali do pokušenia elitárstva a vlastnej nadradenosti.

2.2 Religiozita v slovenskej spoločnosti a súčasná legislatíva

Religiozita je v spoločnosti zastúpená registrovanými náboženskými cirkvami a spoločnosťami, neregistrovanými náboženskými spoločenstvami snažiacimi sa o registráciu a schválenie štátnym aparátom zastúpeným Ministerstvom kultúry SR, občianskymi a neziskovými združeniami s náboženským pozadím, náboženskými hnutiami (v minulosti „sektami“) ako aj pseudoreligionistickými predstavami (napr. médiakracia – silný vplyv médií).

Spoločnosť zabezpečuje registrovaným cirkvám a spoločnostiam slobodné vierovyznanie, legislatívnu ochranu a finančnú podporu. Slovenská legislatíva platná od 1. januára 2019 umožňuje registráciu nových cirkví a náboženských spoločností vtedy, keď kandidujúca cirkev alebo náboženská spoločnosť získa čestné vyhlásenia najmenej 50 000 plnoletých členov, sú občanmi Slovenskej republiky a majú v nej trvalý pobyt, hlásia sa ku konkrétnej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, podporujú návrh na jej registráciu, sú jej členmi, poznajú základné články viery a jej učenie a sú si vedomí práv a povinností, ktoré im vyplývajú z členstva v cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, s uvedením ich mien, priezvisk, trvalého pobytu a rodných čísel. Je len pochopiteľné, že takáto cirkev alebo náboženská spoločnosť záväzne vyhlási, že bude plne rešpektovať zákony a všeobecne záväzné právne predpisy a bude tolerantná k ostatným cirkvám a náboženským spoločnostiam a osobám bez vyznania (Ministerstvo kultúry SR, 2019).

Zoznam registrovaných cirkví a náboženských spoločností v Slovenskej republike:

- Apoštolská cirkev na Slovensku,
- Bahájske spoločenstvo v Slovenskej republike,
- Bratská jednota baptistov v Slovenskej republike,
- Cirkev adventistov siedmeho dňa, Slovenské združenie,
- Cirkev bratská v Slovenskej republike,
- Cirkev československá husitská na Slovensku,
- Cirkev Ježiša Krista Svätých neskorších dní v Slovenskej republike,
- Evanjelická cirkev augsburského vyznania na Slovensku,
- Evanjelická cirkev metodistická, Slovenská oblasť,
- Gréckokatolícka cirkev na Slovensku,
- Kresťanské zbory na Slovensku,
- Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia v Slovenskej republike,
- Novoapoštolská cirkev v Slovenskej republike,
- Pravoslávna cirkev na Slovensku,
- Reformovaná kresťanská cirkev na Slovensku,

- Rímskokatolícka cirkev v Slovenskej republike,
- Starokatolícka cirkev na Slovensku,
- Ústredný zväz židovských náboženských obcí v Slovenskej republike (Ministerstvo kultúry SR, 2019).

Pozrime sa do nedávnej histórie. Kým na základe predchádzajúcej legislatívy platnej do apríla 2007 stačilo na registráciu cirkvi predložiť podpisy 20 000 sympatizantov, od mája 2007 bolo na registráciu potrebných 20 000 plnoletých členov. Nebolo žiadnym tajomstvom, že táto legislatívna zmena nastala v súvislosti s moslimami. V tom čase by tú podmienku spĺňalo len päť najväčších cirkví. Ostatných trinásť by sa za týchto podmienok zaregistrovať nemohlo, respektíve by sa museli spoľahnúť na získanie výnimky, keď vďaka historicky dokázateľnému pôsobeniu na našom území mohli získať registráciu aj menšie cirkvi (Seberíniová, 2010).

Súčasná kritériá na legislatívne konanie pri registráciách nových cirkví a náboženských spoločností z roku 2019 sú oproti minulosti značne sťažené, najmä čo sa týka počtu plnoletých členov spoločností žiadajúcich o registráciu. Ako príklad môže poslúžiť snaha Kresťanského spoločenstva Milosť (ďalej len Milosť) o dosiahnutie registrácie zo strany štátnych aparátov. Žiadosť o registráciu podali ešte koncom roka 2018, takže boli posudzovaní na základe pôvodnej legislatívy platnej z roku 2007. Na predložených členských hárkoch síce bolo viac ako 20 000 členov, avšak prakticky ihneď na to sa ukázalo, že išlo o členov, ktorí už nežili („čierne duše“?) alebo medzičasom sa stali členmi iných náboženských skupín alebo sa vrátili do svojich pôvodných cirkví, v ktorých sa narodili. Registrácia Milosti bola Cirkevným odborom Ministerstva kultúry zamietnutá a od tohto momentu sa začali nekonečné súdne prietahy medzi Slovenskou republikou a Milosťou, ktoré skončili na Najvyššom a Ústavnom súde. Aj keď tie neschválili rozhodnutie Ministerstva kultúry SR o zamietnutí registrácie, opäť sa roztočil kolotoč právneho posudzovania žiadosti o registráciu a dodnes nie je ukončený. Medzičasom Ministerstvo kultúry SR poverilo odborníkov v oblasti religionistiky (napr. prof. Kardis z Gréckokatolíckej fakulty Prešovskej univerzity), aby vykonali istý druh religionistického auditu dotknutého spoločenstva so zámerom zistiť, či sa v ňom nenachádzajú prvky škodlivého sektárstva. Spoločenstvo však prestalo s odborníkmi spolupracovať, odmietlo akúkoľvek formu komunikácie, pri vstupe do ich modlitební zatvárali pred nimi dvere, čím si sami vystavili „vysvedčenie“ o ľudskej nezrelosti a nedostatku správneho úsudku. Ďalšími podozrivými prvkami v Milosti sú vysoké finančné dary, psychologický nátlak a netolerancia. Napokon sa prívrženci spoločenstva Milosť ani netaja silnou opozíciou voči majoritnej katolíckej cirkvi prerastajúcou do agresivity (Števkov, 2022). Zdá sa, že nedostatočne naplnené právne kritériá potrebné k registrácii tohto spoločenstva sú len neškodnou „škvrou“ oproti značnému spoločenskému nebezpečeniu vyplývajúcejmu z intencionálne živej netolerancie.

Problematickým sa stáva dokazovanie členstva v cirkvi alebo náboženskej spoločnosti. V majoritných registrovaných cirkvách je členom cirkvi z právneho hľadiska

novokrstenec (neofit) a o jeho krste jestvuje záznam v cirkevných matrikách. V prípade nových cirkví a náboženských spoločností sa členstvo dokazuje ťažšie, pretože cirkevné matriky buď nepoznajú alebo ich právny význam zaznávajú. Zväčša sa prezentujú písomným prehlásením autority alebo samotného člena, avšak o právnom aspekte tohto aktu je možné viesť diskusiu. Ak boli pred svojou konverziou členmi niektorej z registrovaných cirkví, zvyčajne absolvujú právny úkon formálneho odpadnutia od cirkvi, ktorý je sprevádzaný cirkevnými trestami (Kódex kánonického práva, 1983, kán. 1331; Kódex kánonov východných cirkví, 1990, kán. 1431 §1). V rozličných registrovaných kresťanských cirkvách je tento postup rôzny.²

Samotná registrácia má dnes skôr politicko-ekonomické ako religionistické pozadie. Prakticky sa tu jedná o to, aby štát a spoločnosť neposkytovali legislatívny základ na získanie rôznych druhov výhod, ktoré z registrácie vyplývajú, a aby akékoľvek náboženské hnutie – aj potencionálne nebezpečné – nemohlo čerpať financie zo štátneho rozpočtu (Seberíniová, 2010).

² V katolíckom cirkevnom práve jestvuje inštrukcia týkajúca sa postupu v prípade žiadosti o formálne odpadnutie od Katolíckej cirkvi:

1. K tomu, aby formálny úkon odpadnutia od Katolíckej cirkvi bol považovaný za platný a skutočný, musí byť vykonaný kánonicky spôsobilou osobou (porov. Kódex kánonického práva - CIC, kán. 124 a Kódex kánonov východných cirkví - CCEO, kán. 931) osobne, vedome a dobrovoľne: a) vnútorným rozhodnutím odlúčiť sa od Katolíckej cirkvi b) vonkajším prejavom tohto rozhodnutia c) prijatím tohto rozhodnutia kompetentnou cirkevnou autoritou.
2. Formálny úkon odpadnutia od Katolíckej cirkvi nemá iba právno-administratívny charakter – vystúpenie z Cirkvi za účelom dosiahnutia občianskych účinkov – ale je skutočným odlúčením sa od konštitutívnych prvkov cirkevného života. Predpokladá teda buď úkon apostázie – odmietnutia kresťanskej viery, alebo herézy – popierania niektorej pravdy, ktorú je nutné veriť božskou a katolíckou vierou, alebo schizmy – odmietnutia spoločenstva s členmi Katolíckej cirkvi.
3. Formálny úkon odpadnutia od Katolíckej cirkvi, ktorý je v súlade s kánonickým právom úkonom apostázie, herézy alebo schizmy, prináša so sebou tieto dôsledky: a) vylúčenie z prijímania sviatostí (CIC, kán. 1331 § 1. a kán. 915 a CCEO, kán. 1431, § 1 a 1434, § 1) b) odmietnutie cirkevného pohrebu, ak pred smrťou osoba neprejavila nejaké znaky pokánia (CIC, kán. 1184 § 1.1° a CCEO kán. 877). c) nemožnosť prijatia úlohy krstného alebo birmovného rodiča (CIC, kán. 874 § 1.4° a 893 § 1 a CCEO, kán. 685 § 1.6) d) nutnosť povolenia miestneho ordinára ku kánonickému manželstvu (CIC, kán. 1071 § 1.5° a CCEO, kán. 789 6°).
4. Osoba, ktorá chce vystúpiť z Cirkvi, predloží písomnú žiadosť farárovi svojho kánonického trvalého bydliska (CIC, kán. 107 a CCEO kán. 916), ktorý pozve žiadateľa k osobnému stretnutiu za účelom potvrdenia identity žiadajúceho a objasnenia jeho žiadosti formou pastoračného rozhovoru, v ktorom: a) vysvetlí závažnosť jeho žiadosti o vystúpenie z Cirkvi, že vystúpenie z Cirkvi je chápané nielen ako hriech, ale v kánonickom práve aj ako trestný čin, za ktorý je predpísaný kánonický trest exkomunikácie; b) informuje o dôsledkoch exkomunikácie, c) pokúsi sa trpezlivou láskou motivovať k zmene rozhodnutia, aby upustil od zamýšľaného odpadnutia od Cirkvi.
5. Farár odošle túto žiadosť svojmu ordinárovi so svojim sprievodným listom, v ktorom uvedie výsledok pastoračného pohovoru a tiež doplní údaj farnosti krstu.
6. V prípade odmietnutia osobného stretnutia, odošle farár žiadosť svojmu ordinárovi. V takomto prípade je žiadateľovi adresovaná písomná výzva doporučeným listom, ktorým sa mu dá možnosť s určením časovej lehoty, aby prehodnotil zamýšľaný úkon a zároveň ho informuje o dôsledkoch vystúpenia z Cirkvi.
7. Miestny ordinár po posúdení, či sú splnené požadované kánonické podmienky, deklaruje skutočnosť formálneho vystúpenia z Cirkvi, oznámi to žiadateľovi spolu so skutočnosťou upadnutia do exkomunikácie (CIC, kán. 1364 § 1 a CCEO, kán. 1436 § 1 a kán. 1437) a kánonickými dôsledkami, ktoré s tým súvisia. Tiež ho informuje o možnosti opätovného návratu do Katolíckej cirkvi. (Arcibiskupský úrad Bratislava, 2020).

Religiozita formulovaná teológiou jednotlivých náboženstiev poskytuje spoločnosti hodnotovú a morálnu orientáciu, ku ktorej nemožno nepridať aj kultúrny a výchovno-vzdelávací aspekt. Centrá duchovnosti (Šaštín, Levoča, Staré Hory, Mariánka, Klokočov...) sú miestom nielen pre duchovné stíšenie a mentálnu regeneráciu, sú miestami mnohých ľudských konverzií – životných obrátení k duchovným, mravným a vzťahovým hodnotám. Kultúrne pamiatky Slovenska sú v prevažnej miere spravované cirkvami, ktoré ich udržiavajú tak zo štátnych ako aj z vlastných prostriedkov. Cirkevné školstvo – základné, stredné aj vysoké – má na Slovensku nebývalý rozmach a výchovno-vzdelávacie úspechy, pričom mnohí absolventi takýchto výchovno-vzdelávacích inštitúcií sa vypracovali na erudovaných odborníkov v rôznych odvetviach tak na Slovensku, ako aj v zahraničí.

Boli to cirkvi, ktorých etický inštrumentár a religiózny duch bol kritickým hlasom v časoch, keď spoločnosti chýbala morálna kondícia. Uvedme napríklad Bratislavský Veľký piatok dňa 25. marca 1988 – Sviečková manifestácia, ktorá bola zameraná na indikáciu absentujúcich základných demokratických slobôd. Táto manifestácia zásadným spôsobom nasmerovala spoločnosť k udalostiam 17. novembra 1989 a aj tých, ktoré nasledovali.

V nedávnej minulosti cirkvi poskytovali morálnu garanciu pri odsúdení hanebných trestných činov, ktoré sa tak bolestne dotkli slovenskej spoločnosti, avšak primárne mali na zreteli pomoc pri zmiernení bolesti pozostalých. Nemožno zabudnúť ani na multidimenzionálnu pomoc cirkví v čase pandémie a najmä na humanitárnu pomoc pre utečencov z vojnou postihnutej Ukrajiny. Charitatívna činnosť cirkvi úspešne supluje štát nielen pri utečeneckých krízach, ale aj v akejkoľvek humanitárnej oblasti v rámci našej republiky (pomoc ľuďom bez domova, pomoc marginalizovaným a sociálne slabým rodinám a i.).

2.3 Religiozita v podmienkach OS SR

Fenomén religiozity je v ozbrojených silách garantovaný inštitúciou náboženskej slobody. Každý vojak vyznávajúci konkrétnu formu náboženskej viery má v podmienkach armády garantovanú slobodu náboženského prejavu, ktorá musí byť rešpektovaná, pokiaľ sa jedná o registrovanú cirkev alebo náboženské spoločenstvo. Aj keď sa právom tvrdí, že duchovná služba v armáde je tak stará, akou je stará samotná armáda, nebolo tomu vždy tak. V minulosti duchovnú službu v armádach zabezpečovali kňazi, pastori či rabíni. Ich samotná prítomnosť a duchovné aktivity rôznorodého charakteru mali pozitívny vplyv na ťažko skúšanú mentalitu vojakov, ktorí sa v poľných podmienkach určite necítili komfortne. Špecifické postavenie duchovnej služby v armáde Československa bolo narušené komunistickým režimom. Keď bola následne v roku 1950 gréckokatolícka cirkev postavená „mimo zákon“, prakticky sa dalo čakať aj oficiálne zrušenie duchovnej služby v armáde. To sa napokon stalo 23. mája 1950, keď na zasadaní Najvyššej rady obrany štátu na návrh gen. Procházku bola duchovná služba v armáde definitívne zrušená (Pejs, 1992).

Obnovenie duchovnej služby nastalo až po vzniku samostatnej Slovenskej republiky a to v roku 1994. Na Ministerstve obrany bol zriadený spoločný Úrad vojenských duchovných (ďalej len ÚVD), ktorý zahájil činnosť 1. februára 1995. Pre vojenských duchovných boli vytvorené systemizované miesta na Generálnom štábe Armády SR, veliteľstvách zborov a na vojenských vysokých školách. Vojenský duchovní boli organizačne podriadení príslušnému veliteľovi a odborne riaditeľovi ÚVD bez ohľadu vierovyznania (Huďa, 2021).

Vatikánska Svätá stolica bulou *Spiritalem progressionem* zo dňa 1. marca 2003 zriadila Ordinariát ozbrojených síl a ozbrojených zborov Slovenskej republiky. Ordinariát je samostatným cirkevným útvarom na základe kánonického práva a Apoštolskej konštitúcie *Spirituali militum curae*. Je právne postavený na úroveň diecéz a je zároveň samostatnou inštitúciou v štruktúrach ozbrojených síl a ozbrojených zborov Slovenskej republiky. V štruktúrach Ministerstva obrany SR a Ozbrojených síl SR je vytvorených 27 miest katolíckych vojenských duchovných. K 1. januáru 2023 je obsadených 19 miest (Ordinariát OS a OZ SR, 2023).

31. júla 2006 vzniklo Ústredie ekumenickej pastoračnej služby zastrešujúce duchovné pastoračné sprevádzanie pre nekatolíckych príslušníkov ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR. Je potrebné uviesť, že každý vojak má právo na primeranú duchovnú starostlivosť a na účasť na náboženských aktivitách, ak to nie je v rozpore s potrebami služobného úradu (veliteľa) a s výkonom štátnej služby (Zákon o štátnej službe profesionálnych vojakov, § 133 bod 1f zákona 281/2015.). Samotní velitelia majú preto vytvoriť podmienky na duchovný život a vykonávanie náboženských aktivít v spolupráci s vojenskými duchovnými. V štruktúrach Ministerstva obrany SR a Ozbrojených síl SR je vytvorených 10 miest vojenských duchovných. K 1. januáru 2023 je obsadených 7 miest (Ústredie ekumenickej pastoračnej služby, 2023).

Na AOS je od roku 1997 zriadená duchovná služba pre katolíckych veriacich. 1. mája 2004 bola na AOS v Liptovskom Mikuláši zriadená vojenská akademická farnosť sv. Jany z Arku, ktorá jestvuje ako personálna farnosť, do ktorej patria osoby katolíckeho vierovyznania: kadeti, profesionálni vojaci, zamestnanci a výsluhoví dôchodcovia ako aj ich rodinní príslušníci bývajúci v spoločnej domácnosti. Od roku 2020 je evidovaná aj ako farnosť na Ministerstve kultúry SR. Od roku 2007 poskytuje duchovnú službu na AOS aj Ekumenická pastoračná služba, ktorá je zastúpená evanjelickým vojenským duchovným.

2.4 Školské jednotky AOS v kontexte celospoločenskej religiozity

AOS vzdeláva a vychováva budúcich dôstojníkov pre potreby Ozbrojených síl SR. Zloženie študentov na základe trvalého bydliska náležiaciho k určitému vyššiemu územnému celku nie je rovnomerné. Najviac kadetov pochádza z Prešovského, Košického a Žilinského kraja, najmenej z Bratislavského a Trnavského kraja. Odpoveď prečo je to tak

poskytnú odborníci v oblasti sociológie. Nás však bude zaujímať z toho vyplývajúci fakt, že geografická proveniencia súvisí s náboženským zložením kadetov študujúcich na AOS.

V nasledujúcej časti sa budeme venovať zloženiu kadetov na AOS podľa náboženského vierovyznania. K dosiahnutiu tohto cieľa sme využili religionistický výskum prostredníctvom dotazníka, ktorý nám pomohol spoznať odpovede na viaceré otázky, počnúc náboženským vyznaním kadetov AOS až po záujem kadetov o služby poskytované duchovnou službou.

3. VÝSKUM

3.1 Dotazníkové otázky a respondenti

Dotazník s anketovými otázkami bol kadetom 1. ročníka distribuovaný vždy v letnom semestri, čo znamená, že sa doň nezapojili kadeti, ktorí po osobnej sebareflexii a po odhadnutí svojich inteligibilných schopností dobrovoľne odišli alebo neprešli klasifikáciou po ukončení zimného semestra. Dotazník bol distribuovaný študentom 1. ročníka bakalárskeho štúdia nepretržite počas piatich po sebe nasledujúcich rokov, nezávisle od pandemického obdobia. V konečnom dôsledku sme tým získali prehľad konfesijného zloženia v piatich ročníkoch (1. – 3. ročník 1. stupňa a 1. – 2. ročník 2. stupňa). Do výskumu sa aktívne zapojilo a dotazník duchovnej služby vyplnilo spolu 408 kadetov AOS.

Dotazník duchovnej služby nebol anonymný. Kadeti uviedli svoje meno a priezvisko a študijný odbor. Kadeti odpovedali v dotazníku na tieto tematické okruhy:

1. vyznanie,
2. kontakt na seba v prípade záujmu o aktivitách duchovnej služby,
3. kadeti mali možnosť vyjadriť svoj záujem o štúdium religionistiky,
4. osobné postrehy, návrhy, pripomienky.

Ad 1. V otázke bolo možné označiť jedno z vierovyznaní: rímskokatolík, gréckokatolík, evanjelik, pravoslávny, reformovaný, iné a ateista (bez vyznania).

Ad 2. Bolo možné uviesť akýkoľvek kontakt: telefonický, elektronickú adresu alebo adresu trvalého bydliska.

Ad 3. Religionistika sa na AOS vyučuje ako výberový predmet v zimnom semestri 2 ročníka bakalárskeho štúdia. Vyjadrený záujem o toto štúdium bol nezáväzný.

Ad 4. V tejto otázke respondenti mali uviesť nové nápady, návrhy a osobné otázky adresované duchovnej službe.

3.2 Výsledky dotazníka duchovnej služby

3.2.1 Prvá otázka: vierovyznanie

Kadeti označili svoje vierovyznanie označením jednej z možností. V dvoch prípadoch respondent označil dve vierovyznania. Či už išlo o omyl, lebo o náboženskú príslušnosť rodičov, ktorí žijú v tzv. zmiešanom manželstve (matrimonium mixtum), výsledok takto formulovanej konfúzne odpovede sme do konečných štatistík nezarátavali. V jednom prípade kadet označil vierovyznanie, ktoré, ako sa neskôr ukázalo, sám nevyznáva a nie je členom tej cirkvi. V skutočnosti patril do minoritnej cirkvi, avšak nevedno, čo ho viedlo k danej odpovedi. Môžeme sa len domnievať, že išlo o snahu splynúť s ostatnými v kolektíve a teda „nevytrčať“, alebo išlo o úprimné vyjadrenie sympatie k cirkvi, ktorá mu imponuje so zreteľným vedomím možnej konverzie v budúcnosti.

Pri údajoch o katolíckom vierovyznaní sme uviedli štatisticky za obidve tradície – rímskokatolícku aj gréckokatolícku. Nezabúdajme, že je len jedna katolícka cirkev, ktorá je v podmienkach Slovenska reprezentovaná dvoma tradíciami a obradmi – latinskou (rímskokatolíckou) a byzantskou (gréckokatolíckou). Medzi oboma tradíciami nejestvujú vieroučné a teologické rozdiely. Odlišnosť je viditeľná iba v obradových otázkach, ktoré však nenarúšajú jednotu katolíckej cirkvi, naopak; pestrosť prejavov je hlavným znakom katolicity (všeobecnosti). Druhý Vatikánsky koncil to potvrdzuje: „rozmanitosť v Cirkvi nielenže nie je na škodu jej jednote, ale skôr ju robí viditeľnejšou. Katolícka cirkev chce, aby zostali neporušené tradície každej partikulárnej cirkvi alebo obradu a zároveň sa usiluje prispôbiť svoj spôsob správy rozmanitým časovým a miestnym potrebám.“ (Druhý Vatikánsky koncil, 1965, *Orientalium Ecclesiarum*, bod 2).

Aj pri sčítaní obyvateľov 2021 sa stretávame s dvomi na sebe nezávislými cirkvami. Je pravda, že pred štátnymi inštitúciami vystupujú ako dva štatutárne nezávislé právne subjekty, avšak eklesiologicky majú rovnaké hierarchické usporiadanie na čele s rímskym biskupom – pápežom. Preto sme v našej štúdii počítali len s katolíckou cirkvou ako takou, avšak v zátvorkách sme uviedli čísla a percentuálne údaje za obidve katolícke tradície.

Výsledky boli štatisticky spracované a výsledok nájdete v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka 1 Počty kadetov AOS hlásiacich sa k jednotlivým kresťanským denomináciám

	Katolícka cirkev (r.kat.+gr. kat.)	Evanjelická cirkev a.v.	Pravoslávna cirkev	Reformovaná cirkev	Iné	Ateisti (bez vyznania)	Zúčastnených spolu
1.ročník	86 (76+10)	6	1	1	1 ³	17	112
2.ročník	65 (57+8)	5	1	-	-	13	84
3.ročník	51 (42+9)	5	-	1	1 ⁴	6	64
4.ročník	43 (39+4)	4	-	-	-	16	63

³ Cirkev bratská

⁴ Baptistický zbor

	Katolícka cirkev (r.kat.+gr. kat.)	Evanjelická cirkev a.v.	Pravoslávna cirkev	Reformovaná cirkev	Iné	Ateisti (bez vyznania)	Zúčastnených spolu
5.ročník	65 (59+6)	4	1	-	-	15	85
SUMA	310 (273+37)	24	3	2	2	67	408

Zdroj: vlastné spracovanie

Zaujímavé je značné väčšinové zastúpenie katolíckeho vierovyznania. Vedomie patriť k majoritnému náboženskému vierovyznaniu zohralo podstatnú úlohu aj v ochote prihlásiť sa k väčšine, ktorá má v societe svoj hlas i mentálnu silu. Toto religiózne sebavedomie môže produkovať podvedomú i vedomú exkluzivitu, ktorá môže viesť k zaznávaní antagonistických konfesíí. Naopak, menšinové vedomie môže spôsobiť určitú mieru chcenej anonymity, ktorá však negatívne prispieva k subjektivistickému prežívaniu viery. Na druhej strane sa pri minoritných vierovyznaniach možno stretnúť s opačnou snahou byť počuteľný a viditeľný. Uvedená druhá alternatíva žiaľ neskôr môže v mene predpojatej diskriminácie sklzánuť do vedomej opozície vedúcej do agresivity voči majoritnej kresťanskej denominácii. Duchovná ponuka a religiózna agenda takýchto „opozičných“ minoritných kresťanských denominácii je napokon zjednocujúcim prvkom v konfrontácii s majoritnou kresťanskou denomináciou, čo možno badať aj v kreovaní nadkonfesionálnych ekumenických inštitúcií, ktoré združujú predovšetkým minoritné cirkvi.

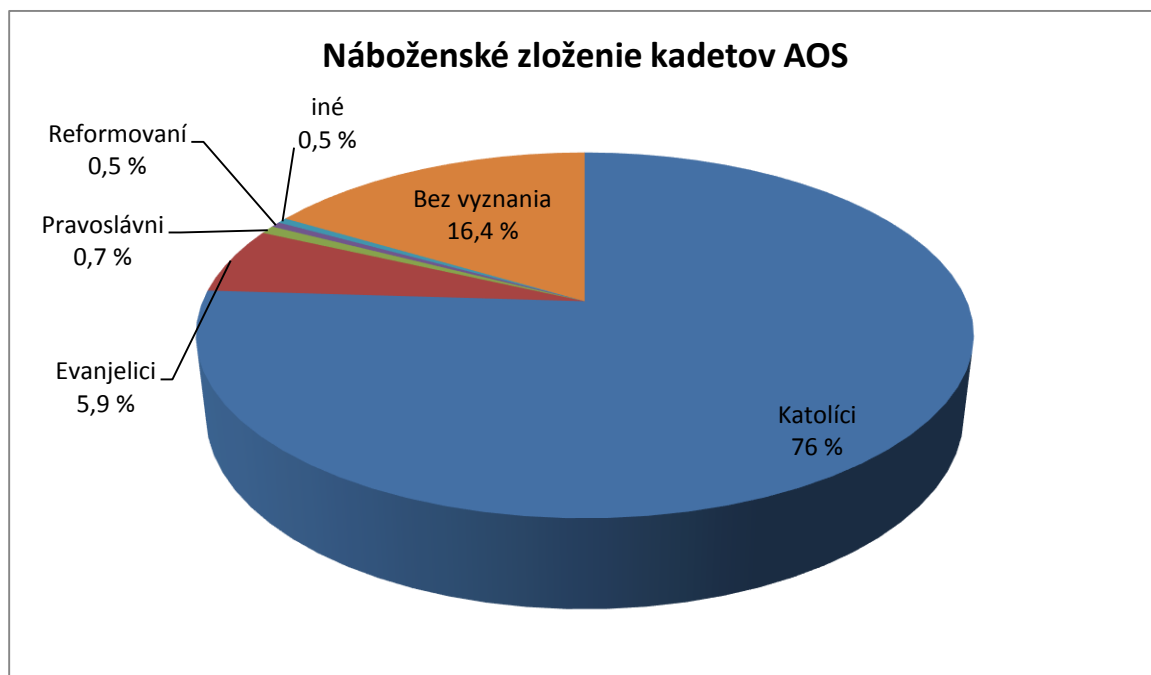
Zistili sme, že mnohí kadeti sa k svojej kresťanskej denominácii neprihlásili a označili v dotazníku možnosť „bez vyznania“. Môžeme sa iba domnievať, prečo tak urobili. Po osobnom rozhovore s niektorými z nich vyšlo najavo, že tak konali zo strachu z výsmechu spolužiakov alebo ich konanie bolo zapríčinené možným nechceným vyčlenením sa z kolektívu. Našli sa aj také prípady, kedy bol kadet v ranom detstve pokrstený, avšak nebol vo viere vychovávaný a preto ju ani nepraktizoval a dodnes nepraktizuje. Zo skúsenosti vieme, že na AOS boli aj takí kadeti, ktorí sa v dotazníku označili za ateistov napriek faktu, že sa o nich vedelo, že pochádzajú zo silne veriaceho religiózneho prostredia. Zrejme sa jednalo o formu osobného vzdoru proti konzervatívnej výchove v rodine.

Veľmi zaujímavé výsledky prinieslo percentuálne zloženie vierovyznaní na AOS po prepočítaní počtov kadetov hlásiacich sa ku konkrétnym vierovyznaniam.

Tabuľka 2 Percentuálne zastúpenie vierovyznaní medzi kadetmi AOS v akademickom roku 2022/2023

	Katolícka cirkev (r.kat, gr. kat)	Evanjelická cirkev a.v.	Pravoslávna a cirkev	Reformovaná cirkev	Iné	Ateisti (bez vyznania)
1.ročník	76,8 % (67,9 %+8,9 %)	5,3 %	0,9 %	0,9 %	0,9 %	15,2 %
2.ročník	77,4 % (67,9 %+9,5 %)	6 %	1,2 %	0 %	0 %	15,4 %
3.ročník	79,7 % (65,6 %+14,1 %)	7,8 %	0 %	1,5 %	1,5 %	9,4 %
4.ročník	68,3 % (62 %+6,3 %)	6,3 %	0 %	0 %	0 %	25,4 %
5.ročník	76,5 % (69,5 %+7 %)	4,7 %	1,2 %	0 %	0 %	17,6 %
SUMA	76 % (66,9 %+9,1 %)	5,9 %	0,7 %	0,5 %	0,5 %	16,4 %

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 1 Grafické znázornenie náboženského zloženia kadetov AOS v akademickom roku 2022/2023

Zdroj: vlastné spracovanie

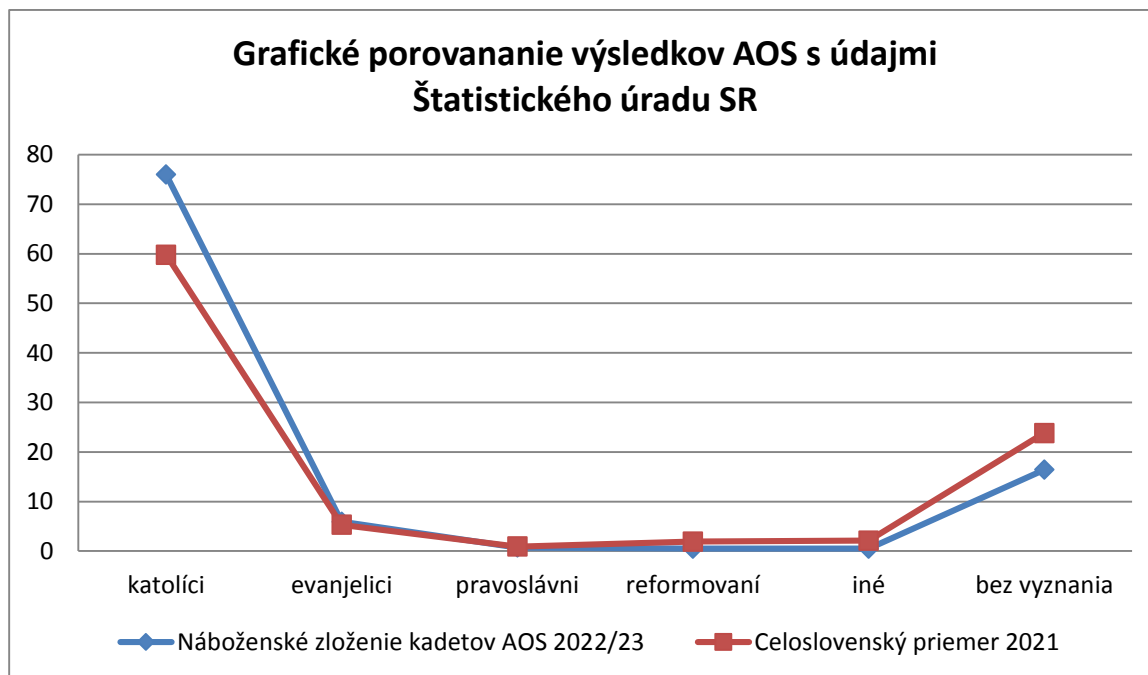
Výsledky náboženského spektra medzi kadetmi AOS si môžeme porovnať s celoslovenskými výsledkami zo sčítania obyvateľstva z roku 2021.

Tabuľka 3 Porovnanie výsledkov AOS s údajmi Štatistického úradu SR a rozdiel vo výsledkoch z pohľadu AOS

	Katolícka cirkev (r.kat, gr. kat)	Evanjelická cirkev a.v.	Pravoslávna cirkev	Reformovaná cirkev	Iné	Ateisti (bez vyznania)
AOS	76 % (66,9 % + 9,1 %)	5,9 %	0,7 %	0,5 %	0,5 %	16,4 %
Celoslovenský priemer⁵	59,8 % (55,8 % + 4 %)	5,3 %	0,9 %	1,6 %	2,1 %	23,8 %
Rozdiel (+ AOS)	+ 16,2 % (11,1 % + 5,1 %)	+ 0,6 %	- 0,2 %	- 1,1 %	- 1,6 %	- 7,4 %

Zdroj: vlastné spracovanie

⁵ Štatistický úrad SR. 2021. Sčítanie obyvateľstva 2021. Dostupné na internete: <https://www.scitanie.sk/k-rimskokatolickemu-vyznaniu-sa-prihlasilo-56-obyvateľov>

Graf č. 2 Grafické porovnanie výsledkov AOS s údajmi Štatistického úradu SR

Zdroj: vlastné spracovanie

3.2.2 Druhá otázka: kontakt

Kontakty, ktoré kadeti uvádzali, boli vždy elektronickými kontaktmi (e-mail). V štyroch prípadoch kadeti uviedli aj telefónne čísla. Uvedenie kontaktu pre nás znamenalo, že kadeti majú záujem o duchovné aktivity organizované duchovnou službou. S tým teda súvisí aj osobný záujem o ich duchovný rast, prípadne aj istá miera zvedavosti. Približne pätina respondentov síce uviedla určité vierovyznanie, mailový kontakt takíto kadeti neuviedli. Z toho usudzujeme, že neprejavili záujem o duchovnú službu a ňou organizované duchovné aktivity. Kuriozitou však bolo aj to, že kontakt na seba a teda aj záujem o duchovné aktivity uviedli aj dvanásť respondentov bez náboženského vyznania.

3.2.3 Tretia otázka: štúdium religionistiky

V prvom ročníku akademického roku 2022/2023 prejavilo záujem o štúdium religionistiky 24 kadetov. V rovnakom ročníku akademického roku 2021/22 to bolo 31 kadetov, v akademickom roku 2020/2021 prejavilo záujem o štúdium religionistiky 39 kadetov a v akademickom roku 2019/2020 bolo 16 kadetov. Zväzane sa na toto štúdium zapísalo a tento predmet absolvovalo 15 terajších študentov 2. ročníka 1. stupňa (akademický rok 2022/23), 35 terajších študentov 3. ročníka 1. stupňa (akademický rok 2021/22) a 11 študentov 1. ročníka 2. stupňa (akademický rok 2020/21). Takmer 96 % všetkých kadetov, ktorí absolvovali tento výberový predmet, boli veriaci. Z uvedeného

vyplýva, že záujem o kritické štúdium svetových náboženstiev, náboženských spoločností a pseudonáboženských skupín bol značne podmienený poznatkami, edukáciou a rodinnými religióznymi tradíciami. Záujem o štúdium religionistiky sa prejavil aj vo výbere tém pri písaní bakalárskych, resp. diplomových prác.⁶

Na tomto fakte je cenné to, že na tento výberový predmet sa zapísali aj kadeti bez vyznania, čo môže svedčiť o istom záujme o nové poznatky z málo známej oblasti ako aj istá počiatočná inklinácia k nejakej forme transcendentnej viery v skutočnosť, ktorá nás presahuje.

3.2.4 Štvrtá otázka: osobné postrehy, návrhy a pripomienky

V tejto dotazníkovej otázke sa vyjadriло len 7 % respondentov. Išlo výlučne o záujemcov z radov katolíckeho vierovyznania, ktorí mali záujem „doplniť si“ sviatosť kresťanskej iniciácie, teda o prijatie sviatosť birmovania, resp. prvého svätého prijímania. V dvoch prípadoch sa pripomienky týkali prijatia sviatosť manželstva v podmienkach vojenskej farnosti AOS. Z toho v jednom prípade sa pripomienka týkala informácii o vojenských benefitoch pri uzatvorení manželstva. Len traja respondenti uviedli konkrétne návrhy na skvalitnenie duchovnej služby. Išlo o mládežnícke stretávania sa (tzv. stretká), spoločné sledovanie náboženských filmov a predstavení a v poslednom prípade išlo o vytvorenie charismatického spoločenstva chvál.

4. KONKLÚZIE

Percentuálne zastúpenie katolíckeho vierovyznania medzi kadetmi AOS v porovnaní s výsledkami Sčítania obyvateľstva SR ukázalo výrazný presah o 16,2 % v prospech AOS. Pokiaľ ide o katolíkov byzantského obradu, aj tu vidíme relatívne výrazné navýšenie percentuálneho zloženia tejto cirkvi na AOS o 5,1 %. Evanjelická cirkev a.v. mala medzi kadetmi presah o 0,6 %. Naopak, pravoslávna cirkev a reformovaná cirkev zaznamenali minimálny pokles oproti výsledkom Štatistického úradu o 0,2 % a 1,1 %. Kadetov bez vyznania bolo v porovnaní s výsledkami štatistického úradu menej o 7,4 %.

Z uvedeného vyplýva, že štúdium na AOS je zaujímavé najmä pre tie regióny, ktoré sú z hľadiska náboženského majoritne katolícke. Toto zistenie síce neprekvapuje, ale je

⁶ V akademickom roku 2021/2022 si traja kadeti zvolili pre bakalárske práce tieto témy: 1. Religiózne prvky v teroristických skupinách na Blízkom východe; 2. Džihád. Od náboženských fundamentov k náboženskému fundamentalizmu; 3. Náboženské pozadie arabsko-izraelských vojen (1948 - 1973). V akademickom roku 2022/2023 si dvaja kadeti vybrali tieto témy pre svoje bakalárske práce: 1. Rytierske rády v období krížových výprav; 2. Prvky religiozity v polovojenských a branných skupinách Slovenského štátu (1939 - 1945). V akademickom roku 2023/2024 si jeden kadet vybral túto tému na bakalársku prácu: Religiózne aspekty cyperského konfliktu. Dvaja kadeti sa rozhodli písať diplomové práce z tém: 1. Spravodlivá vojna v kultúrnom a náboženskom kontexte judaizmu, kresťanstva a islamu; 2. Náboženské pozadie teroristických útokov v Európe v 20. a 21. storočí.

pozoruhodné, že viac ako tri štvrtiny kadetov AOS vyznávajú katolícku vieru. Čím je to determinované? Čo zohráva esenciálnu úlohu v tomto zistení? Pripomeňme, že sa jedná najmä o obidva kraje bývalého východného Slovenska a regióny Oravy a Kysúc. Nemožno povedať, že by v tom rozhodujúcu úlohu zohrával fakt, že ide o hodnotovo odlišnú výchovu v dnešnom postmodernom svete, aj keď v uvedených regiónoch je stále pomerne živá výchova k náboženstvu. Predpokladáme, že základným motivátorom sú minimálne pracovné možnosti a malá udržateľnosť zamestnanosti v daných regiónoch. V neposlednej miere možno vysvetliť záujem maturantov katolíckeho vierovyznania o štúdium na AOS príklonom k národným a vlasteneckým hodnotám, ktoré z dejinného hľadiska boli a zrejme stále sú v katolicizme prítomné. Nezabúdajme, že v katolíckom prostredí boli po novembri 1989 silné separatistické nálady spojené so značnou mierou reminiscencie z obdobia tzv. prvej Slovenskej republiky, ktoré boli do istej miery živnou pôdou pre rozdelenie Československej republiky a pre vznik Slovenskej republiky dňa 1. januára 1993. Tento historicky značne negatívny aspekt je v katolíckych oblastiach prítomný najmä v staršej generácii.

V krátkosti sa pokúsime analyzovať fenomén, ktorý sa vyskytol u kadetov považujúcich sa za ľudí bez vyznania. Tu musíme rozlíšiť dve značne odlišné skupiny ľudí: agnosticci a ateisti. Agnostic popiera akékoľvek metafyzické poznanie nadprirodzeného sveta z dôvodu, že ľudské racionálne schopnosti gnozeologického poznávania sú značne obmedzené. Apriórne neodmieta jestvovanie a nevyslovuje sa o existencii transcendentnej bytosti, avšak poznanie najvyššieho Božieho súcna je z jeho pohľadu metodologicky a antropologicky nemožné (Katechizmus katolíckej cirkvi, 1999, bod 2127). Ateista odmieta alebo popiera existenciu Boha (Katechizmus katolíckej cirkvi, 1999, bod 2140). Jeho presvedčenie je však rovnako empiricky a exaktne nedokázateľne ako opak. Predpoklad Božieho jestvovania nie je objektom len striktno rozumového poznania nakoľko nemá žiadne empiricky zaručené premisy pri vypracovávaní logických sylogizmov. Viera sa riadi inými druhmi poznania, ktoré sú existenciálneho, relacionálneho, imanentného či intuitívneho charakteru a zároveň nijako nie je iracionálna alebo antiracionálna. Človek-ateista je teda tiež v istom úzkom význame tiež veriaci, to znamená, že verí v Božiu neexistenciu, avšak z hľadiska religiozity takto vyjadrená viera je zameraná antiteologicky. Kadeti úprimne sa vyhlasujúci za ľudí bez vyznania iste nerozlišovali medzi agnosticizmom a ateizmom, avšak skúmanie tohto rozlíšenia by si vyžadoval ďalší výskum.

Z výsledkov výskumu vyplýva, že religiozita v podmienkach AOS je spirituálna kvalita, ktorú nemožno bagatelizovať. Môže byť chápaná ako fundament pre duchovno-náboženský rast, ktorý je pre kresťanov rozličných vierovyznaní vyjadrený prostredníctvom vlastných duchovností a spiritualít. Religiozita môže poslúžiť ako prostriedok pre osobnostný rast, ktorý smeruje k zrelej a zodpovednej osobnosti. Tiež môže slúžiť ako podporný prvok pri výchove kadetov a k interiorizácii hodnôt etického kódexu vojaka Slovenskej republiky, ktoré majú významne duchovný charakter: vernosť Slovenskej republike, čestnosť, statočnosť, disciplinovanosť, hrdosť na príslušnosť k ozbrojeným silám, tímová zodpovednosť, obetavosť. (Etický kódex profesionálneho vojaka, 2015). Sme presvedčení, že religiozita v podmienkach

AOS i OS SR perspektívne poskytuje efektívnu viacvrstvovú víziu vedúcu ku skvalitneniu profesného, osobného a rodinného života profesionálnych vojakov i kadetov. Dajme tejto vízii šancu. Výsledky sa nedostavia ihneď; budúcnosť však ukáže oprávnenosť tohto nároku.

ZÁVER

Duchovný život na AOS je pomerne pestrý. Na Akadémii je možná účasť na slávení každodennej sv. omše. Najmä omše v nedeľu a počas cirkevných sviatkov sa tešia veľkej účasti. Každý štvrtok po omši nasleduje adorácia. K dispozícii je stála spovedná služba, možnosť prijatia iniciačných sviatostí (krst, prvé sväté prijímanie a najmä birmovanie). Pre Veľkou nocou a Vianocami duchovná služba organizuje duchovné obnovy so spovedou a záverečným posedením. Zúčastňuje sa na výcvikoch, kde poskytuje individuálnu, prednáškovú aj liturgickú službu. Dva razy v mesiaci sa konajú biblické stretnutia. Každý rok na Nedeľu Krista Kráľa putujeme do Bratislavy do vojenskej katedrály. Vo farskom kostole v Liptovskom Mikuláši organizujeme modlitby sv. ruženca a Krížovej cesty. Organizuje aj náboženské a vlastenecké poznávacie zájazdy...

Výskum konaný v podmienkach AOS nám ukázal, že s religiozitou v tomto vojensko-akademickom prostredí treba rátať. Je podstatnou a nezanedbateľnou antropologickou konštantou v Ozbrojených silách SR. Je úlohou duchovnej služby, aby poskytovala rôznorodý diapazón duchovných, ale aj kultúrnych či osvetových aktivít a aby motivovala kadetov i profesionálnych vojakov k akceptovaniu a osvojeniu si náboženských a všeľudských hodnôt.

Aj keď výsledky výskumu na AOS sa zdajú byť pre niektoré majoritné kresťanské cirkvi značne priaznivé, bolo by naivné myslieť si, že tu vznikol priestor pre pocit nadradenosti; tvrdíme skôr opak: uvedené výsledky nás vojenských duchovných ešte viac zaväzujú a mali by nás pohnúť k väčšej iniciatíve a aktivite aj v priestore medzináboženského dialógu a ekumenickej spolupráci. Ozbrojené sily SR poskytujú duchovnej službe dostatočný priestor k realizácii evanjeliového posolstva dobrej zvesti pre profesionálnych vojakov. Napokon aj zákon o štátnej službe č. 281 z roku 2015 legislatívne podporuje vytvorenie vhodnej klímy zo strany veliteľa pre poskytovanie duchovných aktivít: „(veliteľ) vytvára podmienky na duchovný život a vykonávanie náboženských aktivít v spolupráci s vojenskými duchovnými.“ (§120, 1f). Zároveň každý profesionálny vojak má právo na „primeranú duchovnú starostlivosť a na účasť na náboženských aktivitách, ak to nie je v rozpore s potrebami služobného úradu a výkonom štátnej služby.“ (§133, 1f). Dodajme, že sa snáď vždy nájde spôsob, ako zabezpečiť duchovnú starostlivosť veriacim vojakom tak zo strany duchovných, ako aj zo strany veliteľov. Iba v ich vzájomnej spolupráci budú mať náboženské prejavy v podmienkach Ozbrojených síl zmysel (Dubost, 1998).

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ANZENBACHER, A. 1994. Úvod do etiky. Praha: Zvon, 1994, s. 292. ISBN 80-7113-111-3.
- DRUHÝ Vatikánsky koncil. 1965. Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2020, 846 s. ISBN 978-80-7162-738-8.
- DUBOST, M. 1998. Služobník pokoja. Bratislava: Lúč, 1998. ISBN 80-7114-243-3.
- HUĎA, T. 2021. Religionistika pre vojakov. Úvod do náboženského myslenia v podmienkach OS SR. Liptovský Mikuláš: AOS, 2021, 124 s. ISBN 978-80-8040-614-1.
- Katechizmus katolíckej cirkvi. 1999. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1999. 918 s. ISBN 80-7162-259-1.
- Kódex kánonického práva. 1983. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2001. 893 s. ISBN 80-7162-227-3.
- Kódex kánonov východných cirkví. 1990. In: kbs.sk [online]. [cit. 08.03.2023]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/rh28>>.
- KOMOROVSKÝ, J. a kol. 1997. Religionistika a náboženská výchova: Terminologický a výkladový slovník. Bratislava: F. R. & G., 1997. ISBN 80-85508-36-2.
- MINISTERSTVO KULTÚRY SR. 2019. Registrácia cirkví. In: culture.gov.sk [online]. [cit. 03.02.2023]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/xdx1>>.
- ORDINARIÁT OZBROJENÝCH SÍL A OZBROJENÝCH ZBOROV SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2023. Ročenka Ordinariátu za rok 2022. Bratislava: Ordinariát OS a OZ SR, 2023, 415 s. ISBN 978-80-89261-94-9.
- PEJS, O. 1992. Vojenští duchovní v poválečné československé armádě (1946-1950). In : Historie a vojenství, č. 4/1992, s. 135 – 166. ISSN 0018-2583.
- SEBERÍNIOVÁ, Z. 2010. Osemnásť cirkví, devätnásť nebude. In: Týždeň, 15. február 2010. [online]. [cit. 14.03.2023]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/grap>>.
- Služobný predpis Ministerstva obrany Slovenskej republiky, Etický kódex profesionálneho vojaka, 1. január 2016. [online]. [cit. 05.03.2023]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/drj5>>.
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2022. Sčítanie obyvateľstva 2021. In: scitanie.sk [online]. [cit. 26.02.2023]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/kf89>>.
- ŠTEVKOV, P. 2022. Nepochopení kresťania či škodlivá sekta? In: Rozmer, roč. XXV., 2/22, s. 16 – 21. ISSN 1335-2660.
- Zákon č. 281/2015 Z. z. Zákon o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, 2015. In: zakonypreludi.sk [online]. [cit. 10.03.2023]. Dostupné na internete: <<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2015-281>>.
- Ústredie Ekumenickej pastoračnej služby, 2023. In. ueps.sk [online]. [cit. 28.02.2023]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/aies>>.

mjr. ThLic. PaedDr. PhDr. Tomáš HUĎA SchP, PhD.

Externý spolupracovník Katedry spoločenských vied a jazykov

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš 1

Tel.: +421 960 422 424, +421 903 824 428

E-mail: tomas.huda@aos.sk

Recenzia publikácie

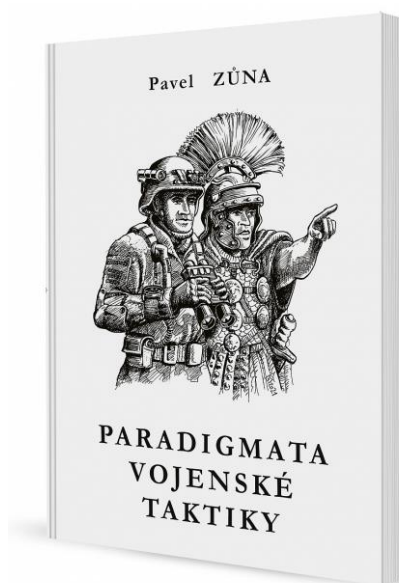
PAVEL ZŮNA: PARADIGMATA VOJENSKÉ TAKTIKY

Litomyšl: H.R.G. spol. s r.o., 2021. 309 s.

ISBN: 978-80-88320-92-0

Michal HRNČIAR

Publikácia Paradigmata vojenskej taktiky od autora Pavla Zůnu sa zaoberá teóriou vojenskej taktiky s nosným zameraním na taktické zásady vedenia boja na taktickej úrovni. Autor podrobne objasňuje tradičné koncepty taktického boja. Zaoberá sa otázkami taktického myslenia vychádzajúceho zo schopnosti veliteľa objektívne vnímať podmienky a okolnosti a odrážajúceho sa v umení kombinovať použitie síl a prostriedkov v danom priestore, čase, objeme a spôsobe. V tejto súvislosti kniha poskytuje množstvo názorných príkladov. Autor sa nevyhýba ani kritickým pohľadom na aktuálne konzervatívne chápanie boja a vplyvu nových technológií na jeho možnú podobu v budúcnosti.

Obrázok 1 Obálka knihy

Zdroj: <https://www.databazeknih.cz/obalka-knihy/paradigmata-vojenske-taktiky-477299>

Publikácia je štruktúrovaná do siedmich „kníh“ (kapitol). Prvá je venovaná vymedzeniu vzájomných vzťahov vojny a taktického boja, ich znakom, spôsobom a prostriedkom vedenia v minulom, súčasnom i budúcom možnom ponímaní. Druhá časť je orientovaná na objasnenie kľúčových konceptov v taktike. Tretia pojednáva o taktickom myslení ako o mentálnom procese veliteľa, najmä o jeho účele, celi, predmete a objekte uvažovania. V nasledujúcich dvoch kapitolách sa autor venuje otázkam velenia a riadenia. Pozornosť sústreďuje na rozhodovací cyklus, koncept Mission Command, princípy usporiadania bojovej zostavy, miesta velenia a iné. V šiestej „knihe“ objasňuje predmet a samotnú podstatu vojenskej taktiky. V poslednej časti publikácie autor prináša kritické pohľady na relevantnosť súčasného nastavenia koncepčných a doktrinálnych materiálov z hľadiska predpokladaných zmien v prístupoch, spôsoboch, sférach a prostriedkoch vedenia taktického boja v budúcnosti.

Skúmané taktické zásady a kľúčové súvislosti abstrahované z diel vojenských klasikov, národných a aliančných doktrín, taktických manuálov, vedeckých a odborných materiálov od širokej plejády autorov sú jasne, výstižne a vhodne komunikačne prezentované. Dielo svojím obsahom, konzistentnosťou, fundovanosťou a zrozumiteľnosťou prináša hmatateľný prínos pre rozvoj študijného odboru Obrana a vojenstvo.

Publikácia nie je voľne predajná v distribučnej sieti, je však možné si ju zakúpiť priamo u autora (e-mail: pavel.zuna@o2active.cz). Výtlačok je dostupný aj v Akademickej knižnici Akadémie ozbrojených síl generála M. R. Štefánika.

mjr. Ing. Michal HRNČIAR, PhD.

Katedra vojenskej taktiky a operačného umenia

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš 1

Tel.: +421 960 422 465

E-mail: michal.hrnciar@aos.sk

Informácie pre autorov / information for authors:**Uzávierka pre prijímanie článkov**

- pre články uverejnené v **číisle 1** v slovenskom / českom jazyku do **30. apríla**
- pre články uverejnené v **číisle 2** v slovenskom / českom jazyku do **30. októbra**
- pre články uverejnené v **číisle 2** v anglickom jazyku do **30. októbra**

Vzor článku - <http://vr.aos.sk/index.php/sk/pre-autorov-vr.html>

Submission deadline

- for papers to be published in **issue 1** in Slovak / Czech language **30thApril**
- for papers to be published in **issue 2** in Slovak / Czech language **30thOctober**
- for papers to be published in **issue 3** in English language **30thOctober**

Template - <http://vr.aos.sk/index.php/en/for-authors-vr.html>

VOJENSKÉ REFLEXIE

AOS

VOJENSKÉ REFLEXIE

Vojenský vedecký časopis

Vydavateľ:

Akadémia ozbrojených síl
generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393
031 01 Liptovský Mikuláš

Elektronický časopis uverejnený na internete s bezplatným prístupom
<http://vr.aos.sk/index.php/sk/>

Vydávaný 2 krát ročne v slovenskom/českom jazyku a 1 krát ročne v anglickom jazyku

Počet strán: 124

Vydané:

júl 2023, ročník XVIII, č. 1/2023

Obálka: Dušan SALAK

ISSN 1336-9202

DOI <https://doi.org/10.52651/vr.j.2023.1>

© Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika (2023)

AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL
GENERÁLA MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNIKA